

Ljubljanski ZVON

Leposloven in znanstven list.

Izdajatelj:

Janko Kersnik, Fr. Levce, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.

LETO III.

Y LJUBLJANI, 1. DECEMBRA 1883.

ŠTEV. 12.

A n k a.

Čré po stezi čez polje zeleno
Anka mlada, déte zapuščeno;
Kovčeg láhek nése mi v levici,
Solze z desno briše si po lici,
Joče milo mi sirota Anka,
Stoče milo, toži brez prestanka:
„Oj cvetice, srečne vé sestrice,
Jasno vedno vam je lepo lice,
Jad nobena srca ne pretresa,
Solza vam ne kane iz očesa.
A gorjé mu, kdor od dóma mora,
Kdor na domu nima več prostóra,
Komur starše v rani grob dejáli,
Kogar kruha služít so poslali!
Rože poljske, dejte razodéti,
Káj sirote delamo na sveti!“

A cvetice cvétejo, dišijo,
Anki mladi ne odgovorijo.

Stopa dalje po stezici Anka,
Bol premišlja svojo brez prestanka,
Ptici vsaki žalost svojo toži,
Ptici v grmu, ki veselo kroži:
„Káj vam pravim, pevke moje mile,
Káj vesele bi pač vé ne bile!
Skrb vam nikdar srca ne pretresa,
Solza vam ne kane iz očesa.
A gorjé mu, kdor od dóma mora,

Kdor na domu nima več prostóra,
Komur starše v rani grob dejáli,
Kogar kruha služít so poslali!
Pa mi, ptice, dejte razodéti,
Káj sirote hodimo po sveti!“

A veselo ptice žvrgolijo,
Anki mladi ne odgovorijo.

Ide Anka, pride do potoka,
Pak na brvi zaihtí, zajoka:
„Pótok bistri, voda žuboreča,
Jad neznana tebi je skeleča.
Kako lahko mi skakljáš po polji,
Solnce, tema — vse ti je po volji!
A gorjé mu, kdor od dóma mora,
Kdor na domu nima več prostóra,
Komur starše v rani grob dejáli,
Kruha služít pa siroto dali; —
Pótok bistri, veš li razodéti,
Čemu nek ubogi smo na sveti?“

Sliši voda to ihténje vroče,
Čuti solze váse padajoče,
Téče pótok šumno po livadi,
Réče pótok hladno Anki mladi:
„Dáleč mene pot po sveti vodi,
Dosti vidi potok, koder hodi,
To le vé ti, dèkle, razodéti:
Prva nisi — zadnja ne na sveti!“

Nizgrl v Smarjal pri Jelšanah.

Gorázd. — Kapelan
Bavil ob oprelavi dr. Jos. Stritar 9/12 1883.

Cyclamen.

Spisal Janko Kersnik.

Roman.

Štirinajsto poglavje.

(Konec.)

Pustite me!“ dejala je čez nekoliko trenutkov, ko on ni mogel najti zopet besede; pa sama ni vedela, kako bojazljivo je izpregovorila. Njemu je dalo to zopet pogum, kolikor mu ga še noč ni bila dala.

Stopil je pred njo ter jo prijel za obe roki ter odtegnil ji na lahko z obraza.

Pustila mu ji je za trenutek ter povabila glavo; njega pa je prešinila do dna srca misel: tvoja je, tvoja je!

Hotel jo je stisniti k sebi.

Pa izvila se mu je odločno ter stopila naglo v stran na stezo, katera je vodila proti pristavi.

Tam gori sta lajala velika Medenova psa, priklenena pri hlevu, in skozi bukovje je potegnil močen piš.

„Čemu hodite za menoj?“ dejala je strogo in skoro s hripavim glasom; „povoda Vam ne dajem; ne smem ga, in — nočem ga dajati! Vi sami ste najini poti ločili . . .“

V tem je stal on zopet poleg nje ter primši jo okoli pasu, potegnil jo k sebi.

„Tako ne smeš in ne moreš govoriti!“ šepetal je; „danes sem drug, — odkar sem te tu v novič videl, sem drug človek; jaz ne vem, ali bedim ali sanjam — pa kaj bi ti pravil?“

Držal jo je nekoliko trenutkov slonečo na njegovih prsih, — pa na hip jo je izpustil iz rok, akoravno se ni več ustavljala nje-

govemu objemu. Obrnil se je na pol v stran in ona si je molče popravljala svoj robec, kateri je bil zdrsnil z glave.

Strast človeška ima čudna pota.

„Z Bogom,“ dejal je Hrast poluglasno, pa ne, da bi se ozrl v Ilovsko, katera je še vedno nepremično stala na prejšnjem mestu; zavijala se je še vedno v svoj robec. Ko bi se bil le obrnil k njej ter prijel jo za roko, — objela bi ga bila in dejala mu, da ga še vedno ljubi, kakor nekdanj, ali, bolj ko nekdanj! Uprla je počasi pogled vanj, in na ustnih jej je bilo njegovo ime, — izpregovoriti ga ni mogla.

„Z Bogom!“ odgovorila je po tihem ter odšla naglo po stezi proti domu, in tem hitreje, čim bolj se je bližala pristavi. Morda se je bala, da se jej povrne zopet prejšnja slabost.

Hrast je zrl nem za njo, in ko je izginila v temi, stopil je tudi nekoliko korakov proti pristavi, pa vrnil se je ter sedel na okorno mizo pod bukvami.

„Prokleta! Prokleta!“ mrmral je pred se, pa vedel ni, niti kaj govori, niti koga preklinja.

— — — — —
— — — — —

Dva dni pozneje je zvedel, da so tuji z Medenove pristave odpotovali.

Petnajsto poglavje.

Sredi novembra je že bilo, neprijetnega mračnega dne, kakor nam jih pošilja le pozna jesen.

Dalje goré je zakrivala lahka, mokra meglica, katera dvigajoča se tudi nad Borjem ni dala pota solčnim žarkom, da bi prodrli v široko Borjansko dolino. Drevje krog in krog je molelo gole veje kvišku, le hrastiči so nosili še v svojih vrhovih cele kodelje suhega perja.

Travniki na desni in levi velike ceste so bili do malega preplavljeni in poleg njih je blatna cesta pričala o dolgotrajnem deževju.

Taki dnevi ležejo duhomorno na človeka.

V Borji pa je bilo ta dan vendar le vse nekako praznično, in mlado in staro, vsak, kdor je mogel iz hiše, vse je bilo zbrano po glavni ulici in na malem prostoru pred farno cerkvijo.

Grašćak Meden je praznoval danes svojo poroko z Boletovo guvernanto, in da se to ni godilo brez šuma in hrupa, nego z vso blestečo oholostjo in kmetško baharijo, — za to je skrbel Meden sam.

Godcev in piskačev se ve da ni bil naročil, kajti to misel mu je Bolè še pravočasno pregnal; gostov in svatov pa je povabil, kolikor je znancev premogel, — da so le dolgo suknjo nosili; svojih kmetških sorodnikov se tudi ni mogel izogniti, — in sorodniki njegovi so bili sploh skoro samo kmetje, — pa v cerkev jih ni pustil, nego samo na odhodnjo jih je bil poklical ter jim pripravil cel polovnjak vina. Tako radodaren še nikdar ni bil, kakor danes, in ko se je pripeljal s svati do pregraje, katero so bili improvizirali Borjanski fantje, da jim odkupi ženin nevesto, vrgel jim je celih dvajset gol-dinarjev; pričakovali so jih bili se ve da najmenj trideset.

Sedaj se je pripeljala dolga vrsta kočij in vozičev pred farno cerkev, vse polno svatov; gospodje so nosili vsi široke šope cvetlic v petljicah ter opravljeni bili jako različno, kakor je tu v tacih prilikah pač navada v naših malih mestih in trgih: poleg najnovejšega fraka videti je bila obnošena črna suknja nad rudečelisasto srajco, in sodiški kancelist je tičal celo zarad cestnega blata v visokih škornjih, pa nataknil si vender bele rokavice.

Tudi ženski del svatov je bil jako različen. Okrajnega glavarja soproga in Boleska sta bili opravljeni po najnovejšem „Bazaru“ in vzbujali sta občno pozornost, ko se jima je pri izstopu iz kočije vlekel doberšen kos svilnatega, s čipkami obrobljenega krila po tleh. Lekarjeva žena je z zavistjo gledala za njima, kajti ona je imela ti-betno krilo brez vlečke.

Nevesta je bila belo opravljena, in kakor je to tudi navada, malo objokana.

„Krilo iz brokata ima,“ šepnila je čitalnična krčmarica, stoječa med gledalci, svoji sosedinji; „to jej je ženin kupil.“

„Ali ona nima denarja?“ vpraša ista.

„Niti groša, saj ga ima ženin dovolj.“

„Ta pa, ta; toda tišči ga!“

„Krompir bo jedla pri njem in kislo zelje!“ oglasi se davkarski sluga za njima.

„Ah, kaj še! Jaz pravim, da bo ona hlače nosila,“ meni krčmarica.

„Toda brez žepov,“ smeje se oni.

„Oj, tu je pa naš doktor!“ ogласi se zopet ona ter kaže na Hrasta, kateri je bil ravno pred njimi z okrajnim sodnikom stopil iz voza.

Dobre volje je bil videti, in krog usten mu je igral ironičen smehljaj.

„Pravili so jedenkrat, da bo ta vzel to le Boletovo —“ omeni po tihem jeden poleg krčmarice.

„Saj so tudi pravili, da jo bo tisti suhi davkarski pisar vzel,“ ogласi se le ta jezno.

„Da, da, naš adjunkt Megla,“ pritrdi davkarski sluga.

„Tisti Megla, da, tisti nemškutar! Kdo bo tega piškavca jemal?“ hduje se čitalnična krčmarica; jezna je bila še vedno na ubozega Meglo, odkar je bil v istini izstopil iz čitalnice, kakor je bil oni kresni večer zažugal. „Glej ga no, saj je tudi med svati!“

In res se je bil Megla ravno kar pripeljal mimo teh kritikov, ter s tremi drugimi lezel iz voza. Opravljen je bil denes v čisto nov frak, kateri se je na smešen način opletal njegovega suhega, dolzega života.

„Danes so ga prestavili v K . . .“ deje sluga.

„No, hvala Bogu; pri nas samo zdražbe dela,“ odgovori zadovoljno krčmarica. —

Med tem so bili že skoro vsi svatje v cerkvi, in množica gledalcev je drla sedaj za njimi poslušat, kako bosta ženin in nevesta svoj usodepolni „da“ izpregovorila.

Cerkveno opravilo je bilo kmalu končano, vzlasti ker se stari gospod dekan z nemškim, tukaj v Borji neobičajnim ogovorom ni hotel dolgo mučiti; potem pa so se odpeljali vsi vozovi po blatni, le tu in tam debelo posuti cesti proti Drenovemu; kajti gostoljubni Bolè si z ozirom na staro prijateljstvo z Medenom, in ker je bila Elza sedaj skoro del njegove rodbine, ni dal kratiti pravice, da ne bi priredil svatom obeda v svojem gradu. Medenu je bilo pa to še bolj po volji.

Jako mnogobrojna družba je bila zbrana nocoj na Drenovem; došlo jih je tudi mnogo, kateri se zarad pomanjkanja vozov prej niso mogli v cerkev peljati, in pri izvrstnem obedu se je razvnela

živahna zabava. Med svati jih je bilo mnogo, kateri so nocoj v prvič šampanjca pili.

Nevesta se je bila preoblekla v navadno popotno opravo, kajti po polnoči sta nameravala novo poročena odpeljati se na Nemško, kakor je trdil Meden, obiskat nevestine sorodnike; izmed njih je bil samo jeden, sicer na Dunaji bivajoči bratranec Elzin, navzočen pri poroki; drugi zarad oddaljenja niso mogli priti.

Elza je bila nocoj krasna, in kakor je kazal njen veseli obraz, tudi srečna. Denašnje solze so bile že zdavna usahnile, in sedaj se je jako glasno in radostno udeleževala občne zabave.

Proti koncu obeda so se razhajali gostje po prostornih sobanah, in tu je slučaj nanesel, da sta se v sobi, kjer so pušili, pri kaminu sešla Hrast in Bolè, oba, kakor je bilo videti, jako dobre volje.

„Sedaj je vrsta na tebi, prijatelj,“ dejal je Bolè užigaje si smodko.

„Morebiti poskusim pri tvoji prihodnji guvernanti,“ odgovoril je Hrast s sarkastičnim smehom. „Jedno si boš omislil, in da bo lepa, o tem priča dosedanje iskustvo.“

„Dobro, dobro! Repetita placebit! Kajti mislil sem vender, da bo ta prej tvoja, nego Medenova.“

„Haha!“

„Es ist eine alte Geschichte, doch . . .“

„Ne bodi siten, prijatelj! Ko bi ti vedel, kako malo me je zanimala ta denašnja nevesta —“

„Ah, — qui se excuse —“

„Pustiva to! Jaz ti rajši ponudim stavo; kaj praviš — kdo bo odslej gospodar v Medenovi hiši?“

„Cherchez la femme!“ pristavi Bolè s smehom.

„Potem ne moreva staviti, in si morava drugega iskati,“ reče veselo Hrast.

„No, prijatelj, brez šale,“ meni Bolè resno, „jaz trdim, da bode Medenu jako koristno, da pride v te roke.“

„Če bode Elza pametna, dobro bode za oba! In celo, haha, če bo kaj otrok, — haha Meden oče, hahaha —“

Grajski gospodar se je vil od smehu.

Doktor pa je polagoma utrnil pepel od svoje smodke ter mig-nil z rameni; a smijal se ni.

„Ah, še nekaj, doktor,“ dejal je Bolè po kratkem molku ter stopil k bližnji mizi po vžigalice, da si užge ugaslo smodko. „Pozabil sem skoro, — toda, ti si vendar sam dobil naznanilo?“

„O čem?“ vpraša oni malomarno.

„Da je Ilovski umrl. Saj veš, oni bolni tujec z Medenove pristave, čegar žena —“

On ni mogel nadaljevati; kajti doktor je bled ko zid planil s svojega stola ter prijel ga krčevito za roko.

„Umril je?“ hitel je hripavo.

„Za Boga — ali ti je bil v sorodu, — ka-li, da si se tako prestrašil?“ meni Bolè ter gleda začuden v razburjeni doktorjev obraz.

Pa ta je bil že premagal prvo vznietenje.

„Izenadilo me je, ker — ker njo poznam in njeno rodbino.“

Doktor je rekel to jako mirno, pa Bolè je bil vendar pozoren postal.

„A—a—, tako? Spominam se, da si že prej poznal ono lepo tujko! Doktor — morda si se pa v njo zaljubil — sedaj pa „post nubila Phoebus“ — ka-li?“

„Ne šali se vedno, ljubi moj! Ti si kakor kavka na strehi —“

„Ti pa, kakor zaljubljen golob brez perut!“

Hrast se je nejevoljno obrnil v stran. Novost, katero mu je bil razodel graščak, prevzela ga je bila tako, da je komaj ohranil svoje duševno ravnotežje. „Katinka, Katinka,“ to je bila jedina misel njegova.

Sluga je nesel nekoliko kozarcev vina mimo.

„Doktor, ti si slabe volje — pijva kozarec —!“

Hrast ga je izpraznil na dušek.

„Viresque aquirit — —“

„Bibendo!“ končal je doktor s smehom Boletove besede.

Nekoliko drugih gospodov je pristopilo in Hrast se je umaknil počasi v drugo sobo.

Najrajši bi bil sam, pa oditi ni mogel prej nego drugi. Prekoračil je več sob, pa povsodi so bili glasni razgovarjajoči se gostje. Na hip je obstal; prišel je bil v salon, kjer sta se privikrat dalje časa razgovarjala z Elzo. Tudi denes ni bilo nikogar tu, in

doktor je nameraval sesti na bližnji stol, ko vstopi skozi nasprotna vrata — Elza. Videti je bilo skoro, kakor bi bila sledila Hrastu, kajti niti začudenja ni pokazala, da ga najde na tem mestu. Bila je že po polnem za odpotovanje opravljena; jedina zlatnina, katero je nosila, bila je mala zapona na ovratniku, v podobi cvetličnega šopka jako umetno ponarejeni korčki, običajno darilce Hrastovo, katero jej je bil sinoči poslal.

On je to takoj zapazil in morda bi mu bilo to vselej po volji, samo nocoj, sedaj v tem trenutku ne, ko mu je dušo polnila čisto druga podoba.

„Prilike nisem imela do sedaj, zahvaliti se Vam, gospod doktor, za prijazni spomin,“ dejala je mehko, kakor je le ona znala s svojim zvonkim glasom, in iz njenih temnomodrih očij se je posvetil čuden ogenj.

Hrast je kakor neizkušen mladenič obrnil pogled v stran.

„Ne šalite se, milostiva . . .“ dejal je in jezik mu je bil nekako okoren.

„Jaz se ne šalim!“

Njemu je bilo že žal, da si je bil s tem darilom hotel privoščiti malo maščevanje. Sedaj je trdovratno molčal ter igral se z verižico pri uri.

„Doktor!“ pričela je ona ter malo prenehala, tako da se je moral ozreti v njo. Pogledal jo je, in zopet ga je vznemiril oni temni ognjeni svit njenih očij.

„Pojdite z menoj!“ dejala je zapovedujoče ter obrnila se proti vratom, skozi katere je bila vstopila. On je stopil skoro nehoté za njo.

Šla sta skozi dve sobi, in tretja, v katero sta stopila, bila je njena, prejšnja, gubernatina soba. Vse je bilo v neredu v njej; na mizi pa je brljavo gorela jedina sveča.

Mlada žena je obstala sredi sobe ter hlastno spela klobuk raz glave in vrgla ga v naslonjačo.

„Tu sva sama, doktor,“ dejala je poluglasno ter stopila pred njega, „in časa imam tudi le nekoliko trenutkov; hočem pa, da bode med nama vse poravnano. Odgovorite mi, ste me li kedaj ljubili, — tako ljubili . . .“ Ni mogla končati svojega govora.

On pa je stal nem pred njo; da, ko bi mu ne bila prej ona druga nesrečna žena stopila pred duševno oko; ko bi mu ne bila vzplamtela malo trenutkov prej ona nekdanja ljubezen vnovič s tako silo, — sedaj bi se bil oklenil nje, — udušil bi se bil v tej strasti, ki se mu je bližala tako zapeljivo.

Sedaj pa je ostal mrzel, in le jedna skrb se ga je lotila, da je hlastno pogledal proti zaprtim vratom, skrb, da bi ga ne videl kdo tukaj.

Do tega, da je sedaj uvidel in spoznal, da ga Elza ljubi — do vsega tega mu ni bilo nič.

Medenova soproga je to zapazila, in skoro ni moči imela prikriti svojih čutil. Rokavico, katero je bila snela s prstov, raztrgala je krčevito ter sedla v naslonjačo.

„Prepozno je,“ — dejal je on po kratkem mučnem molku; „sedaj bodi vse pozabljeno!“

Ropot voza se je začul pred gradom.

Elza je vstala naglo iz naslonjače.

„Torej pozabljeno!“ ponavljala je za njim. „Da, saj tako mora biti. Ne bojte se“, pristavila je zapazivši, da Hrast vnovič gleda na vrata, „nihče ne bode vedel, da ste bili tukaj, odprla Vam bom ta vrata; glejte — tu le!“

Rekoč je odprla res vrata na mostovž. Ločila sta se, ne da bi še jeden izmed njiju besedico zinil.

Elza je stala nekoliko časa pred ogledalom in dela klobuk na glavo. Vse, soba in sveča, miza in zrcalo, vse se je vrtelo pred njo.

Pa tu jo je prišel klicat srečni ženin Meden.

Potrkal je na vrata, ki so vodila v salon.

„Tako, takoj!“ vzkliknila je njegova soproga, in odšel je zopet od vrat.

Ona pa se je naslonila na mizo pred ogledalom.

„Pozabljeno, prepozno!“ šepetala je. „Pa — sem ga li res ljubila?“ —

Obrnila se je od ogledala, vzela klobuk in odšla iz sobe.

V salonu jo je srečal Megla ter jej v tretjič jel pripovedovati, da je prestavljen iz Borja in kako nesrečen je, da se je to ravno sedaj in nenadoma zgodilo. Ona ga niti poslušala ni.

Slovo novoporočenih se je vršilo naglo, če ravno med glasnim hrupom in šumom ostalih gostov. Lekar in davkarski nadzornik tudi nista opustila nekoliko podlih dovtipov, katere sta šepnila Medenu na uho. Le ta jih je vzprejel z zadovoljnim smehom.

Elza se je pred vstopom v voz ozrla še jedenkrat po družbi, kakor bi koga iskala.

Toda doktorja ni bilo več; pa tudi drugi niso niti zapazili, da je izginil.

Malo potem je ropotal voz z novoporočenima po klanci navzdol, v gradu gori pa je trajalo svatovsko veselje še dalje pri neštetih buteljah radodarnega graščaka.

Konec.

Leto pozneje me je obiskal moj stari znanec Hrast in ostal nekoliko dnij pri meni. Deževnega večera, ko nisva mogla nikamor v družbo, sedela sva doma, in tedaj mi je na kratko pripovedoval vse te zgodbe, in štirinajst dnij pozneje mi je poslal tudi oni listek, katerega mu je bila dala Elza s korčki vred.

„Jaz bi se ga rad znebil,“ pisal mi je, „pa strani vreči ga ne morem; — vrzi ga ti, če ga hočeš.“

Smijal sem se naivni rahločutnosti tega moža; saj navadno ni bil tak. Tudi o Ilovski mi pri svojem pohodu ni povedal, kje biva, in ali on sploh kaj ve o njej.

Toda zopet leto pozneje sem dobil naznanilo, da se je poročil moj stari prijatelj z — Ilovsko — — — — —

Peto leto teče sedaj po pripovedovanih dogodkih.

Pred kratkim sem bil po naključji v Borji. Sodnika Majarona ni več; pokopali so ga že v hladno zemljo, in ves trg je žaloval za njim; okrajni glavar pa je šel v penzijo, ker mu nova vlada ni bila po volji.

Tudi o adjunktju Megli ne ve nihče več povedati, — tako rahel in neznaten je sled, katerega puščajo take osebe za seboj; za zgodovino niso.

Graščak Bolè je še vedno stari veseljak; jedna skrb ga sedaj najbolj zavzima; za starejšo hčerko Milico je treba doto pripraviti. Pa to ga ne bo posebno težilo.

Te, če tudi malostne skrbi pa bode menda prost — Meden. Kajti on in Elza nimata otrok. Pripovedujejo sicer o njem, da ni posebno zvest svoji ženi, in tudi o njej gre govorica, da se vozi rada v mesto, kjer zahaja v gledališče in k drugim zabavam, in da jo mož pušča večkrat samo tja. Zlobnim jezikom je pa to dovolj.

In Hrast?

Da govorim resnico: krstni boter sem bil, ni dolgo tega, tam v Borji drugemu njegovemu otroku. Vesel dan sem prebil in odšel zopet prepričan, da sta to dva srečna človeka: moj prijatelj in njegova žena Katinka.

Z Boletovimi sta v starih prijaznih razmerah, z Medenovimi pa se vsi le redko shajajo. Stari dogodki so sicer v istini „pozabljeni“, pa sedaj pride vedno kaj novega med nje, kakor je to pač na dnevnem redu v tacih malih trgih.

Prihodnjih volitev za deželni zbor komaj čakajo. Meden bo kandidiral za nemško stranko, kajti kolikor mu je do zagrizenega nemškutarja še manjkalo, to mu je vzgojila žena, kateri je v vsem pokoren; njegov močnejši nasprotnik in zmagovalec v trgu pa bode sigurno — Hrast. Kam se bode le-ta vrgel, — ali bo pristopil k narodni „radikalni“, ali narodni „vladni“ stranki — tega ne vemo, — naroden pa bo gotovo. In to je glavna stvar! Bolè bo pa poskusil v velikem posestvu; pa on je prost vsakih iluzij gledé zmage ter se toláži po svoji navadi s starim Homerjem: „Εἰσεταί ἤμωρ!“ — „Prišel bo dan!“

Spomini na jutrove dežele.

Iz svojega dnevnika priobčuje Anton Ukmar.

VIII. Carigrad.

(Konec.)

Snažnosti moslimski pričajo posebno takozvane turške kopelji, katerih se nahaja mnogobrojno po vsem mestu. Radovednost me žene, da obiščem tudi jaz nekega dné tako kopelj. Komaj vstopim v prostorno vežo, veli mi strežaj, da se slečem; ovije mi potem okoli ledij mehko, svilnato rjuho in okoli glave

pisan turban, porine me na to v bližnjo dvorano, koje marmorna tla so bila tako gorka, da se ni dalo strpeti brez lesenih sandalov. Sredi dvorane, koja dobiva svetlobo od zgoraj, vzdan je krasen, z marmorjem ograjen basin. Tu notri, v toplo in lepo dišečo vodo treba stopiti in tedaj prične strežaj svoj posel. Mane in vije mi na vse strani vse telo, nateguje vse kite in ude, da kosti pokajo. Silil me je smeh, a skoraj bi rekel, nekako prijetne bolečine, koje mi je napravljala ta čudna manipulacija, poizginejo kmalu, kadar strežaj vlije tople, lepodišeče vode čez glavo in pleča. Zdaj ploskne z rokama v znamenje, da je on opravil svoje delo in potisne me v jedno mnogobrojnih kabin, koje obdajajo dvorano. Tukaj me že čaka drug strežaj, tira me pod gorko vodo in me zopet tukaj mesti in pesti po vsem telesu; naposled vzame še lepodišečega mila in me namaže ž njim od glave do nog, tudi obraz in lase, tako da človeka potem prešine nekaka neizrekljiva slast, kadar stopi pod mrzli duš in ti butne hladne vode na glavo. S tem je kopelj končana; strežaj me zavije tedaj v drugo, gorko rjuho, postavi mi drug turban na glavo in me odvede v prvo sobano, kjer ležem po turško na mehko posteljo. Naposled prinese strežaj še črne kave in vonjavi naržilej. Srkati pravi moka, pušiti lepodišeči dim ter sanjariti v tej nekako čudno prijetni gorkoti, — o, to so slasti, koje ume izumiti le domišljija jutrovih dežel!

Nekega dne se odpravim onostran Bosfora v maloazijski S kudar. Eleganten kajik (tako se imenujejo lahki čolnici, koji preskrbujejo po tej morski cesti službo naših voznikov), odvede me, prijetno skakljaje od vala do vala, mimo znamenitega, sredi Bosfora ležečega stolpa, o kojim si Turki pripovedujejo naslednjo pravljico: „Davno davno je prerokoval pobožni šejih mladi hčerki tedaj vladajočega sultana, da jo bo kača pičila in da bo morala na ta način še v mladih letih umreti. Sultan, kojega to prerokovanje hudo prestraši, premišljuje dolgo, kako bi rešil drago dete neusmiljene usode in ukaže naposled sezidati sredi Bosfora trden stolp kojega odkáže nesrečni princesinji v stanovanje. Leta in leta živela je reva med tem tesnim in samotnim zidovjem, da jo naposled vender le doleti prerokovana smrt. Med lepodišeče sadje, koje so jej pošiljali v živež, skrila se je bila strupena kača in prihodnje jutro najdejo zalo devojko mrtvo v postelji, kačo pa zvito na njenih lepih prsih. Od tod stolpovo imé Kis-kalé (deviški stolp).

ter ne pozna nijedne galanterije sploh ženskemu spolu nasproti. Zakon se odobri na skrivnem med sorodniki in roditelji in le malokdaj dobi nevesta kaj dote. Tisti dan, ko vstopi nevesta zahaljena v harem svojega ženina, vidi njo on prvič in ona vidi ta dan zadnjič svoje roditelje in bližnje sorodnike. Ume se samo po sebi: kakor lahko je skleniti Turku sveti zakon, ravno tako lahko mu ga je tudi ločiti.

Koran dovoljuje vernemu moslimu, vzeti si po štiri žene; a malo Turkov je toliko bogatih, da bi jih vzeli več, kakor samo jedno. Kaj se hoče? kolikor žen, toliko družin. In potem tudi vedó Turki, da več, kakor jedna žena ne more stanovati v enem konaku. Zato pa pripušča zakon in stara navada Turku, da si vzdržuje kolikor mu drago mladih, lepih sužnic, kojih otroci uživajo ravno tiste pravice, kakor oni prave gospodinje. Ker sužnje živijo z gospodinjo v jednem in istem konaku, lahko je umeti, kaki prepiri in kaka ljubosumnjivost mora vedno vladati pod tako streho, kjer gospodar ne dela razločka med pravo ženo in med svojimi sužnicami.

Harem, bivališče turških žen, primerjati bi se dal po vsej pravici našim ječam; okna so zadelana s tankimi mrežami, da človeško oko ne more prodreti v to svetišče; čestokrat so ta okna še tako visoko zidana, da je ženskam vzeti ves krasen razgled na Bosfor, kjer bi utegnile pregrešno opazovati brze kajike in v njih vozeče se moške. Na sprehođu, v kajiku ali z vozom, ne sme ženska nikdar priti v dotiko z moškim. Kadar mož sreča po naključbi svojo ženo na ulici, izogne se jej; kajti nespodobno bi bilo, nagovoriti ali pozdraviti jo. Zato so pa tudi ženske na ulici tako zadelane, da jih je težko spoznati: bel zavoj prikriva lase, čelo in ves obraz, pusté samo čez usta toliko prostora, da more reva dihati; telo pa je zavito v dolgo, črno, višnjevo ali sivo haljo. Tako zavite Turkinje počasi plazijo po ulici, kakor kaka ponočna prikazen.

Gotovo je, da Turkinje so zalega obraza; saj ženske po Jutrovem sploh slovijo radi milega lica, krasnih, ognjenih očij in visokobokanih obrvij. Zato si pa tudi, kjer narava ni opravila vestno svoje dolžnosti, Turkinje pomagajo same; obrvi in nohte si večkrat barvajo črno, obraz in roke pa rudeče; a ker morajo reve sedeti zaprte skoraj ves božji dan, pogrēšamo pri njih skoraj po polnem one krasne rasti, gibčnosti in mičnosti, koja diči v tako vzvišeni meri naš ljubeznivi spol. —

Hudo bi se spekel, kdor bi hotel iskati pri turških krasoticah malih, pikantnih zabav; našel bi samo suho prozo; kajti turški zakoni v tem obziru so silno strogi. Žena, koji se je dokazalo prešestvovanje z moslimom, spodi se sramotno iz hiše, ono pa, koja se je pregrešila s prokletim rajo, obesijo kar brez vsega usmiljenja njo in njenega zvodnika.

Kdor ima voljo kupiti jih, — črne sužnice stojé tukaj 100 do 150 goldinarjev, toliko, kolikor pri nas krava srednje vrednosti! Da, še celo bolj v cenó se dobi tukaj tako blago. Na Skudarskem sejmu mi ponudi star Arabec sužnico celo za 500 pijastrov, to je dobrih naših 40 glđ. Jezno se obrnem proč: gnusilo se mi je, da se more še v naši olikani dobi trpeti taka nečloveška kupčija, v sramoto nam in v sramoto vsemu človeštvu!

Pozno na jesen zapustimo Carigrad ter se odpeljemo nazaj gori v Dunav, najprej v Galac in potem v Tulčo, kjer prezimimo druge štiri prijetne mesece v sredini naših prijaznih in gostoljubnih znancev. A prihodnje poletje, meseca junija 1876, dojde nam povelje, zapustiti Dunav in povrniti se v domače kraje. Poslovimo se tedaj od naših dražih Tulčanov za zmerom, proseči jih, da nas ohranijo vedno v prijaznem spominu in zagotavljaše, da tudi mi ne pozabimo nikdar srečnih dnij, koje smo prebili v njihovi sredini. Odplavimo tedaj iz Dunava, premerimo še jedenkrat Črno Morje in pomudivši se samo tri tedne v Carigradu, odnese nas brza ladija po krasni Propontiški planjavi doli proti znamenitim Dardanelom. V Galipoli, starodavnem mestu na severnem vzhodu v to ožino, prenočimo, ker je vožnja skozi ta proliv po noči nevarna in potem tudi, — kdo bi nam zameril? — hoteli smo občudovati prihodnje jutro pri belem dnevi krasne prizore ob zgodovinsko znamenitih dardanskih bregovih.

Dardaneli sami po sebi niso na pol tako zanimivi, kakor je ožina Bosforska. Bregovi so večjidel goli in enakomerni, posebno na evropski strani, kjer seza visoko gorovje prav do proliva. Večjih mest se ne nahaja tukaj nič, malih vasic in elegantnih vil pa le malo: Dardaneli so preveč oddaljeni od Carigrada. A bregovi sami so zanimivi radi spominov na zgodovinske dogodbe, koje vzbujajo v mimovozečem se potovalci. Tukaj čez je nekdaj Kserks peljal svojo grozovito vojno ter z verigami tepel neubogljivo morje; tukaj je plaval nekdaj Leander iz Evrope v Azijo obiskat svojo ljubico Hero; razvaline mesta, kojemu je bila dala ona ime, vidijo se še dandanes na

maloazijskem obrežji. Urna ladija, koji pomaga še izdatno morski tok, privede nas kmalu na najožje mesto dardanelskega proliva. Na evropski strani se vidi velika, v skalo vsekana jama, Hekubina gomila, na azijski, v senci pod orjaškimi platanami pa sedež glavnega poveljništva dardanelskega, mestece Džanak-kalesi. Tukaj so Turki sezidali na obeh obalah silovite trdnjave (Sultani-hisar in Kilia-bar), koje bi morale zabraniti sovražnim ladijam vhod v Dardanele. In vendar je Angleško brodovje leta 1807. odprlo si pot med turškimi topovi in razvilo svoj mogočni prapor pred zidovjem carigradskim! Kmalu pustimo zadnji dve trdnjavi (Sed-il-bar na desni in Kum-kalé na levi) za sabo in tedaj se vam odpre razgled v notranjo Malo Azijo. Z žalostjo sem gledal od daleč tjà proti onim znamenitim krajem, koje tako krasno opeva Homer v svoji Ilijadi; dobro se razloči mesto, kjer je stal Ilium in blizu obrežja se vidijo visoki holmi, kakor se meni, gomila Ahilejeva in drugih znamenitih trojanskih junakov. Žal, da nismo imeli prilike obiskati teh klasičnih krajev! Ladija nas odpelje prekmalu mimo otoka Teneda doli v prostorni Besiški zaliv, kjer je ležalo zasidrano mogočno angleško brodovje. Pozdravimo spoštljivo prapor deviške kraljice in proti večeru se ziblujemo že v temi po široki egejski planjavi ter 6. avgusta priplavimi srečno v domači Pulj.

Dvojin strah.

Divjá, divja mi ljuti boj,
 Oj ljuti boj krvavi;
 Divja po polji bridka smrt
 Na levi in na pravi.
 Tri ure proč pa mlad pastir
 Ovčice svoje pase.
 Grmenje sliši; kaj to je,
 Premišljo tihó záse.

Bojujeta se zmaja dva —
 Si misli glava mlada —
 Da gore se podirajo,
 In groza ga oblada.
 Tri ure proč na drugo stran
 Pa deva straha gine.
 „Bo z boja dragi zdrav prišel?“
 In groza jo prešine.

Zastonj je pač pastirjev strah,
 A deva plakom išče
 Nekoga tam, kjer malo prej
 Je bilo še morišče.

A. K. S.

Pisma iz Zagreba.

Piše Jos. Stare.

VII.

V dosedanjih svojih pismih smo vedno poudarjali, da je Zagreb središče hrvatske narodne kulture; a ker so šole prvi pogoj vsacega kulturnega razvoja, ne bode odveč, ako danes našim čitateljem povemo nekoliko o zagrebških in hrvatskih šolah sploh, tem več, ker so vse od najnižje do najvišje osnovane na narodni podlagi, in se po vsem Hrvatskem v nobeni šoli ne sme poučevati v drugem, nego v hrvatskem jeziku. Narodnim našim nasprotnikom, ki Slovanom sploh nič dobrega ne priznavajo, bilo bi pač zastoj govoriti o hrvatskih šolah, kajti njim sta hrvatstvo in omika dva nasprotna pojma, ki se ne moreta misliti drug poleg drugega. Tudi med Slovenci boš, žal, našel ljudij, ki hrvatske razmere radi sodijo po poročilih tacih naših nasprotnikov, ki Hrvatske nikdar videli niso, a vender jo pri vsaki najmanjši priliki zasramujejo z grdimi svojimi peresom. Da so se Hrvatje od nekdanj poprijemali omike, uči nas najbolj zgodovina, ki nam kaže, kako je talijanska kultura hitro delovala na Hrvate, brž ko so se naselili ob Jadranskem Morji. Prav nič se Hrvatje niso upirali krščanski veri in ko so se na Talijanskem prerodile znanosti in umetnosti, jela se je takoj tudi v sosednji Dalmaciji razcvitati hrvatska književnost; in že takrat bi bili Hrvatje ponosno stopili v kolo družih omikanih narodov, da jim ni turška sila prišla na vrat. Že stari Rimljani so rekali, da „med orožjem modrice molče“. Tako je bilo tudi na Hrvatskem ob turških vojskah, ko je Hrvat bil vesel, če je mogel za silo obdelati svoje polje, a ne da bi mislil na šole. Pa celó takrat so Hrvatje vedno ostali v dotiki z zahodno omiko in premožnejši so pošiljali svoje sinove na velike šole v Rim in v Bolonjo. Zatorej so se Hrvatje že takrat ponašali tudi z učenimi možmi. Na triden-

tinskem cerkvenem zboru se je hrvatski škof Drašković odlikoval med prvimi govorniki; in isti domoljub je v Zagrebu utemeljil prvo duhovno semenišče. V začetku XVII. veka so se v Zagrebu osnovala nove latinske šole, kakor so jih takrat imeli po vseh večjih mestih zahodne Evrope; a tem šolam se je leta 1669. pridružila tudi akademija za odgojo hrvatskih pravnikov. Že takrat so rodoljubi želeli, da bi se ta akademija, kateri je cesar Leopold I. podelil vseučiliške pravice, preustrojila v popolno vseučilišče; ali minilo je dve sto let, predno se je ta opravičena želja izpolnila. Še le 1874. l. se je hrvatsko vseučilišče v Zagrebu odprlo z veliko svečanostjo, katere se je udeležilo tudi nekoliko slovenskih mož. Navzočni dr. Kosta je tedaj v svojem govoru Hrvatom posebno naglasil besede: „Vaše vseučilišče je tudi naše“, t. j. Slovenci zdaj ne trebamo posebnega vseučilišča za našo mladino. Gotovo je pokojni Kosta malokdaj vsakemu slovenskemu rodoljubu tako iz srca govoril, kakor takrat. Toda, žal, Slovencu za zdaj ne kaže hoditi v Zagreb, kajti če bi se tudi izkazal, da je z najboljšim vspêhom dovršil svoje nauke v Zagrebu, onkraj Sotle ne bi nikakor mogel dobiti državne službe. Pa nadejajmo se, da nam bode tudi tisti dan napočil, ko bomo v resnici mogli reči, da je zagrebško vseučilišče naše vseučilišče.

Hrvatsko vseučilišče je mlad zavod in ga torej ne smemo primerjati vseučiliščem, ki obstoje po sto in več let. Za zdaj tudi še ni dovršeno, kajti nedostaja mu medicinskega fakulteta in se torej loči samo na bogoslovni, pravo- in državoslovni in modroslovni fakultet. Na vseh treh oddelkih je 40 učiteljev, od katerih ima bogoslovni fakultet 5 rednih in 2 izredna profesorja ter 1 namestnega učitelja, pravo- in državoslovni 8 rednih profesorjev in 3 docente, modroslovni pa 14 rednih profesorjev in 1 izrednega ter 2 docenta in 4 lektorje. Pomožni znanstveni zavodi vseučilišču so: fizikalni kabinet, kemiški laboratorij, zoologiško-zootomiški zavod, botaniško-fizijologiški zavod, mineralogiško-geologiški zavod ter jako bogata in dobro uravnana knjižnica. V II. poletji šolskega leta 1882/3 je bilo v vseh treh oddelkih 362 slušateljev, in sicer 66 bogoslovcev, 180 pravnikov in 116 modroslovcev. Slovencev bilo je 5, in sicer 2 bogoslovca, 2 pravnik in 1 modroslovec; a Bolgarov tudi 5, namreč 3 pravnik in 2 modroslovca. Kolegij čitalo se je 88 v 305 urah na teden. Promocij na doktorsko čast bilo je 8, in sicer v pravo- in državoslovnem oddelku 6, v bogoslovnem in modroslovnem pa po 1.

Državni izpit je polagalo 170 pravnikov, a položilo ga je 22 z odliko, 130 z dobrim vspehom, 18 pa brez uspeha. Izpit za gimnazijsko učiteljstvo je polagalo 19 kandidatov, 3 so odobreni za višjo, 3 za nižjo gimnazijo, 10 jih je izpit dopolnilo, a 3 so bili reprobirani. Štipendij in redovite podpore je dobivalo 64 slušateljev v skupnem znesku 11.292 gld. 50 nov. ter 900 frankov. Vseučiliška knjižnica je v prošlem letu potrosila na knjige 5160 gld. 25 $\frac{1}{2}$ nov. ter se pomnožila za 2509 zvezkov. Slušatelji so si med letom izposodili 22.665 zvezkov, profesorji in drugi izobraženi možje pa 7.226 zvezkov. Akademiki vseh fakultetov imajo svojo pevsko družbo „Liro“, a pravniki svojo posebno podporno društvo.

O znanstveni vrednosti hrvatskega vseučilišča bilo bi za zdaj težko izreči pravično sodbo, ali ponosno smemo reči o njem lepi hrvatski pregovor: „kakvo je, takvo je, naše je“. To je gotovo njegova najlepša lastnost in vsakemu rodoljubi od veselja srce igra, kadar pomisli, da ima hrvatski narod doma v Zagrebu svoj najvišji kulturni zavod. Poudariti pa nam je, da je hrvatsko vseučilišče v vsem prav tako ustrojeno, kakor so ustrojene avstrijske in nemške univerze. Ne moremo tajiti, da bi bilo v marsičem bolje, ko bi se bili osnovatelji nekoliko bolj ozirali na samo domače znanstvene potrebe, ali imeli so jako veljavne uzroke, da tega niso storili, kajti hoteli so s tem ovreči predsodke, ki jih nevedni in hudobni svet le prerad goji zoper hrvatske in slovanske šole sploh. Z istega uzroka so tudi hrvatske gimnazije, realke, preparandije, meščanske in celó ljudske šole osnovane po vzgledu podobnih avstrijskih zavodov, in iste šolske knjige se od avstrijskih ločijo le po tem, da so hrvatske. Po sebi je umljivo, da je v tem venderle nekoliko preveč doslednosti, ter bi zlasti za meščanske šole bilo želeli, da bi se preustrojile po potrebah hrvatskega naroda in hrvatske dežele, kajti še le potem bodo obrodile mnogo dobrega sadu, s katerim se zdaj ne morejo ponašati. Kar se pa tiče hrvatskega vseučilišča, kažejo nam gori navedene številke, da ima lepo prihodnost, zlasti kadar se bodo razmere v Bosni in Hercegovini na bolje obrnile, kadar bode do dobrega jenjal nepotrebni in neplodni prepir med Hrvaštvom in Srbstvom, in kadar se bodo podrle ovire, ki Slovenca silijo, da si višjo omiko zajema samo na nemških vseučiliščih, na katerih se nehoté navzame nekoliko nemškega duha, ki mu le prepogostem kali pravo narodno mišljenje.

Kjer je vseučilišče, tam treba tudi družih šol, v katerih se mladina po malem pripravlja za višje nauke. Da je v Zagrebu takšnih šol, o tem nihče ne dvoji, ali zato ne bode nič menj zanimljivo čuti, koliko raznih šol in koliko učeče mladine šteje hrvatska metropola. Zagreb ima razven vseučilišča veliko gimnazijo, veliko realko, moško preparandijo, žensko preparandijo, primaljsko učilišče, dve višji osemrazredni dekliški šoli, obrtno šolo, trgovinsko šolo, dve šoli za ženska dela, glasbeni zavod, sedem javnih in osem privatnih ljudskih šol, tri zabavišča (otročje vrte) in jedno čuvališče (oskrbovalnico malih otrok). Na vseh teh zavodih je bilo v preteklem šolskem letu nekaj čez 4600 učeče mladine, torej več nego šesti del vseh prebivalcev zagrebškega mesta. Gotovo lepo število in dostojno kulturnega središča hrvatskega naroda. Da bode domoljubnemu čitatelju stanje hrvatskega šolstva še bolj jasno, naj mu povemo število vseh hrvatskih šol. Na Hrvatskem obstoje ti zavodi: 1 vseučilišče (Zagreb), 2 katol. bogoslovni akademiji (Djakovo, Senj), 1 grško-vzhodna bogoslovna akademija (Karlovci), 10 velikih gimnazij (Zagreb, Reka, Senj, Gospić, Karlovec, Varaždin, Požega, Osek, Vinokovci, Karlovci), 1 mala realna gimnazija (Belovar), 4 velike realke (Zagreb, Osek, Rakovec, Zemun), 2 mali realki (Petrinja, Mitrovica), 3 moške preparandije (Zagreb, Petrinja, in grško-vzhodna v Karlovcih), 1 ženska preparandija (Zagreb), 1 gospodarsko-gozdarsko učilišče (Križevci), 1 nautiška šola (Bakar), 2 trgovinski šoli (Zagreb, Zemun), 1 obrtna šola (Zagreb), 2 šoli za ženska dela (Zagreb), 1 primaljsko učilišče (Zagreb), 10 osemrazrednih meščanskih šol (Sisek, Karlobag, Otočec, Ogulin, Slunj, Glina, Kostajnica, Nova Gradiška, Brod, Petrovaradin), 6 višjih osemrazrednih dekliških šol (Zagreb 2, Varaždin, Karlovec, Požega, Djakovo), in 1265 ljudskih šol. Če pomislimo, da se na vseh teh zavodih poučuje prav samo v hrvatskem jeziku, ni nam se treba bati, da bi se nam najbližnji bratovski narod hrvatski kdaj mogel ponemčiti, potalijančiti ali — pomadžariti.

Ne treba nam poudarjati, da se hrvatsko šolstvo še le od tedaj tako lepo razcveta, odkar imajo Hrvatje deželno avtonomijo in si svoje šole sami uredjujejo. Predstojnik bogočastja in pouka je torej jako imenitna oseba, in če tudi deželni zbor daje zakone, vendar je mnogo ležeče na onem, ki predloge snuje, a gotove zakone izvršuje. Vkljub mnogim nadlogam in političnim homatijam so Hrvatje v šolskih razmerah ves čas avtonomne dobe bili srečni, kajti na čelu

oddelka za bogočastje in pouk so imeli zmerom vrle može. Tako je celih deset let ta imenitni oddelek bil poverjen staremu hrvatskemu rodoljubu Dr. Ivanu Muhiću, ki je zasijal marsikatero dobro zrno, a najlepši spomin njegovega delovanja je hrvatsko vseučilišče. Ko je on po mnogoletnem trudu šel v pokoj, stopil je na njegovo mesto Ivan Vončina, mož odločne volje in tvornega duha, ki je v hrvatsko šolstvo prinesel novo življenje. Prvi vidni plod njegovega poslovanja je ta, da je mlademu vseučilišču preskrbel dostojno poslopje, kakeršno imajo le malokatero stare univerze. Če se od Save pelješ proti Zagrebu, zagledal boš že od daleč velikansko palačo v romanskem zlogu in vsak Hrvat ti bo ponosno rekel: „to je naše vseučilišče“. Mali vrtec loči ta kulturni dom od mestnega hrupa, a pred njim se razprostira velik trg, ki je za zdaj še pust, ali v kratkem se bodo okoli in okoli povzdignile nove hiše, in začelo se bode novo življenje. Na zahodni strani namerava neutrudljivi predstojnik prihodnjo spomlad zidati poslopje za obrtno šolo, na zahodu stoji že delj časa ukusna hiša gospodarskega društva z dvema dvoranama poljedelske razstave, na južni strani, vseučilišču ravno nasproti, pa se v jako ličnem zlogu zida „Hrvatski Dom“. Kakor v Ljubljani, tako tudi v Zagrebu narodna društva pogrešajo pripravnega stanovanja in zato so se odbori „Sokola“, pevskega društva „Kola“ in „Hrvatske Matice“ lansko zimo jeli posvetovati, če ne bi bilo mogoče, da bi si vsa tri društva sezidala skupni dom. „Sokol“, ki je to misel izprožil, pridržal si je srednji del, „Kolu“ je namenjeno desno krilo, „Matici“ pa levo. V načelu so se kmalu zjediniili, in ker je presvetli g. Vončina „Sokolu“ naklonil 15.000 gld. državne podpore, začelo se je delo takoj, in že je srednji del z velikansko dvorano dovršen. Takoj na spomlad 1884. bode „Kolo“ zidalo svoje krilo, med tem ko ima „Matica“ še nekoliko prav važnih pomislekov. Ako jej ne bi kazalo zidati na tem prostoru, pridružilo se bode „Sokolu“ in „Kolu“ kako drugo narodno društvo. Vsako društvo bode torej imelo svojo hišo, ali vsa tri bodo imela le jedno lice, a zvezane bodo tako, da se bode vsako društvo moglo posluževati „sokolske“ dvorane, kadar je bode trebalo.

Med tem, ko je presv. g. Vončina vseučilišču lani preskrbel dostojno palačo, popolnil je ob jednem modroslovni fakultet s tečajem za lekarnike, ustrojil posebno stolico za zemljepis, a dal je v prelepem renesančnem zlogu zidati kemiški laboratorij, ki stoji blizu

100.000 gld. in je po sodbi nepristranih strokovnjakov tako pripraven, da je malo taci. Njegova zasluga je tudi ta, da se je lani odprla obrtna šola v Zagrebu, letos pa trgovinska v Zagrebu in v Zemunu. Po vsem tem imamo se pač še nadejati lepim plodovom, a iz vsega srca želimo skrbnemu predstojniku, da bi se mu posrečilo na hrvatskem vseučilišči povzdigniti medicinski fakultet.

Čitajte te naše vrstice bi gotovo marsikdo izmed bivših slovenskih vseučilišnikov rad vedel, kaj se po priliki na hrvatskem vseučilišči predava. Da ustrezemo tudi tej želji, naveli bomo na kratko red nauk v tekočem zimskem poletji 1883/4.

Na bogoslovnem fakultetu čitajo: Dr. Kucen: *Theologia generalis*; *Ontologia*. Dr. Iveković: Splošni uvod v knjige stare zaveze in sveta zgodovina Božjega razodenja od začetka sveta do kralja Savla; tolmačenje proroške knjige Jeremijeve po Vulgati; slovnica jezika hebrejskega s praktičnimi vajami. Dr. Baron: Uvod v sv. knjige nove zaveze; tolmačenje evangelija po sv. Matevži; hermeneutika biblijska. Dr. Bujanović: *Dogmatica specialis*: De ss. Trinitate, de Deo creatore et salvatore et de gratia Christi. Dr. Suk: *Theologia moralis*. Dr. Franki: Zgodovina Jezusove cerkve do početka XIV. veka. Dr. Štiglic: Pastoralno bogoslovje; pedagogika. Dr. Belaj: *Jus canonicum*. Dr. Baron: Slovnica jezika aramejskega s praktičnimi vajami.

Na pravo- in državoslovnem fakultetu: Dr. Spevec: Povest rimskega prava; obiteljsko rimsko pravo. Novi docent: Občna zgodovina prava. Dr. Breščenski: Hrvatsko-ogersko privatno pravo; državljansko pravdo postopanje. Dr. Marjanović: Pravo katoliške cerkve; pravo kanoniško grško-vzhodne cerkve. Dr. Vojnović: Avstrijsko civilno pravo. Dr. Lorković: Narodna ekonomija; nauk o upravi. Dr. Pliverić: Občno državno pravo; mednarodno pravo. Dr. Čakančić: Kazнено pravo; pravna filozofija. Dr. Vrbanić: Občna statistika; menbeno pravo; trgovinsko pravo. Dr. Egersdorfer: Nasledno pravo; stvarno pravo. Dr. Sachs: Sodbeno pravo. Docent Rašić: Državno računoslvoje.

Na modroslovnem fakultetu, a) v oddelku filozofiško-historiškem: Dr. Marković: Logika; pedagogiške vaje. Prof. Nodilo: Zgodovina starih vzhodnih narodov; naloge v historiškem seminaru. Prof. Smičiklas: Hrvatska zgodovina od 1526—1848;

diplomatika. Dr. Maiksner: Oblikoslovje latinskega jezika; zgodovina rimske komedije in tolmačenje Plautove Aulularije; kurzorno čitanje I. knjige Caesarjeve „de bello civili“. Prof. Dr. Petračić: Historija epske poezije grške; grške domače starine; vežbanje v tolmačenju Xenophontovih spominov na Sokrata. Dr. Geitler: Gramatika starobolgarska; o postanku pisma glagolskega in cirilskega; gramatika litavska. Prof. Pavić: Gramatika jezika hrvatskega; čitanje hrvatskih pesnikov XVI. veka. Dr. Kršnjavi: Zgodovina cerkvene umetnosti; zgodovina talijanskega slikarstva od XIII. do XVI. stoletja. Dr. Šajković: Deutsche Literaturgeschichte der neuesten Zeit; Referate über hervorragende Producte aus derselben Periode. Dr. Celestin: Oblici ruskega jezika s čitanjem odbranih ruskih pisateljev. Dr. Bojničić: Madjarska gramatika; madjarska literatura. Prof. Švrljuga: gramatika francoskega jezika; Boileau: L'art poétique. b) v oddelku matematiško-prirodoslovnem: Dr. Pilar: Pripravna mineralogija; historična geologija; praktične vaje v poznavanju rud. Dr. Jiruš: Občna botanika; farmakognozija; iz anatomije in morfologije rastlin; mikroskopične vaje iz botanike; isto iz farmakognozije. Prof. Brusina: Občna zoologija; zootomiško-mikroskopiške vaje. Dr. Dvořak: Elektriciteta in magnetizem; teoretiška fizika; praktične vaje. Dr. Zahradnik: Integralni račun; višja algebra; teorija algebrastiških krivih črt v ravnini. Dr. Janeček: Organiška kemija; farmacevtska kemija; praktične vaje; navod v znanstvena preiskavanja. Dr. Kišpatić: občna petrografija. — Pazljivi čitatelj se je iz tega pregleda lahko prepričal, da se na zagrebškem vseučilišču prav tako postopa, kakor na starih avstrijskih univerzah.

O notranji osnovi ostalih šol ne bomo govorili, saj smo že gori rekli, da se iste do dobrega strinjajo z osnovo podobnih avstrijskih zavodov. Le pri obrtni šoli so Hrvatje šli svojo pot, a ozirali so se pri tem na francoske obrtne šole. Če so tako pravo zadeli, to nas bode prihodnost učila; zdaj še ni moči soditi, kajti od četvero tečajev se je letos še le I. odprl. Zatorej ne ravnajo prav niti oni, ki to šolo grajajo, niti oni, ki jo v zvezde kujejo. Znano je, da Hrvata polje in vinograd redita, a obrtnost da je po večjem v tujih rokah, t. j. hrvatski obrtniki so do najnovejšega časa bili malo ne sami tuji naseljenci, a poleg teh so židovski trgovci za težke novce prodajali gotove obrtne zdelke drugih dežel. Mnogo se je

ugibalo, kako bi se to zaprečilo ter kako da bi se povzdignil hrvatski obrtniški stan, zlasti ker tako zvana kmetska domača obrtnija jasno priča, da ima Hrvat za razne obrte mnogo prirojenega daru. Ko so torej nekateri domoljubi v Zagrebu delali osnovo za obrtniško društvo, mislili so takoj tudi na obrtno šolo, in ko je to društvo leta 1879. oživel, bila je odboru prva skrb, da kar najhitreje oživi tudi obrtno šolo. Največja zasluga za to gre pač Dru. Kršnjavemu, ki je obrtno vprašanje po časopisih prav marljivo pretresoval od vseh mogočih strani. Toda še le ko je presv. g. Ivan Vončina postal predstojnik za bogočastje in uk, in ko je zagrebško mestno starešinstvo obljubilo po 2000 gld. letne podpore, bilo je mogoče, da se je težko pričakovana obrtna šola odprla dne 10. decembra 1882.

Namen te šole je, odgojevati teoretično in praktično izobraženih mojstrov, ki se bodo potem razposlali po deželi ter bodo v svoji delavnici stalno število učencev učili svojega rokodelstva. Vodstvo te šole je vlada po polnem prepustila odboru umetniškega društva, a ta je izmed sebe izvolil tri može v šolsko ravnateljstvo. Udje tega direktorija se med seboj dopolnjujejo, kajti mestni šolski nadzornik Suhin je zveden v šolstvu, dr. Kršnjavi je strokovnjak v teoriji umetnosti in umetnega obrta, a arhitekt Bolle je sam praktičen umetnik. Kadar bode šola dovršena, ločila se bode na četvero oddelkov, namreč na I. stavbeni, II. umetniški, III. mehanski, in IV. kemiški oddelek. Za zdaj se je ustrojil samo I. oddelek, na ostale tri pa bi bilo na Hrvatskem danes še prezgodaj misliti. Zagrebška obrtna šola je torej prav za prav samo stavbena šola, ki se zopet loči v stolarski, strgarski, ključarski, kovaški in klesarski oddelek. Učenci, ki stanejo skupaj v zavodu, so ves dan zdaj v šoli, zdaj v delavnici. V šoli jih zato nameščeni učitelji poučujejo v najpotrebnejših teoretičnih naukih, v delavnici pa jih petero mojstrov vadi vsak v enem gori imenovanih rokodelstev. Vsak učenec mora štiri leta ostati v šoli, potem napravi skušnjo za rokodelskega pomagača in gre v službo. Najboljši med njimi se čez dve leti povrnejo iz službe v šolo, ter se tu zopet dve leti uče, da potem napravijo skušnje za parlira. Kdor to skušnjo z odliko napravi, ostane še jedno leto v šoli napravi mojsterski zdelek ter postane vzgledni mojster, ki bode ob enem dober delavec in učitelj. Bog daj, da bi ta šola s časom res obrodila toliko dobrega sadu, kolikor ga njeni začetniki obetajo.

Ob jednom z obrtno šolo utemeljilo je umetniško društvo tudi muzej za umetni obrt, v katerem se za zdaj nahaja najpotrebnejše, kar učencem obrtne šole treba poznovati. Več o tem muzeji izpregovoril bom o drugi priliki.

Volkodlak in vampir

s posebnim ozirom na slovansko bajeslovje.

Spisal Fr. Wiesthaler.

(Konec.)

Po Martinu Zeilerji poroča nam Valvazor (VI. knj. 337. str.) o nekem meščanu, ki je bil okoli l. 1617. v Ejanšici na Moravskem umrl. Dokler je bil živ, čislalo ga je vse poštenjaka, umrši pa je vstajal iz groba ter davil ljudi. Vzdignivši se iz groba je pustil vselej svojo mrliško haljo pri gomili ter jo zopet oblekel, kadar se je bil vrnil. Nekoč zapazijo čuvaji s cerkvenega zvonika, da je baš grob zapustil in se v mesto napotil, tedaj hitro pritekó ter mu vzamejo haljo. A ko po dokončanem opraviu vrnivši se vampir ne najde svoje halje, zakliče čuvajem, naj mu jo takoj dadó, sicer bode vse pokončal. Prestrašeni mu vržejo haljo z zvonika. A ker je potem še marsikomu kaj nahudil, moral ga je napósled rabelj izkopati in razsekati. Ko so ga bili izgrebli, izustil je te besede: „Zdaj ste jo pač pogodili, kajti sicer bi bila z ranjko ženo, ki ste jo tik mene pokopali, polovico mesta ugonobila“. O tej priliki mu je potegnil rabelj tudi veliko, dolgo prestralo iz ust, koje je bil vampir svoji ženi z glave odglodal. — Po Harsdörferji (theatrum tragicum p. 406. gl. Mannhardt, über Vamp. n. n. m. str. 267.) je drug moravski vampir požrl svoje in naličje svoje žene, ki je bila zraven njega pokopana, ter jej tudi mnogo mesa odjel.

Da pa razgrajajo vampirji še v sedanjem veku pri severnih naših bratih, navešča nam učeni Poljak T. Časký v svoji knjigi: „O Litawskich i Polskich prawach“. (Tom. II. str. 95.). Ondu čitamo to-le: L. 1826., ko sem se mudil v (poljskem) mesteci Slupu na podnožji Lise ali Svetokriške Gore, bil se je nekoliko dni prej

ustrelil mlad človek. Dolgo je ležalo njegovo telo nezagrebeno, ker meščanje niso hoteli nikakor dovoliti, da bi bilo pokopano na mestnem zemljišču, boječ se vampirja; po dolgem premišljevanji ga zagrebo naposled v oddaljeni dolini. A vstajal je vsako noč iz groba ter napadal pastirje in mimoidoče ljudi, da, lotil se je celo silnega hrusta in se ž njim boril. Poslušajte poročilo, kakor sem je slišal iz ust zmagalčevih: Bila je jasna noč, ko sem stražer hodil okrog gumna. Gledajoč na vrata vidim, da se sama od sebe odpirajo in da uhaja tisti, ki se je bil pred tednom usmrtil. Spoznal sem ga na prvi pogled, kajti imel je isto okroglo kapo in isto suktnjo, v kateri sem ga videl po njega smrti. Mrzel pot mi stopi na čelo in lasje se mi zježijo, ko zapazim, da se mi bliža z rokama razprostrtima, kakor bi me hotel prijateljski objeti. Hotel sem zakričati, ali jezik se mi je obračal v ustih kakor poleno; hotel sem se prekrižati, ali nisem mogel roke vzdigniti. V tem se mi vampir približa ter me prime okrog pasu. Zdaj mi vrne grozni strah zopet moč, primem ga za vrat in kakor dva psa, ki sta si v besnosti drug drugemu zobe v tilnik zasadila, borila sva se dolgo časa. Mesec se je skrtil za oblake in zmračilo se je tako, da razven očij svojega nasprotnika nisem ničesar videl. K sreči se zasliši petelinovo petje, ozrem se, kje je vampir, a ta je bil že izginil.

Isti Poljak pripoveduje, da je bil vpricho, ko so v krakovskem vojvodstvu mrtvo telo sežigali, ki se jim je „vampirsko“ zdelo. Telo je ležalo izkopano na zemlji; okrog njega je stalo nekoliko vaščanov in jeden izmed njih je pokladal mrtvememu zvezdo in križ iz trepetlikovine na prsi ter glasno tako govoril: „Kaj vstajaš iz groba, pozabivši greha Adamovega in Evinega! Ne množi ga, ko bi ga imel zakrivati, prokleti vampir!“ Prijemši ga za uho, ščebljal je dolgo neke besede, po njih pa mu je položil na prsi papir, ki je imel napisanih nekaj vrst iz evangelija. Končavši ta obred so truplo zopet zagrebli.

Ob ogerski meji proti Bosniji in Srbiji stoji vas Kisolova, katere prebivalci so pravoslavni Srbi. Ondu je umrlo 1725. v jednem tednu 9 osob po 24urni bolezni. Nekatere izmed njih so pred smrtjo izpovedale, da jih je neki Peter Plogojavec po noči obiskal in davil, vrgši se spečim na prsi; ta mož je deset tednov prej v isti vasi umrl in bil po pravoslavnem obredu pokopan. Da se konec stori njega razgrajanju, poprosijo vaščanje oblastvo v Gradiški,

naj jim dovoli telo Petra Plogojevca izgrebsti in ž njim po splošnem običaji kakor z vampirjem ravnati. Ne hoteč čakati odloka belgradske cesarske vlade (Srbija je spadala takrat, kakor znano pod Avstrijo), žugali so, da se vsi izselijo, ako se njihovi želji takoj ne ustreže. Tedaj se je vršilo mrtvaško ogledovanje v pričo popa in cesarskega provizorja iz Gradiške. In kaj so našli? Dasi je telo že deset tednov v grobu ležalo, bilo je vender še „po polnem nestrohneno in brez smradu, le nos mu je bil upál, brada in lasje vzrasli, usta in telo polna krvi, polt in nohti omuljeni, in pod omuljenimi nohti so že novi nastajali“. Tako pravi uradno poročilo!! Vampirju so se ve da kol v prsi zasadili in ga sežgali.

Jednaka dogodba se je primerila l. 1728—1732. v Medvediji, srbski, skozi in skozi pravoslavni vasi. Neki hajduk Arnold Paole (Pavel) je bil tjakaj zanesel vampirsko kugo. Pripovedoval je namreč sam, da je bil prej v turški Srbiji, kjer mu je v Kasovi vampir tako dolgo nadlegal in ga mučil, da se ni ž njegovo krvjo namazal in zemlje ž njegovega groba vzete jedel ter se ga tako odkrižal. Kmalu potem se mož ubije, padši se senenega voza. Kakih 20—30 dnij pozneje umró štiri osebe, ki so pred smrtjo rekle, da jih je on umoril. Vaški „haduak“ ga da izkopati in glej! bil je nestrohnol, iz očij, ušes, nosa in ust lila je živa kri, nohti na rokah in nogah so bili vzrasli. Preboli so ga s kolom, pri čemer je glasno zaječal in obilna kri mu je siknila iz rane. Telo so zažgali in v grob vrgli. Izkopali pa so tudi one štiri osebe 40 dnij po njih smrti in ker so bile res vse štiri povampirjene, predregnili so jih s kolom ter upepelili. Ker pa je jela ne dolgo potem v tistem kraji živinska kuga razsajati, stavili so i njo na rovaš Arnolda Paola, trdeč, da se je tudi živine lotil in jo okužil. Ko vrhu tega umre l. 1731. neka 60letna starka Milica, uživši meso od vampirja zadavljenih ovac, dolžili so jo, da je ona kriva novega pogostega mrtja; kajti v teku treh mesecev je umrlo v vasici 17 oseb. Ker so nekatere izmed njih zatrjevale, da jih je vampir obiskaval, zaukaže belgradska vlada polkovnemu ranocelcu, naj preišče vso stvar v pričo dveh družih ranocelcev. Zapisnik, 7. januvarija l. 1732. sestavljen in od dveh častnikov polka Aleksandra Virtemberskega podpisan, navešča blizu to-le: Izkopalo se je 14 teles, moških, ženskih in otrok, umrlih zadnje tri mesece. Štiri trupla, ki so še le kakih 5—7 tednov v grobu ležala, bila so po polnem strohnena, drugih deset pa je bilo

že „povampirjenih“ („im Vampirzustande“ vele ranocelčeve besede), kajti drobje je bilo še sveže, polno „balzamske“ krvi, polt in nohti omuljeni in z novimi nadomeščeni. Telo one pred tremi meseci umrle starke bilo je bolj rejeno in debelejšje, ko prej, dokler je še po zemlji hodila — tako vsaj se je dozdevalo vaščanom. Strohnela trupla so potem zakopali, nestrohnelim pa so morali ciganje glave odbiti, trupla sežgati, pepel pa v reko Moravo vreči.

To uradno poročilo je se ve da napolnjevalo vseh evropskih časnikov predale in razburilo duhove tako, da se dolgo ni o ničemer drugem govorilo, nego o srbskih vampirjih in da se je razvila v kratkem času bogata „vampiriska“ literatura. — Da ranocelc ni pravega pogodil, da je marveč i njega prevarila razdražena fantazija, to je očitno. Kaj pa je bilo prav za prav na vsem tem? Onih 17 ljudij je umrlo najbrž le zbog tega, ker so meso okuženih ovac jedli, a povedali tega niso.

V najnovejšem času je provzbudil mnogo krika in vika po izobraženem svetu, zlasti med pravniki, naslednji dogodek, ki se je pripetil l. 1870. v zapadni Prusiji. 5. februarija omenjenega leta je bil v Kantrzynu za sušico umrl 63letni cerkveni starešina Fran pl. Poblöcki (brez dvojbe poljskega pokoljenja). 9. februarija so ga pokopali na pokopališči onstran provincijalne meje ležeče vasi z imenom Roslazin (v lauenburškem okraji na Pomoranskem). 18. dan istega meseca umre njegov najstarejši sin Anton, po besedah poklicanega zdravnika „za sušico“. Ob jednem zbolil soproga gori imenovanega Fr. pl. Poblöckega s svojo mlajšo hčerjo, vrhu tega pa jameta tudi še drugi sin in svak pl. Wittke tožiti o bolehnosti; tedaj obide vse vkup nepopisljiva zona in utrne se jim nesrečna misel, da se je oče povampiril in da bo vse pomoril, ako si o pravem času ne pomagajo. In res sklene jednoglasno vsa rodovina, uporabiti najvspešnejša sredstva, od katerih se je v takem položaji pomoči nadejati. Sklep je imel zvršiti drugorojeni sin Josip, ki je v tako kratkem času svoji rodbini starešina postal. Ker so bili prepričani, da se je povampiril i prvorojeni sin Anton, prva žrtva vampirjeva, odsečejo mu (še pred pogrebom) glavo ter polože pred noge. Nameravali so pa tudi noč pred pogrebom (sinovim) isto tako obdelati očetovo telo. V ta namen gre Josip Poblöcki dan pred pokopom (21. februarija) z dvema pogumnima delavcema in vzešši s seboj motike in lopate, iz Kantrzyna v Roslazin, dogovorit se z

ondotnim grobokopom, naj mu za določeno vsoto denarja bratov grob prav blizu očetovega izkoplje, da bi mogel po noči vampirjevo krsto odpreti, predrži brez težave steno med obema groboma. Grobokop obljubi svojo pomoč; kaj bi tudi ne? Saj je veljalo rešiti vso rodovino strahovite smrti. Dogovorivši se gredo vsi vkup v vaško krčmo, okrepcat se za grozno podjetje s pivom in žganjem. A grobokopu se vendar le vzbudi vest, da je morda pregrešno, kar je obljubil. Zatorej razodene vse svojemu župniku Blocku. Ta mu strogo zabrani, udeležiti se take groboskrumbe, poučivši ga o tem babjeverstvu, ter mu veli, naj izkoplje novi grob v primerni daljavi od očetovega; a tudi tujce da posvariti, kažoč na hude posledice takega kaznivega ravnanja, ter jim prepove hoditi po noči po pokopališči. Ob enem naroči organistu in ponočnemu čuvaju vaškemu, naj z vso pozornostjo skrbita, da se nameravano djanje prepreči. Organist je čuval do jedne po polunoci, ne da bi bil kaj sumnivega opazil. Tudi ponočni čuvaj, ki je stopil pozneje na njegovo mesto, ni baje ničesar slišal, niti videl. Pač pa je vaški blizu pokopališča stanujoči krčmar začul nekak zamolkel ropot (prihajajoč od zmrzle grudovine, padajoče na krsto, ki so jo baš zagrebali). Ko s krepkim glasom zakliče, kaj delajo o tem času na pokopališči, in ne dobi nobenega odgovora, gre sam tjakaj; a ponočni delavci zbeže, ne da bi bili delo dokončali. In tako so naši drugo jutro grob le na pol zasut. Župnik, kojemu so to takoj naznanili, odpravi se precej na pokopališče ter dá krsto izkopati in odpreti. A kak sporen prikaz zagledajo njihove oči! Glava je ležala ob nogah z obrazom navzdol obrnena, obličje mirnega izraza, lica nekoliko rudeča, ustnice debele, kakeršnih mrtvec v svojem življenji neki ni imel, tudi smradu, trohnečim telesom lastnega, ni bilo duhati.*) Krvi ni bilo videti v krsti, le trup je bil po vsem prerezu krvavorudeč. Župnik da krsto zopet zagrebsti in vzešči s seboj motiko, ki jo je bil jeden delavec v naglici pozabil, vloži pri državnem pravdnistvu tožbo zoper Jos. pl. Pobleckega in njegova pomagača zavoljo groboskrumbe iz vražnih namenov. Pri pogrebu Antona Pobleckega pa žalujoči rodovini in vsem vaškim, v obilnem čišlu zbranim pogrebcom z živimi besedami razlaga in dokazuje brezumnost vampirskega praznoverja.

* Temu se ni čuditi, kajti telo je ležalo v zemlji še le 13 dnij in je bilo ob zimskem času pokopano.

Iz tega dogodka se je izplela zanimiva, dve leti trajajoča pravda. Okrožno sodišče lauenburško namreč, spoznavši nepravnost gori opisanega dejanja, obsodilo je meseca oktobra l. 1870. posestnika Jos. pl. Poblockega in delavca Jana Dzigcielskega, kateri je bil obe telesi ob glavo dejal, vsakega v štirimesečno ječo, drugega delavca pa v zapor za šest tednov, ker je bil le v menj važnih rečeh pomočnik. Zoper to obsodbo so se obrnili obsojenci do prizivnega sodišča, opravičujoč se s tem, da so storili to, ker se jim v zločin šteje, brez vsakega zlobnega namena le v „prisiljeni brambi“, hoteč rešiti svoje življenje iz smrtne nevarnosti, koje ni noben zdravnik v stanu odvrniti; da so se poslužili pri tem jedinega sredstva, od katerega se je v takem položaji povoljnega uspeha nadejati in ki nobenemu živemu človeku ne škoduje. In res je prizivno sodišče Koeslinsko, pritrdivši temu izpeljavanju, zatožence nekrive spoznalo, češ, da se jim ne da dokazati zlobni namen, ali kakor juristi velé: „dolus“. A ker državni nadpravdnik ni bil tega mnenja, dal je okrožnemu sodišču lauenburškemu nalog, naj vso stvar še enkrat preišče, zlasti kar se tiče zlobnega namena. Pri novi obravnavi se je zopet jasno pokazalo, da so obtoženci ravnali brez vsakega hudobnega namena; kajti bili so še tedaj trdno prepričani, da se je oče povampiril, pot pa, katero so volili, jedina, ako so hoteli svojo rodovino rešiti grozne smrti. Da, jedna izmed hčérá, Antonija (ki je bila med tem v zakon stopila z nekim plemenitašem v zapadni Prusiji), izjavila je prostovoljno pred okrožnim sodiščem Neustadtskim da je ona sama delavca Dzigcielskega pregovorila, naj njenemu umršemu bratu glavo odseka. Vsi zboleli udje te rodovine so užili vampirske krvi, vsi so tudi ozdraveli, izvzímši mater, kateri ni srce dalo, da bi grozovito pijačo pokusila; zato pa je morala 28. februarija l. 1870., tedaj še isti mesec, za soprogom in sinom svojim v grob; (tako vsaj je izpovedal sin Josip pred sodiščem*). Okrožno sodišče je sicer to za polajšek priznalo, da je rodovino tako iznenada tolika nesreča zadela, a ostavši pri svoji trditvi, da se zvršeno dejanje vender ne da opravičiti, obsodilo je iz nova vse tri zatožence. Ti pa so se zopet obrnili do prizivnega sodišča Koeslinskega, ki jih je res tudi v drugič za nekrive spoznalo, poudarjajoč, da se pogréša vsak

*) Zaslepljenec se ni dal zdravniku nikakor prepričati, da je umrla za vročnico, nastalo po hudi duševni razburjenosti, ki se je bila bolnice vsled orih razdražljivih dogodkov lotila.

„dolus“ in da je bil glavni zatoženec, ker ga je vražna vera tako prevzela, le v stanu relativne, prisiljene brambe, v kojem drugače ni mogel ravnati, nego je ravnal. A tudi državni nadpravdnik oglasil je pritožbo ničnosti, dokazujoč, da se „dolus“ nikakor po polnem ne pogreša, tem menj, ker je župnik zatožencem kaznivost nameravnega dejanja opomenil in je tedaj glavni zatoženec moral vedeti, da izvršivši svoj naklep prelomi državni zakon in zapade kazni, če tudi je ta v primeri z dozdevno rešitvijo njegove rodovine le neznatna. Ako kaznujemo celo tistega, ki se je pregrešil zoper zakon iz nevednosti, neprevidnosti ali lahkomišelnosti, bi se pač z babjeverstvom ne smelo opravičevati in zagovarjati zakonito prepovedano dejanje pri družini, kateri je dostajalo sredstev dovolj izobraziti se toliko, da jej ni trebalo verovati praznim vražam*). In kaj naj se poreče o delavcih, katerima gotovo ni šlo za kožo, če nečemo trditi, da je vampir vso vas Kantrzynsko v nevarnost spravil**). — Tako je modroval državni pravdnik. A ves njegov napor je bil brezvspešen, kajti zatoženci so bili napósled vender le nekrivi spoznani (vzpomladi l. 1872.). — Jednaka sodna obravnava z enakim izidom vršila se je leta 1873. v Šveci (na zapadnem Pruskem***).

Ne morem si kaj, da ne bi koncem omenil še najnovejše vampirske zgodbe, česar mi blagovoljni bralec ne zameri!

V Jagičevem „Archivu f. slav. Philologie“ (VI. Bd. 4. Heft. 1882—1883) razgláša naš rojak prof. Davorin Nemanich po tržaškem listu „L' Indipendente“ (14. Ottobre 1882, Anno VI. Nr. 1939) naslednjo sodno obravnavo:

Včeraj (t. j. 13. oktobra l. 1882.) so sedeli na obtožni klopi v tržaškem deželnem sodišči: 60letni grobokop Ivan Franković, sin Antonov, iz Vokanske v Volovskem okraji, 59letni gospodar in srenjski odbornik Paškal Djačić, sin Andrejev, po domače Rosić iz Abacije in 33letni hlapec Anton Bencić, Ivanov sin iz Bregov, vsi trije oženjeni in očetje. Prvi se je imel zagovarjati radi namišljenega hudodelstva po §. 396 k. z. (da je namreč 17. julija v Abaciji, okraji Volovskem, oskrnil mrtvo telo Ivana

*) Sicer pa je obravnava pokazala, da zna vsa rodovina vkljub plemstvu in premožnosti le za silo brati in pisati.

**) Baš tega mnenja pa je prosto ljudstvo nekaterih krajih, kakor smo prej slišali.

***) Glej „Gartenlaube“ 1873 (n. n. m.).

Vrljena, zabivši vanj 5 žrebljev: jednega v usta in po dva v pete, ter prerezavši mu podkolenik položil zopet v krsto na obraz; drugi in tretji pa pod tožbo, da sta sokriva istega hudodelstva. Djačić namreč je baje Benciću in Frankoviću rekel, da se mora telesu Vrljenovemu tako nahuditi, ker je „kodlāk“ (laški „stregone“), ter je oba o tem natančneje poučil. Bencić pa je Frankoviću pri izvrševanju pomagal s tem, da mu je preskrbel potrebno orodje in ga napotil, kako ž njim ravnati.

Zagovarjajoč se trdi Franković, da je istega dne baš grob kopal, ko zagleda dva moža, nosila v mrtvašnico noseča; jeden izmed njiju, Bencić, ga pozove, naj gre za njima. Prišedšemu v mrtvašnico navesti Bencić, da je umrlj Vrljen „kodlāk“, ki utegne vso Abacijo ugonobiti, tedaj tudi njegovim otrokom kri izsesati in jih pod zemljo spraviti. Da tedaj ne opustoši vsega kraja, treba mu žreblje v telo zabiti, za kar mu hoče on (Bencić) 1 gld. plačila dati. Druga dva zatoženca sicer dogodka samega ne tajita, vendar zvrčata pa vso krivdo na Frankovića.

Priča Bencina pravi, da je res po vsej Abacijski občini ukoreninjena vera v „kodlake“, da je i po njegovem mnenji po polnem opravičena, ker res taki mrliči po noči iz grobov vstajajo ter klateč se okrog ves kraj v nesrečo pripravljajo, ako se jim ne prerežejo takoj po pokopu podkolenske kite. Zatoženca sta zagovarjala izvrstna odvetnika Dr. Janovitz in Dr. Cambon v istini sijajno. Vender pa so bili koncem obravnave vsi trije zatoženci v soglasji z zatožbo za krive spoznani in sicer je prisodilo sodišče Djačiću kot srenjskemu odborniku 3 mesece —, Benciću in Frankoviću pa po dva meseca težkega, (s postom) poostrenega zopora.

Temu časniškemu poročilu dostavlja Pazinski profesor Nemančič v pismu Dr. V. Jagiču naslednje opazke:

To pač ni jedini dogodek, ki bi pričal o volkodlaškem praznovanju med isterskim narodom. Župnik Montriljski (Montreo blizu Pazina) mi je pripovedoval, da ravnajo ondudaj ravno tako, le da je govoril o jednom samem žreblji, ki ga zabijajo kodlaku v usta. Človeku, ki ga imajo za „štrigúna“, žugajo neki že za njega živih dnij, da bodo umršemu telo tako obdelali; to žuganje pa se jim dozdeva tako naravno, da niti na misel ne pride komu, radi tega tožbo oglasiti. Še le pred kratkim se je pripetilo baje nekaj jednakega, ne da bi bilo sodišče kaj zvedelo. Ime „kodlāk“, „kudlāk“

razširjeno je po hrvatskem Primorju in Liburniji; po notranji Istri ob vznožji Učke gore (Monte Maggiore) pravijo mu sploh „štrigún“. Štrigun se loči od volkodlaka v tem, da more za kodlaka ali štriguna še živ človek veljati (prim. M. Stojanović, Pučke prip. štev. 46, in Mikuličić, str. 87); da, otroku se takoj po rojstvu pozna, da bode štrigun, ker pride „va mehu“ na svet; z novorojenim stopi babica na prag ter glasno vpije: „štrigún se je rodil!“ potem še le meh prerežejo in vzamejo dete iz njega.

Dovolj je vzgledov, s katerimi sem hotel č. bralcem dokazati nezagodno in pogubonosno tvarjanje vampirstva, kadar neha biti človeku zgolj sanjava podoba ter se mu potelesi in v mrzko, vidno spako izprevrže. Prepričan sem, da je mnoge izmed vas groza spreletavala, beroče te ružne izrodke bolne domišljije; malo, mislim, je takih, ki so se jim hladnokrvno smijali, češ, tako prazneverstvo more se le po polnem brezpametnega ali vsaj le neizobraženega človega prijeti. A temu ni tako. Z vampirstvom so si ubijali glave celo učeni možje preteklih vekov, ne da bi mu bili prišli vselej do jedra. Večjidel pripisujejo uzrok te prikazni hudiču, ali nekemu svetskemu, astralnemu duhu, ki oživlja in ohranjuje mrtve; drugim je to kuga, ob kateri se prepogostokrat mrtvinci pojavljajo. Nekaterim pa se dozdeva vse vkup le laž in prazna vera. Kdo bi zameril neizobražencu, da se udaja tej neugodni vraži, ako vé, da se je celo v 19. veku porodil mož, učenjak, doktor filozofije in medicine, profesor na Brnskem vseučilišči, Maksimiljan Perty, ki skuša z vso resnostjo vampirstvo razlagati na mističen način. V svojem l. 1872. v drugič izdanem delu: „o mističnih prikaznih človeške narave“, trdi namreč ta čudežnjak, da blodi duša v grobu ležečega vampirja, ki ne more miru najti, leta in leta kakor v sanjah, obiskuje hiše svojih sorodnikov in znancev, tolaži lakoto in gasi žejo v grobu ostalega, dotlej brezdušnega telesa, izsesavajoč svojcem kri, ki se med tem v nekako etersko tvarino izmeni in v pravo, redilno kri pretvori še le tedaj, ko se je duša k pokopanemu telesu povrnila.

A iz česa se je ta tako grozna in vender jalova vera izcimila in kaj jej je dajalo hrane, da se je toliko stoletij do najnovejših časov v polnem razcvetu ohranila? Dovolite mi, da vam še na to vprašanje s kratkimi besedami odgovorim, opirajoč se na posledke znanstvenih preiskavanj.

Slišali smo, da oživi vera v vampirja posebno tedaj, kadar več ljudij iz jedne rodovine ali jednega kraja zapored za kratko bo-

leznijo umre; najostrejša pa je smrtna kosa, kadar razsajajo kuga ali druge nalezljive bolezni, ki se zarejajo iz slabih vodnjakov, nezdravih stranišč i. t. d. Takrat nosijo mrtveca za mrtvecem iz jedne hiše in kaj je bolj naravno, kakor to, da se ljudem vzbudi misel, da baš umrli prihajajo po svoje zaostale sorodnike in znance? V takih hudih časih se gotovo večkrat pripeti, da z mrtvimi tudi mrtvične (t. j. žive, a na videz mrtve) v grob ali rako pomečejo, iz katere potem ljudstvo v svoji razdraženi fantaziji sliši vampirsko „cmokanje in žvečenje“, kar je v istini le smrtna borba za lakoto ali zadušanjem umirajočega mrtvinca. Mrliče so prej tudi v cerkvah pokopavali; v teh krajih božjega miru, ki ga zunanji hrup ni motil, slišali so pogostokrat take glasove. Bere se, da so sem ter tam odprli rako; in kaj so našli? Mrtvinca, ki je bil, probudivši se, iz krste vstal in v kakem kotu čepel; naličje njegovo bilo je razgrizeno in na pol pojedeno, obraz in telo razpraskano! A često se za tako stokanje ni nihče zmenil. Čemu tudi? Saj je prihajalo od vampirja, t. j. človeka, čigar telo je (zlasti po mnenji privržencev pravoslavne cerkve) hudič obsedel. Kadar se sumnjiv grob odpre in pride vampir na dan, je telo njegovo (tako bléde vraža) vselej zabrenklo, napeto, se ve, da od „tuje krvi“. A to ni nič drugega, nego znamenje začenjajočega se trohnenja. „Vampirski lica so rudeča, kri živa.“ Kaj še! V takem nenavadnem položaji so ljudje že sami ob sebi razburjeni, tem bolj pa, ker si, kakor smo slišali, z upijančljivimi pijačami sree delajo. Kaj bi tedaj ne imeli rudečkasto-rujave gnilobne tekočine za živo kri. Sicer pa iz skušnje vemo, da se nekaterim mrličem, (n. pr. zmrzlim potopljenecem) kri počasneje seseda in delj časa (4—8 tednov) tekoča ostane. „Smradu tudi ni duhati.“ E, prav tankega nosu pač taki opazovalci niso imeli, ali so pa od strahu le iz velike daljave opazovali. „Telo vampirjevo ne strohni.“ Tudi to je deloma mogoče, kajti hitrost trohnenja se ravna po bolezni, za katero je človek umrl, po času, v katerem so ga izročili materi zemlji, in po kraji, kjer je pokopan. Kakor znano, da se meso sploh po zimi delj časa nepokvarjeno hraniti in slišali ste gotovo že o pokopališčih in cerkvenih rakah, ki imajo posebno to lastnost, da v njih telesa še poleti ne strohne. „Telo se zvija“, ko mu zabadajo kol v prsi. Se ve da se mora premikati in gibati, kadar riješ s tako silo vanj, zlasti ako morda še ni otrpnelo ali pa mrtvinčevo, ki se v onem trenutku ravno vzbuja! „Sliši se hropenje in ječanje.“ Da stoka

vzbujajoč se mrtvinec, to je umevno in gotovo se je že kedaj pripetilo, da je tak nesrečnež zastonj milosti prosil zaslepljene svoje morilce, meneče, da pobijajo vampirja. Sicer pa take glasove lahko prouzrokujejo tudi izhlapljavajoči gnilobni plini, ali pa vara človeka domišljija, da vidi in sliši reči, ki jih ni niti videti, niti slišati. Da se mrličem časih usta in oči nočejo zapreti, je sploh znana prikazen, ki ne potrebuje pojasnovanja. Pač pa se morda komu čudežno zdi, da vampirju „lasje, brada in nohti rasejo“. Tudi o tem nas prirodoznanstvo poučuje. Učenjaki primerjajo te rogovine pri mrličih mahovom, ki na skorji že zamrlih dreves dalje rasto. Najbrže so to snovi, ki so se vkljub telesni smrti okrog lasnih in nohtnih koreninic žive ohranile in zdaj se ve, da le za nekoliko časa one rogovine s potrebno hrano zalagajo.

Tudi sanje pospešujejo vampirstvo po svoje, posebno pri praznovernih ljudeh. V kolikih podobah se človeku že môra kaže, in vender se i ona prav naravno razlaga; saj ni nič drugega, nego kri, ki močno na srce pritiska. In če si domnevajo taki reveži, da jih vampir po noči davi, izvira to prav lahko iz kake baš nastajajoče bolezni, n. pr. vratne vnetice. Spolna razdraženost pri mladih vdovah rodi sanje, da se jim umrli mož povampirjen pridružuje. Vrhu vsega tega pa je še pravoslavna cerkev s svojim gori navedenim rekom dokaj pripomogla, da se ta vraža ni zadržala, ampak le še prav okrepila, tako da je do denšnjega dne niso mogle ob veljavo spraviti niti zdrava pamet in napredujoča omika, niti rimsko-cerkveni, niti državni zakoni, kar je sramota za vse stoletje*).

Volkodlak.

I.

Iz Dolénje Vasi pri Ribnici; v Peklu zapisal Fr. Levec.

Zimske večere smo me sestre prele, oče, ki so bili dobro star mož in so veliko skusili v svojem življenji, so nam pa kaj pripovedovali, bodi si kakšne storije, ali pa kar so sami res prebili na svetu. Ko mi je neki večer brat nagajal, obregnila sem se nanj:

*) O vedomcih pripoveduje zanimive stvari tudi prof. Erjavec v Matičinem letopisu l. 1883., str. 335. in 336.

„Oh, ti grdi volkodlak, ti!“ Oče so me pa posvarili ter so dejali: „Fránica, da mi nikoli več kaj tacega ne rečeš! Ti še ne veš, kaj je to, volkodlak. Volkodlak je pol volká, pol človeka. Kdor je od rojstva volkodlak, tisti je v dólnejem konci volk, kdor je pa zaklet, tisti pa v górnjem kraji“. Potlej so nam pa to-le pripovedovali:

Jedenkrat sem šel s konji po vino na Hrovaško; z menoj je bil neki Bukovčan, ki je vozil „süho robo“. (Saj sem vedela, kako se mu je po domače reklo; bil je iz Bukovice pri Ribnici; oče so ga tudi po imeni povedali, pa ime sem že pozabila). Po poti sva se menila — kakor imajo vozniki navado — kaj je kdo izmed naju pri vožnji že hudega skusil ali čudnega videl. Ko prideva globoko doli v Hrovate in se tako meniva, reče mi Bukovčan: „Glej, France, kadar hodim po tem samotnem kraji, vselej mi je tako strašné dolgčas, ker me je jedenkrat tukaj le spremljala taka zverina. Kar tako je prišlo k meni pol volka, pol človeka, pa me je ves čas spremljalo po noči in po dnevi. Na kateri oštariji sem se ustavil, ustavil se je tudi on; jaz sem šel notri pit, on je pa ostal zunaj pri konjih; jaz sem se le bal, da ne bi kónj kaj poškodoval. Tako me je spremljalo notri do doma. Ko pridem domov, rečem ženi: „Jezus, komaj živ sem prišel domov. Taka zverina me je spremljala, pol volka, pol človeka.“ Hočem se skozi okno ozreti, pa ga spet zagledam: „Poglej no,“ pravim ženi, „saj še čez okno gleda!“ — Potlej je pa rekla ona: „Béži, béži, gotovo kaj potrebuje.“ — Pa je šla in odrezala kos kruha ter mu ga vrgla skozi okno: „Ná, jej v imeni božjem, kar potrebuješ, da bi bil rešen!“ —

Potlej se jej je pa prišel v hišo zahvalit: „Srečna ti in tisti, ki te je naučil. Glej, že toliko in toliko voznikov in tovornikov sem spremil, a nobeden mi ni tega storil, da bi me bil rešil. Bili smo trije bratje, pa so nas mati zakleli. Prosili smo jih kruha, ko so ga ravno iz peči jemali; ko smo jih kruha prosili, rekli so mati: „Náte, hudičevi volkodlaki, požrite, da boste siti!“ — Pa smo se precej tisti trenutek v volkodlake izprevrgli ter se v gozd razšli. Bili smo trije bratje, no, jaz sem zdaj rešen, óna dva pa Bog ve, kam sta šla in če sta že rešena, ali ne. Ko smo se razšli, bili smo še mladi, zdaj sem pa že ves siv.“

Moj oče so bili dobro stari, ko so nam to pripovedovali; umrli so pred tremi leti, imeli so pa osemdeset let.

2.

Volkodlak je v sprednji konec volk, v zadnji konec človek. Narejeno mu je, da se izprevrže. Živi z ovci, kozami in drugo živalijo. O drugi živali pri nas ljudje veliko vedó, o volkodlaku pa ne. Samo o hudobnem ali požrešnem človeku pravijo pri nas: tak je, kakor volkodlak, ali pa: oh, ti požrešni volkodlak! Videl ga pa še nihče ni. Mislim, da more v tacih gozdih biti, kjer je malo ljudij. Tisti, ki hodijo na Hrovaško, vedó kaj več o njem, tukajšnji pa ne. Slišal sem pa večkrat, kakó so se moj oče z možaki pogovarjali o volkodlaku. Moj oče so bili že dobro stari, pa ga tudi nikoli niso videli; Bog vé, v katerih deželah je ta reč. (Tako mi je pripovedoval o volkodlaku jedno in sedemdesetletni Lazar s Hudega Konca pri sv. Gregorji nad Sódražico.)

3.

Jurij Skul iz Borovca v velikolaški fari mi je pripovedoval: „Volkodlak je pol človeka, pol volka; pa mu je narejeno, da se lahko izprevrže. Nekateri je uklet, nekateri je že od rojstva volkodlak. Nekateri je v górenji konec volk, nekateri pa v dólenji. Ako je v dólenji konec volk, ima človeško pamet, živi med ljudmi in se oblači kakor človek. Nihče ga ne pozna, da je volkodlak, samo mati, ki ga je porodila; spoznati ga more tudi ženska, katero ljubi. Pri nas samo to vemo, kaj je volkodlak; volkodlaka samega pa tukaj v Dolini še nihče ni videl. Stari Jurman z Lužarjev, ki ima dobro osemdeset let in vé veliko takih stvari, pravil mi je óni dan, da pri nas volkodlaka nikoli ni bilo in da ga zdaj sploh ni; v prejšnjih časih je pa bil, toda ne v naših krajih, ampak samo tam doli okoli Ribnice se je držal.“

Te drobtine, nabrane o letošnjih počitnicah, priobčujem v dokaz, kakó živ je še v našem narodu spomin o volkodlaku. Morebiti nam kdo izmed naših čestitih bralcev najde in pošlje še kako narodno pripovedko o njem.

L.

4.

Na Tolminskem se veruje, da so vedomci vsi tisti moški, ki nimajo nič brade in ki sploh nikjer na životu niso kosmati, in da se hodijo po noči z drugimi vedomci trkat. Trkajo pa se na križpotih prav kakor kostruni. (Prim.: Tomaž Ruttar, Odgovori na pitanja društva za poviestnico jugoslavensku, Arkiv tega društva

knjiga III). Slovenske pripovedi o volkodlakih se nahajajo tudi v Novicah 1865, list 5. in 1856 na str. 369, kjer pripoveduje ranjki Kocjančič, kaj verujejo o vedomcih Slovenci v goriški okolici. O volkodlakih ali vedavcih na Pivki pripoveduje Valvazor XI., 456.

S. R.

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Janez Trdina.

17. Puščavnik Feliks.

(Konec.)

Kmalu po tej čudoviti prigodbi, ki je napolnila svet s hrupom in strmenjem, prisopihali so k Feliksu poslanci podgorskih občin in ga prosili hitre pomoči s solznimi očmi in povzdignenimi rokami. Prejšnje čase se je prikazoval Hudobec v Pondirjevki bolj poredkoma, zdaj pa sedi vsak dan na suhem hrastu in premoti in oslepari vsakega človeka, ki tja pride. Ni dolgo, kar se je ubil zaradi njega ubog romar. Zapustil je deset nedoraslih otrok, katere bodo morali zdaj oni živiti. Včeraj pa so našli drvarji v hosti starega ogljarja mrtvega. V obraz je bil strašno začrnel. Ne more se nič drugega misliti nego to, da ga je zadavil Hudobec. Poslanci so zatrdili Feliksu, če jim škrate zagovori in odžene, da mu bodo ostali ne le do smrti hvaležni, ampak da ga bodo začeli čestiti v svojih molitvah precej jutri za svetnika. Ta beseda podgorskih mož je Feliksa tako zadovoljila in razveselila, da jim je hotel prošnjo uslišati, dasiravno je šel jako nerad od Belice in sinčka in mu je delala težave tudi dolga hoja. V Tisovci se je bil prav dobro poredil in dobil celo precej velik trebuh. Podgorci so to nepriliko, zapazili, pa so ga dvignili na rame in ga v Pondirjevko nesli. S to postrežbo in čestjo so mu se še bolj prikupili. Pod Hudo Pečjo so svoje težko breme odložili. Feliks je nakanil plezati po romarski stezi, dokler bi se jel Hudobec glasiti. Takrat pa bi obstal in ga zarotil in na vse veke prepodil iz Pondirjevke in Gorjancev. Toliko znoja kakor na tem potu še ni pretil nikoli v svojem življenji. Lezel ni dosti hitreje od polža, ker ga je trebuh neusmiljeno k tlom vlekel in podiral. Plazil se je nekoliko sto korakov navkreber, kar

začuje veseli glas svojega tisovskega služabnika in brata: Slava! Sveti puščavnik Feliks, dovolj si se trudil! Zdaj se slobodno ozri. Jaz in Belica te čakava, da pojdemo domov. Feliks leže na zemljo in pogleda po strani v dolino, če ga ne moti s tujim glasom Hudobec. Po zeleni suknjici in rudeči kapici spozna precej Gugljaja in zdaj se brez straha dvigne in obrne. Gugljaj je sedel na suhem hrastu in mu se kakor za pozdrav odkril in zaviltil grohotaje se kapico proti njemu. Iz glave mu je štrlela cela gruča ostrih rogov. Zraven njega je čepela na veji Belica. Tisti trenutek, ko jo ljubi zagleda, izpremeni se v pošastno, belo kačo in začne srdito sikati. Zaslepljeni Feliks uvidi še le zdaj, da njegov pobratim Gugljaj ni bil rajski poslanec, nego — prekanjeni Hudobec! Od neskončne groze in obupnosti ga mine zavest, truplo mu se zruši po strmoglavici. Priletelo je v dolino krvavo, razmesarjeno in mrtvo. V bližnjih gozdih pa je zabučal vihar in ruval in lomil stoletne dobe in bukve. Prestrašeni Podgorci so hoteli Feliksa vzeti in odnesti s sabo, ali besen plane med nje Hudobec in zakriči: Pustite ga, ta je moj! Po vaši misli bi ga moral jaz zastonj pasti in ženiti. Njega sem si bogme pošteno zaslužil. To rekši vrže mrliča na ramo in odvrši v goščavo. Za njim šine kača — Belica in dolga jata pogrebcev — sov, čukov in krokarjev! Križaje se pobegnejo možje proti domu in še tisti dan je zvedelo vse Podgorje strašno smrt svojega rojaka, glasovitega puščavnika Feliksa*).

Vojakova osveta.

Končan je boj, krvavi boj,
 S premágo slavno je dovršen,
 In vstašev rój, upórni rój
 Razbit strašno je in razpršen.
 Pa kaj zató, če boj besneč
 Poguben bil je vragom ljutim?
 Saj bolj kot prej jaz boj hrumčē
 In bolj kot prej vihar jaz čutim!

Oj hiti, hiti moj konjč! . . .
 Naprej urnó v temine pözne!
 Naprej samó, kot krilat ptič,
 Naprej, naprej iz bitve grözne!
 Če nosim v srci svojem smrt,
 Če nosim jezo ž njó neznáno, —
 Dovólj ima vračila srd
 Dovólj gorjé mi je plačáno!

*) Tiskarji so naredili v mojem puščavniku Feliksu razne napake. Naj bolj mastne so: na strani 684. „pobožni (!) cesti“ mesto „položni“. Na str. 685. izpuščeno je „usedel na breg in“ beseda „zaspal“. Na str. 686. (zdolaj) mora biti mesto „po mizi (!)“ se ve da „po zimi“.

Plačilo zanj je — ta mrlič,
Zaklad mi drag je v srčni bedi . . .
Naprej urnó, naprej konjič,
Po snegu tjã, naprej po ledi! . . .“

Takó mu dé in glasno v led
S pošastnim smehom še zavrísne
In krvavèč in smrtno bled
Krepkóje trup nasé pritisne . . .

Mar čuješ smeh, deklè mladó,
Bedèče v nizki, borni hiši?
Dà! Čuješ ga! . . . Užé strašnó
Pred vratmi tvójimi se sliši.

In pred teboj na bornih tléh
Zdaj on sloni polèg mrliča;
Pogled srdit in zlobni smeh
Osvéte sta njegóve príča.

„Upórník bil je to drzán,
Sovrázník bil je mèni dvójen,
In njéga le denáshnji dan
Iskal sem v bitvi nepokójen!

Sinóči še ljubèč ko prej
Prijáhal k tèbi čez poljé sem
Pred bójem še počítka, — glej!
Privoščil udom trudnim nesem!

A ti tedáj okúšala
Ljubézni nove si sladkósti!
In ti tedaj poslúšala
Prisége večne si zvestósti! . . .

Na mèč dejál sem jaz rokó,
Da njéga bi srdit pokóril;
A glej deklè, deklè bledó,
Takó sem v srci tem govoril:

„Naj bode večni Bog s tebój
Naj bodo ti nebésa mila!
Ko jutri pride divji boj
Usóda sama bo sodila!“

„Sodila je! . . . Čez sneg in led
Prihítel ž njim sem na konjiči
A skoro, skóro trd in bled
Slonèl mrlič bom pri mrličí!“

Takó še dé in vzdihajóč
Na njó pogléda neprijázno.
In čuje spev, drhtèč, tresóč
In gleda, gleda — devo blazno!

—b—

Tri Gracije.

Slika iz stolice madjarske.

Spisal dr. Ahasverus.

V.

Potovaje po zapadu Evrope nisem več mislil na Budapešto, na Schwabenberg, na tri Gracije in njihovo mater; še prijatelja Milinskega sem med tem pozabil, akoprem sem mu obečal časih s pota pisati. Naravno je torej bilo, da tudi jaz nisem nikakersnega glasu dobil, kaj se je v tem času v ogerski metropoli godilo, ker tudi dotičnih žurnalov nisem čital. V Budapešto sem

drugoč vrnil se meseca oktobra; no, tedaj me je čakalo toliko resnih opravkov, da se nikakor nisem utegnil brigati za mestne dogodbe; tudi prijateljev in znancev nisem brž obiskal, kar sicer v obče redko kdaj brez potrebe ali brez povabila storim. Prošel je tako mesec oktober. Popoludne prvega novembra grem po stari navadi na veliko peščansko pokopališče, kamor tega dne zahaja na tisoči in tisoči ljudij grobe obiskavat. Ker mi pa tukaj ni bilo nobenih znancev pokopanih, razmotrival sem grobe onih móž, kateri so madjarskemu narodu na slavo in ponos. Ko se tako okoli oziram, zagledam nenadoma prijatelja Milinskega v družbi treh ženskih v polnočni žalobni obleki. Žalujočih dam, katerih jedna je mojemu prijatelju slonela ob roki, nisem spoznal; gosti črni veli so jim zakrivali v globoko žalost sklonjene obraze. Milinský ni opazil mene, ki sem stal nekoliko korakov oddaljen; jaz bi ga bil sicer rad brž ogovoril, v dotičnem obstojateljstvu se vendar nikakor ni spodobilo; odločil sem se ga torej brž ko brž na domu obiskati. S tem sklepom sem odšel, a čez nekaj časa sem drugoč na ono mesto prišel; Milinskega in njegovih žalujočih tovarišic ni več tam bilo. Pristopil sem h grobu, da berem napise, no, kako se začudim, ko čitam: „Pokojišče rodbine Hiúsághyjeve“ in tam pokopanih imena: „Hiúsághy János, umrl 1. julija in njegova hči Irma, umrla 15. julija . . .“

Dolgo časa sem v topem začudenji strmел na grob s temi napisi; živo sem se spominal zadnjega večera, prebitega s Hiúsághyjevimi na Schwabenbergu, in oči so se mi porosile. Poprej tukaj žalujoče ženske so tedaj bile gospa Hiúsághyjevka in njeni dve mlajši hčeri. — Kako, da je nemila smrt gospoda Hiúsághyja in njegovo ljubljenco Irmo tako nenadoma pokosila? Kako, da je zdaj žalujočim Hiúsághyjevim Milinský družnik?

Isti večer sem bil povabljen na večerjo v neko aristokratsko hišo, kjer se je sešlo mnogobrojno društvo, in med drugimi znanci sem srečal ondukaj tudi grofa Zikonyja, kateremu sem brž moj slučaj na pokopališči povedal ter ga pojasnenja prosil.

„Vi še ničesar niste vedeli, kaj se je Hiúsághyjevim pripetilo? — začudil se je grof. — „No, da Vam kratko povem, to je žalostna dogodba! Še se spominate, kar sem Vam lansko zimo pravil na nekem sijajnem balu? Moje prorokovanje se je, žal, poprej in žalostneje izpolnilo, nego bi si bil tedaj mislil. Hiúsághyjevi so živeli, kakor sem vam rekel, daleko čez mero svojih dohodkov. Gospa

Hiúsághyjeva v strasti svoje brezumne gizdavosti in v brezskrajnega samoljubja ni poznala ne kraja ne konca, in nje mož izpolnjevaje njene kaprice pridobival je za to potrebni denar, baš kakor je mogel. S prva je jemal še poštena posojila na svoja posestva, katera pa so bila brž preobložena; potem si je izposojeval denar od lihoimnih judov na svoje pošteno in v ministerstvu mnogo veljavno ime; pa tudi to sredstvo ni moglo dolgo časa uspešno trajati; Hiúsághyjeve menjice so se prodavale v izgubo pod nominalno veljavo kakor turške obligacije. Da je tako zadolžen in zadolžujoči se uradnik pristopen vsem mogočim podmitom, to je samo po sebi razumljivo, — vender še ti pomočki, dasi obilni, nenasitljivim strastim niso bili zadostni. Ta nesrečni mož je konečno tudi neposredno poneveril zaupani mu državni denar. Slepništvo se je zasledilo, odkrilo, in kaj mu je bilo drugega storiti nego ustreliti se. Ustrelil se je 1. julija v mestni pristavi. A starejša hči je šla čez štirinajst dnij za svojim očetom, ne samo zato, ker ga je res presrečno ljubila, temveč tudi zato, ker se je že mater čutila: nje ljubovnik pa, ali kakor si ga je ona mislila, nje ženin ni o njej ničesar več vedeti hotel ter se je drugod ženil. Irma se je otrovala.“

Na to razjasnilo sem mogel le žalostno vzdihniti, grof pa je še nadaljeval: „Misliti si morete, kako so se upniki od vseh strani oglašali in pritekali, brž ko se je Hiúsághyjeva smrt razglasila. Zapuščina se je popisala in cenila, pa ni je bilo toliko, da bi 5°/₁₀ upniškimi terjatvam vrnila. Ta nesrečni človek ni zapustil svoji rodbini nič drugega, nego dolgove, katerih nikakor ne more poplačati, ter omadeževano, nepošteno ime, katerega ne more očistiti in učestiti. Uboštvo in sramota, strašno zlo! — Kdo bi se tega ne ogibal? — Ubogih ponesrečenih Hiúsághyjevih se je torej vsakdo ogibal razven večno nadležnih upnikov; in Bog ve, kaj bi bilo iz zapuščenih postalo, ako bi jim v največji sili ne bil pomagal profesor Milinský. Ta blagodušni in pošteni mož, kateri je v mlajše dekletke smrtno zaljubljen, — bojda je že njegova nevesta, — ostal je Hiúsághyjevim zvest ter skrbi za nje po vseh svojih močeh, kar je človeku v njegovih razmerah le mogoče. Vse česti in hvale vreden je ta možák, vender bojim se, da mu za to ne bode nobene prave hvalečnosti, nobene sreče in blaženosti, katero si zdaj misli in išče. Hčere se po materah ravnavajo.

Saepe patris mores imitatur filius infans,
Qualis erat mater filia erit. —

Bojim se za Milinskega, ki je preblag človek.“ —

Drugi dan sem obiskal Milinskega, kateri me je radosten vzprejel ter na mojo izpoved tudi povedal vse svoje stvari, ki so se mu od one dobe pripetile, kar se nisva več videla. Kar o Hiúsághyjevih nisem zvedel že od grofa Zikonyja, razjasnil mi je on, tako med drugimi stvarmi, da je knez Vizinyi sleparsko zvodil Irmo, a potem jo zapustil, kar je poleg druge nesreče spravilo dekle v obup in samomor. „Baron Pulaj Ilonke več ne pozna, akoprem jo je poprej imenoval svojo nevesto, in ravno tako se je, hvala Bogu, moj nekdanji zopernik grof Dandinyi za vselej poslovil. Aranka je zdaj moja, moja preljuba nevesta in skoro bode moja oboževana žena. V nezgodi je spoznala nesramno breznačajnost onih kavalirskih snubačev ter zdaj toliko srčneje in čisteje jedino le mene ljubi. Kakor vidiš, sem jaz zdaj vkljub vsem bridkim nezgodam, katere so se pripetile, vendar le srečen; mnogo srečnejši, nego sem kdaj upal biti.“ — Konečno me je Milinský k Hiúsághyjevim povabil, in to povabilo sem rad vzprejel. Sedanje stanovanje Hiúsághyjevih je bilo sicer v primeri s prejšnjo razkošnostjo skromno, pa vendar jako čedno in ugodno. Mati kakor hčeri so moj, menda celo nepričakovani prihod, z žalostno, a vendar iskreno prijaznostjo pozdravile. Veselilo jih je, da se jih v nesreči nisem ogibal, zatorej sem jih potem s prijateljem Milinskim še po gostem obiskaval.

Ljudje vselej tožijo „nemilo usodo“, kadar so v nezgodah, katere so prav sami si zakrivali; se ve, da je tako tudi gospa Hiúsághyjevka mnogo mnogo tožila, a kar jo je najbridkeje žalilo, bilo je sedanje njeno in njenih hčerá skromno življenje. Njih, ki so bile vsega razkošja navajene, njih, ki se s toliko lepoto ponašajo — njih bi sedaj veliki svet ne imel občudovati? — Da res, te tri ženske so bile lepe, Ilonka in Aranka idealno krasni deklici! Priprosta črna toaleta je njiju krasoto še prav poviševala; žalost, katera jima je senčila cvetoče obličje, bila je polna neizrečene milote; njiju sedanja krotkost je kazala blagost in nežnost nedolžnega srca, in vse njiju sedanje vedenje je kazalo najmilejše deviške čednosti.

Ponere difficile est, quae placere diu, —

ali po naše: navada je železna srajca; gospa Hiúsághyjevka se torej ni mogla premagati, da ne bi s časom malo po malo kazala drugoč sebe in svojih hčerá, vsaj tu pa tam na javnih sprehodih: naj jih svet vidi in občuduje — to je neprestano želela.

Nihil agendo mulieres male agere discunt; —

brezdelavnost in dolgočasje je strupena rja, katera v obče človeške kreposti zajeda, najbolj pa ženske napada ter njih zadovoljnost, srečo in — poštenost uničuje. Ljudje, kateri se dolgočasijo, ti so nesrečni ljudje; njih življenje je nasprotje samemu sebi, ker je proti prirodi. Vsakatero bitje v prirodi opravlja svoj posel, nobena žival se ne dolgočasi, samo človek, dasi bi se baš njemu dolgočasje imelo najmenj družiti. Dolgočasje rodi lenobo in brezdelavnost, dvoje otrok neumnosti in nevednosti: v družbi te žlahte pa človeštvo trpi največ nezgod in nesreč. Nekakšno poslovanje je človeku tako potrebno, kakor dihanje; torej ako nima primernih opravkov, peča se z vsakaterimi brezumnostimi, udava se za igračo slepim strastim. Živeti se pravi delovati, poslovati; kdor se v mladosti tega ne uči, nikoli spodobno ali srečno ne živi; kdor tedaj mladini razumno za življenje skrbi, naj jo razumno delavnosti uči: v tem učenji je najpotrebnejša, kakor tudi najtežavnejša in najsvetejša naloga roditeljev, odgojiteljev in učiteljev. Dolgočasje, katero se po največ nahaja pri bogatih ljudeh in tako zvanih gosposkih krogih, ki so svoje bogastvo podedovali, ali drugače brez truda slučajno dobili, vselej je znak velikega duševnega uboštva ali slabe napačne odgoje, v katerem obziru se pa največ greši pri ženski mladini. Ako se deklice po navadi dotičnih krogov odgaja samo za prazne gizdavosti in društvene ugodnosti, a se ne uči ničesar resnega misliti in samostojno delati, naravno je potem, da je tako odgojenim ženskam strašno dolgočasno, kadar so samim sebi prepuščene. Tako se je godilo gospé Hiúsághyjevki in njenima hčerama. Kaj bi bile te ženske delale, kadar Milinskega ni bilo pri njih, da bi jih bil kratkočasil? Pa tudi on, dasi je za vse skrbel, živel je ipak samo za svojo nevesto, za Aranko, kateri je torej še laže bilo, saj je imela tudi nekoliko na svatbene priprave misliti; vendar s čim bi se njena mati in njena sestra pečali brez svojih čestilcev in dvorljivcev? Čitali sta dan za dnevom romane iz posojilne knjižnice, — drugo berilo jima ni ugajalo, — pa tudi to jih ni tolažilo, temveč le vsakatero domišljevanje vzbujalo, strasti dražilo ter tako prouzročevalo še večjo nezadovoljnost.

Meseca februarija se je Milinský oženil in mislil se je s tako milo in krasno, s toliko ljubljeno in ljubečo ženo najsrečnejšega človeka na zemlji.

Qui amant, ipsi sibi somnia fingunt.

Njegovi dohodki so bili precej znatni, tako da je mogel svojemu stanu primerno prav ugodno živeti ter vsem razumnim željam svoje mladostne žene ugajati.

O priliki Milinskega ženitve se je seznanil jeden njegovih najboljših prijateljev, mlad, pa že mnogo čislan advokat, z Arančino sestro Ilonko ter se tudi strastno v njo zaljubil in jo za ženo zaželel. Na dotično prošnjo sicer ni dobil nobenega odločnega odgovora niti od dekleta, niti od matere; vendar laskava prijaznost obeh, kakor prijateljska pomoč Milinskega obečala mu je zaželjeno srečo.

Čez nekoliko tednov po Arančini možitvi se je preselila gospa Hiúsághyjevka s svojo neomozeno hčerjo v novo, prav sijajno in razkošno stanovanje. Podedovala je bojda še lepega premoženja, — tako je sama pravila, — drugi ljudje pa so govorili, da jej je to stanovanje najel jako bogat kavalir ter jo tudi drugače oskrbel s potrebnim denarjem. — Gospa in gospodična Hiúsághyjeva sta začeli spet razkošno in veselo življenje kakor nekdam; nista se več dolgočasili, obiskavali so ji spet odlični bogati kavalirji. Mladega v Ilonko zaljubljenega advokata sta tudi ob teh novih razmerah vselej prijazno vzprejemali, samo ljubosumnjivega ter po hitri ženitvi hrepenečega bi se ne bil smel kazati. Še je upal, še je čakal, — pa počasi so ga njegovi kavalirski tekmeci, ki so se istotako prijazno in še prijazneje vzprejemali, pripravili do tega, da se je konečno odločil, vse snubljenje opustiti ter gospé Hiúsághyjevke in njene hčere več ne obiskavati.

VI.

Tri leta so minila, odkar se je Milinský oženil; njegova soproga mu je porodila dvoje otrok, fantiča in deklico, ter se še tako razvila in razcevela, da ni bilo lepše žene.

Bil je pač srečen ta Milinský! In srečna ta mladostna mati!

Govorilo se je, da se gospa Milinska s svojima otrokama le malo peča; prepuščala je to skrb najeti dojki in služkinji. A na stanovanje svoje matere, kjer so se shajali kavalirji, hodila je večkrat, nego je bilo ljubo in ugodno njenemu možu. No, mati jo je bojda k sebi vabila in po gostem jej davala dragocene nadarke, katerih Milinský tudi ni bil posebno vesel.

Nekega dne se je čitala v peščanskih žurnalih med drugimi lokalnimi novostimi ta notica: — „(Z ljubovnikom je pobegnila)

„prekrasna žena obče spoštovanega profesorja M. zapustivši svojemu „možu dvoje malih otrok. Nje ljubovnik in odvodnik je bogat „Anglež, katerega je privabil v Budapešto glas o lepem ženstvu.“

Jaz se o tej novici nikakor nisem čudil, ni me iznenadila, takšne dogodbe so tukaj v Budapešti navadne in :

Casta refert castae genitricis filia mores,

Lascivae nunquam filia casta fuit.

Obžaloval pa sem srčno prijatelja Milinskega, spominal sem se prorokovanja grofa Zikonyja, kakor tudi Petronijevih besed: „Nullam esse feminam tam pudicam, quae non peregrina libidine usque ad furorem everteretur.“ — Dolgo sem razmišljeval, je li človeku bolje ženiti se ali samcem ostati, posebno v velikih mestih in v takšnih razmerah, kjer ženska odgoja ni boljša, kjer ženstvo razven svojih strastij in slastij ne pozna nobenih drugih dolžnostij in čednostij, in konečno sem iskreno Boga hvalil, da sem še, da sem že — star samec.

Ko je Milinský po polnem zvedel svojo nezgodo, pokazal se je pravega moža. Prešnila mu je dušo najbridkejša žalost, pa zato se ni togotil, nobene žale besede ni izpregovoril; molčal je, svoje nezveste žene ni več v misel vzel, kakor da bi je nikoli ne bil poznal. Bila ga je zdaj večja skrb teh nedolžnih otročičev, katera je mati tako nesramno zapustila. Odgojeval je oba po vsej svoji zmožnosti in razumnosti tako, da bi živela nekdaž sebi na čast in zadovoljnost, očetu na ponos in veselje, društvu človeškemu pa na blagost in slavo. Bog je Milinskega pravo očetovsko skrb vidno blagoslovil: oba sta zdravo rasla in čilo se razvijala na telu in duši tako, da bi bolje noben roditelj ne mogel želeti. Nikoli ni gledal slikar lepših idealov, nego je bila ta mladostna dvojica, šestletni sinek in petletna hčerka; nikdo si ne more misliti milejšega prizora, nego to dvojico igrajočo in učečo se s svojim očetom. Milinský je tedaj menda vendar bil srečen oče, menda srečen človek?

Kaj pa je človeku nezvestejšega nego je sreča? —

Vso Milinskega radost je porazila pogubna difterida ter umorila mu v malo dneh sinka in hčerko, kakor bridki mrzaz nenadoma prišedši od ledenega severa pomori v pomladanski noči nadepolno cvetje. —

Milinský je vso svojo srečo pokopal, pa ni se togotil, ni se jokal. Njegova duševna boleost je bila prevelika, da bi jo bil svetu

mogel kazati. Ni prelival solz, tolažnic človeške žalosti; srce mu je otrpnilo. Molčal je in strmel s plaho in čudno lesketajočimi očmi tja in sem; nem nemir ga je preganjal noč in dan. Ni vedel, kaj bi počel, kam bi se dejal. Bil je povsod sam — sebi na poti. Ni bilo za njega tako goreče ljubezni, da bi bila njegovo otrpnelo srce ugrela; bil je sam in zapuščen! —

Ni dolgo trajalo in zbolel je Milinský na tifusu. Ta huda bolezen ga je napala z vso silo ter brž otela mu vso zavest; prijatelj in znanec ni več spoznaval, in govoril je le v delirnem domišljenji. V tem položaji so prihajale bolniku na prisluzenje samostanske sestre „božje ljubezni“. Da, te preblage duše se po pravici imenujejo sestre ali hčere božje ljubezni, ker v njih gori in deluje prava božja ljubezen k trpečemu človečanstvu, s katero opravljajo svoj težavni posel. Dobro in zlo, dva najvišja principa v vsem moralnem in — rekel bi tudi v vsem materijalnem — svetu, razodevata se najpopolneje v ženstvu. Ženstvo nam prouzročuje nebesa ali peklo, — baš kakeršno je ob zadanih prilikah. Blage ženske so pravi angelji božji, katere stvarnik na zemljo pošilja, da nam tukaj dejanski oznanjujejo božjo ljubezen ter nas osrečujejo z nebeško blaženostjo. Kdo bi takšnih ženskih ne častil? —

Milostivi Bog je Milinskemu bridko trpljenje in smrtno bolezen osladil in olajšal. Ko je milosrčna sestra brez zavestnemu bolniku hladila žareče vročo glavo in ko se je ta nekoliko probudil k zavesti ter ozrl na ljubeznivo mu postrežnico, ostrmel je nekako začuden, potem pa se mu je upalo lice zažarilo v čudni radosti, solze so se mu zasvetile v očeh, in z ihtočim glasom je vzkliknil: „Aranka, Aranka! preljubljena Aranka moja! ti angelj moj! ti si prišla, — ti me še ljubiš, — ti pri meni ostaneš, — ti me več ne zapustiš! — Kako dolgo te ni bilo! — Ti dolgo nisi videla najinih ljubljencev. — O kako sta lepa in mila najina otročiča! — Kako se jih boš zdaj veselila! — Pa bila sta angeljčka bolna, in tebe ni bilo pri njih, — ljudje so jih torej odnesli tja ven, tja, kjer rožice cveto, katere sta tako rada nabirala v šopke in spletala v vence, — no, jaz grem po nje, dovedem jih sem, da se skupaj veselimo. — Tudi jaz sem bil bolen, — zlo zlo sem žaloval, da tebe ni bilo tukaj, — pa zdaj sem drugoč zdrav, drugoč vesel, da si ti, zlata Aranka moja, tukaj, ti srce moje, moje življenje. — Saj sem vedel, da me še ljubiš, — da k meni prideš, — da me ne zapustiš. — Zdaj hočem

peti, — veselo prepevati vse tvoje ljubljene pesence, katere sva prepevala, ko si bila še moja učenka, moja nevesta in moja ženka“. —

Tako in jednako je bolnik delirno govoril ter začel peti in prepeval je jedno pesenco za drugo, dokler ni spél zadnje pesni in tako peva je vzdihnil svoje blage duše.

* * *

Zadnjih Vseh Svetnikov dan sem obiskal pokojnega prijatelja grob; bil je lepo okrašen in z venci obložen. Mislil sem si takoj, kdo je ta grob tako okrasil in z venci obložil; kar ugledam dotični napis, ki pravi: „Svojemu ljubljenu in nepozabljivemu učitelju hvaležni učenci.“ — Videl sem jih žalujoče okoli groba stati. — Ob tem prizoru se mi je oko zasolzilo in vzdihnil sem: V miru počivaj, prijatelj, blagor tebi učitelju, ki živiš v hvaležnih srcih svojih učencev! Ti nisi umrl, tvoje življenje ni bilo zastoj, ni bilo neplodno; dobro seme, katero si ti z mnogim trudom sejal za človeško prosveto in občno blagost, klije, raste, razcveta se in stoteri sad bode rodilo. Lehka ti bodi zemlja, sladko počivaj v grobu, katerega ti krasi najdražejši spomenik: hvaležnost učitelju nadepolne mladosti! —

* * *

Ob usodi gospe Hiúsághyjevke in njenih dveh hčerá še nekoliko besed. Aranka Milinska je pobegla s svojim ljubovnikom Angležem s prva v Pariz. Potem se je klatila ž njim po različnih mestih, dokler se je ta ni naveličal ter jo pustil. — Zdaj slovi v nekem znanem, a slaboglasnem zavodu v Hamburgu, njena sestra pa v enakem zavodu v Berlinu „Unter den Linden“. — Gospa Hiúsághyjevka ima v Pešti obče znan zavod, kjer se dame in kavalirji shajajo, na čest in slavo — Veneri!

Novejši pisatelji ruski.

Spisal K. Štrekelj.

I.

Nikolaj Aleksejevič Nekrásov.

(Konec.)

Poglejmo zdaj nežne idilske pesni Nekrásovlje, katere nam opovajo domačijo, Volgo in ljubljeno mater.

Kako po pravici smemo imenovati Nekrásova narodnega pesnika, razvidi se najbolje iz teh pesnij. Značajna črta pravega slovanskega ljudstva in tedaj tudi naroda ruskega, do zdaj še nepokaženega od zapadne kulture, je gorka ljubezen k rodni zemlji in družini, združena z neomejenim zaupanjem in vso potrpežljivostjo, zmerom pripravljena odpustiti in pozabiti stare pregreške. Odprite katero koli zbirko narodnih pesnij ruskih, in ne najdete z lahka lista brez pesni, ki ne bi proklinjala tuje zemlje ali v kateri ne bi tožila hči po batjuški in matjuški, po rodnem vrtu, rodnem logu, njega slavcih in cvetih. Že v prvih zbirkah Nekrasovljih nahajamo jednake proizvode, n. pr. drugi oddelek Saše. K enakim mislim vrača se pesnik v poznejših letih zmerom bolj po gostem.

„Tišina“, posvečena rodni zemlji, stavi se zavoljo svoje mirnosti in globocega občutka med najbolj dovršena dela pesnikova. Nekrasov se vrne s svojega potovanja in s hrepenenjem stopi po dolgem času zopet na sveta domača tla. „Žitno polje je krog mene in živa stepa, brez gradov, brez morja, brez gor . . . Kako je zabilo veselje dušo mojo, ko je splaval pred mano na obzorje tvoj obris, zemlja domača! Na dalnje morje sredozemsko sem hitel, pod pekoče nebo, da bi našel utehe bolečini svoji: ali našel nisem ničesar! Jaz tam ginem, tam trpim, in toliko, da se ne zgrudim pod težo svoje nepremagljive usode. Ali tvoje sape, domovje, kako so me okrepile! Ne bojim se zdaj, spustiti na boj se z usodo. Tvoj sem zopet. Naj so mi prokleta ustna tudi vedno očitala to — moja pesen ne zazveni zlatemu obzoru tujih dežel, le tebi se ona glasi, kraj

rojstni!“ — Pesnik potuje skozi Krim in spomina se krvavih bojev, ki so se bili tam. Kako je bilo tam šumno! Vse je minilo in tiho je vse na okrog. Vojske hrum je vršel po mirni krajini tako, „kakor vzleti kričé mirnih labudov jata, ako se jih splaši nenadoma, ter se v oblaku vzdigne nad gladino mirnih vodá, da se naposled daleč od brega spusti oprezno nizdoli.“ — Peljemo se po širni ravani. V daljavi lesketajo se jezera, kakor sreberni sneg na planini. Tukaj se ziblje zlato klasje in tam se vrača pevaje kmet s polja po dnevnem trudu. Vojska je utihnila, božji hrami so se odprli in v njih moli narod za mir, ta narod junaški, ki se v surovem boji ni branil preliti svojo kri do poslednje kapljice. In v zahvalo dobil je trnov venec. „Toda krasnejši je ta tvoj trnov venec, nego zlata krona zmagovalčeva!“ vsklikne pesnik gredé s Krima na širno Rusijo.

Kakor je Nekrasov ves čas svojega življenja, posebno pa v mladosti, trpel s trpečimi, tako se je v poznejših pesnih večkrat tudi veselil z radujočim vaščanom, igral se je z veselim dečkom na paši, zamaknen je gledal v mirno, sinje oko rusovlase pastirice, kar nam je narisal jako plastično. Življenje vaškega otroka naslikal nam je podrobno v mnogih pesnih, posvečenih deci, posebno v „Krestjanskich dětjach“ iz l. 1861. Rusko življenje na deželi nam je pokazal kakor v zrcalu z najrazličnejših stališč. Tako nam pesen „Korobejniki“ prelepo slika življenje domačih prekupcev, kaj se jim dogaja po semnjih, vasčh, kako se razgovarjajo po cestah s pastirji, plavci in lovci i. t. d. Ali z nekako pijeteto naslikal nam je življenje ruskega kmeta. Sém spadajo pač najlepša dela njegova, „Mráz“ in „Komu je dobro živeti na Ruskem?“ Prva pesen je dokončana in samo v tem oziru preseza drugo imenovano pesen, ki je sicer jako obširna ali nedovršena.

Moroz-krasnyj nos izšel je l. 1863. Razdeljen je v dva oddelka. V prvem se nam slika smrt kmeta in pogreb njegov, v drugem nam kaže pesnik vdovo, ki gre hitro po pogrebu v gozd po drva, da bi mogla otrokom zakuriti, tam zaspi od trudnosti in zmrzne. Ali česa ni vplel pesnik v ta ozki okvir! Vse življenje ruskega mužika in žene njegove javi se nam tu. Stopimo v nizko izbo selske kočé. Na deskah leži mrtev oče, v kotu se igra deca, ki ne ume še nesreče, katera jo je zadela; pri oknu šiva žena mrtvaško odelo. — Pesnik pravi: „Troje jako težavnih usodkov pozna zloba usode: prvi usodek — omožiti se s sužnikom; drugi usodek — biti mati

sinu sužniku; tretji usodek — pokoriti se do smrti sužniku. In teža vseh teh treh usodkov stiska s krutim svojim jarmom žene ruskih zemelj.“ — Stari oče je skopal sam svojemu sinovi grob v zmrzli zemlji. Pogreb je. Družina stoji okoli ubožnikove krste in plaka. „Ne veje veter po lokah, ne vriska svatebni sprevod: za Proklom tožijo domači, osirela rodbina stoka: sivokrilati golobček, kam si odletel, ljubček naš? Tebi jednacega v moči in krasoti ne najdeš v vsej deželi! . . . Od žalosti kmalu bo umrla mati, od bolesti oče ne bo mogel živeti; ali kar je v lesi breza brez vrhov, to je domá žena brez moža!“

Pesen pove nam vse: kako krasen junak je bil, kako je obolel, kako so ga lečili, kako je romala mlada žena k čudodelnemu obrazu Bogorodice v dalnjem samostanu — ali zastonj! — Pokopljejo ga. Vdova se vrne domov z otroki in še le zdaj opazi, da je mraz in da nima doma niti trske drv; otroke odvede k sosedu v toplo izbo, sama pa gre v gozd.

V drugem oddelku nam kaže pesnik njene misli, ko seče drva. Vdova se spomina mladosti svoje, kako se je prvič sešla s Proklom pri narodnih igrah, kako sta se poročila; v duhu pregleda, kaj sta vse leto delala na polji, zmislila se pomladne setve, košnje in žetve, in kako veselo je bilo s Proklom na lokah, kjer so se otroci igrali krog njiju ter sta opopoludne v vročem poletju počivala pri potoku v jelševi senci. Vse to je izginilo, zdaj se mora sama truditi . . . Že je nasekala poln voz drv. Odpravlja se domov, ali utrujena se oprè za trenutek na drevo ter se z nova zamisli. Tu prileti vojvoda Mraz in poje o sebi, o svoji moči, in kliče vdovo k sebi. Bogat je, njegovo cesarstvo je polno demantov, biserov in srebra. Govori jej: „Z menoj pojdi v moje cesarstvo, cesarica boš moja; po zimi bodeva kraljevala, a po leti spala trdno.“ In spušča se po vejah vedno niže in niže, vstopi se pred mlado vdovo, diha jej v obraz in jo poljubuje. Sapa jej zaide, ustna jej obledé, sekira jej pade iz rok — mrtva je.

Tudi v drugi imenovani pesni: Komu na Rusi žitj chorošo? vede nas pesnik na kmete. Prolog, poln veselega humora, predstavlja nam sedem mužikov, ki so se sešli nekje na cesti. Doma so iz gnezda Trpibolečinskega, iz okraja Pustopraškega in iz vasic: Záplate, Razdrtega, Bosónoga, Ozebkov, Pogorišča, Nesitega in Slabe letine. Pogovarjajo se o tem, kdó na Ruskem srečno živi. Zapóred

imenujejo posestnika, činovnika, popa, kupca, ministra, carja — vsak nekaj drugega. In razpró se ter pretepó — potem pa se spusté na pot po širni Rusiji, iskat srečnega človeka. Snidejo se s popom in posestnikom, ali o sreči tu ni duha ni sluha. Opazujejo ljudstvo na trgih, pri poljskem delu, ali tudi tukaj iščejo zastonj srečnih ljudi. Mislijo si, da bodo žene bolj srečne in pripovedovati si dajo usodo Matrene Timofejevne; ko jim je ta opisala svoje življenje, katero je pesnik mojsterski narisal, odidejo tudi od nje brez zaželenega vspeha. — Dalje pesen ni zložena. I. G. Uspenskij je priobčil vsebino nekega razgovora z Nekrásovom gledé nedokončane te pesni, katero je sam pesnik imel za svoje najboljše delo. Praša ga, kdo bo tisti, ki mu je dobro živeti na Ruskem? Nekrasov se posmeje. Uspenskij ugiba tjà in sèm, ali zastonj. Napósled reče Nekrásov: Pijanci! Onih sedem mož bo prehodilo vso Rusijo, ali nikjer ne bo našlo srečnega človeka; naposled bodo prišli h krčmi, pri kateri se stekajo poti iz vseh onih sedmih vasic; tam posedejo za mizo z opitim, raztrganim in z ličjem opasanim mužikom in pri sklenici žganja spoznajo, komu je na Ruskem dobro živeti!

Menj se je posrečil Nekrásovu spev Ruskija ženščiny, v dveh oddelkih. Junakinji obeju delov sta zgodovinski osobi, kneginja T—aja in Volkovska, katerih moža sta bila zavoljo političnih prestopkov pregnana v Sibirijo ter obsojena v rudokope; njiju ženi pa sta z uzornim zatajevanjem samih sebe, ne boječ se mučne in dolge poti in nadlog v življenji sibirskem, radovoljno šli za njima.

Rekli smo, da je druga značajna črta ruskega ljudstva neomejena ljubezen k rodbini; tudi v tem oziru je Nekrasov naroden pesnik. Na rodno vas Grešnevo, kjer je preživel svojo sicer žalostno mladost, ali jo vendar strastno ljubi, na njegove loge in gaje, na namakajočo jih Volgo, na stari dom svojih očetov, in posebno na mater svojo razlil je najljubše žarke svoje poezije. Čem zrelejša je ta poezija, tem pogosteje nahajamo v njej pesni, posvečene materi in rodbini. Sem spadata pesni „Vnimaja užasam vojny“, in „Rycarj na čas“. Zamišljen je pesnik in v duši prikaže se mu rodni svoj kraj; sprehaja se po lokah, po katerih so posejane kope sena; v daljavi se bliska v mesečnem svitu križ na priprosti vaški cerkvi; zdi se mu, da sliši glas ponočnega čuvaja, ki oznanja dvanajsto uro, — in križe zagleda na grobišči, kjer spozna gomilo materino. S prošnjo se obrne k njenemu duhu: „Prikaži se za trenutje,

mati premila, v lahki se senci prikaži! — Brez ljubezni si prebila vse življenje, drugim je bil posvečen vsak tvoj dan. Ves vek svojega življenja si preživela z glavo odkrito, mirna ti je bila duša o šumenji groma; s svojimi prsimi si branila otroke v nevihti; ali nevihta vsula se je na glavo — tvojo; tebe, junakinjo, zadela je njena strela. Še umirajoč si molila za morilce svoje in ustna tvoja želela so nam vsem milosti božje.“

Domači rčki je posvetil pesnik jedno najlepših svojih del: Na Volgi. Zamišljen stoji na njenem bregu, misli so mu poletele v prvo mladost, ko se je ločil od doma svojega. Takrat mu je gozd šepetal, da ga ni na svetu lepšega neba od tega, ki se razpenja nad domačijo, da se nikjer ne diha prostee, kot v domačih logih. On ni veroval in je odšel. Po letih se vrača žalosten in osoren in prosi rojstni kraj, naj mu dovoli, odpočiti si trudno sree pri njem; kajti „samo spomin na leta detinska iztrga dušo iz krutih sanj!“

Poslednje Nekrasovlje pesni so posvečene večinoma materi; pisal jih je v postelji, katero je po dolgi bolezni zamenil z grobom. Prijatelji njegovi so bili poklicali profesorja Billrotha z Dunaja, da ga ozdravi; podaljšal mu je sicer za nekaj časa življenje, ali smrt se ni dala odgnati.

Ko so 11. januarja l. 1877. nesli Nekrasovlje truplo v grob, šel je za njim ves omikani St. Peterburg; in ko so nad novo gomilo prijatelji začeli spoznavati izgubo, ki je zadela rusko literaturo z njegovo smrtjo, ko se je njegovo ime stavilo hitro za Puškinovim in Lermontovljim — slišali so se glasovi iz občinstva, da mesto njegovo ni za tema, ampak pred tema. Trdilo se je: Puškin in Lermontov sta bila byronovca, Nekrasov pa po polnem ruski „mužičij poet“. In ne samo vseučiliška mladež, tudi resni kritiki so prisodili prvenstvo med ruskimi pesniki Nekrasovu, n. pr. A. Skabičevskij, literarni referent „Otečestvennyh Zapisek“.

Če bi smeli pesnike soditi po njih obljubljenosti, kar se dela tu in tam, pripalo bi prvo mesto v ruskih pesnikih brez dvojbe Nekrasovu; on je bil pravi ljubljenec občinstva, posebno mlajšega; pesni njegove so se pričakovale s hrepenenjem. Še pred natisom z dovoljenjem in popravki cenzure so se širile v mnogih prepisih po vsej Rusiji; učile so se na pamet in, ko so prišla na svetlo zbrana dela njegova, dosegla so v kratkem času deseti natis. Toda čestilci Nekrasovlji podpirajo velikost našega pesnika še drugače, trdeč, da

je bil ná roden pesnik, v tem ko so veliki predniki njegovi le zapadne smere posnemali. Puškin, pravijo, je zavsem byronovec; ali to je rés le glede oblike, v duhu je ravno tako pravi Rus, kakor Nekrasov. Tudi temu se ni posrečilo, da bi se prostega ohranil byronskega vpliva, in prav najlepša dela njegova, kakor Vlas, Na Volgi, Tišina, i. t. d. so zapeta v Byronovem duhu. Toda Puškin je zavoljo tega večji od Nekrasova, ker je določno pokazal pot, po kateri mora hoditi, kdor hoče postati naroden pesnik. Puškin je tisti mož, ki je narodnost in spoštovanje resnice, hranjene v narodu ruskem, zapisal na prapor ruskega pesnika; on je prvi razumel dušo naroda ruskega in pokazal nam pomen njegov tako globoko in obširno, kakor nobeden pred njim. „Ne ljubi mene, ampak to, kar jaz ljubim!“ to je njegova ljubezen k narodu. Ta narod je poznal Puškin samo za sužnosti ter ni dočakal osvoboje; ali kaj pravi o njem? „Ruski narod je otročji, ali ni otrok!“ Bodočo slavo njegovo ni videl v sili meča, ampak v sili duha njegovega. Velik je tudi Nekrasov in sicer za to, ker je v svoje pesni vlil vso svojo gorečo ljubezen za narod. Spoznal je namreč, da samo narod hrani v sebi pravi vir resnice, iz katerega se mora napajati pesnik, ako hoče slutiti za narodnega in ostati narodu v spominu. Kot pesnik se je Nekrasov v ljubezni k narodu navduševal, kot človek pa se je v tej ljubezni čistil in popravljal to, kar je kot tak pregrešil, pravi Dostojevskij.

Črtice iz dunajske električne razstave.

(Konec.)

Električne toke za vso razsvetlavo so dajali ali dinamoelektrični stroji neposredno, ali pa v novejšem času tolikokrat imenovani akumulatorji. Kaj so akumulatorji in kako se rabijo, postane nam najbolj jasno, ako jednega izmed njih opišemo. V to svrhu si izvolimo Faurov akumulator. Ta sestoji iz dveh svinčnatih plošč, 20^{cm} širokih, katerih jedna je 40^{cm}, druga 60^{cm} dolga. Vsaka teh plošč je pomazana z minijem, ki se za to v vodi v gosto kašo namoči, ter ovita v pergamentni papir. Na tak način pripravljene plošči, se položita potem druga na drugo in zavijeta v zvitek, ki se postavi v stekleno posodo. Od vsake

plošče vodi na plano še pritiskalni vijak; posoda pa se napolni z razredčeno žvepleno kislino. Ako se pritrdita polarni žici galvanske baterije, ali dinamoelektričnega stroja v pritiskalna vijaka, da električni tok po žvepleni kislini od jedne svinčnate plošče do druge kroži, vrše se v akumulatorji kemijske presnove. Galvanski tok razkraja namreč žvepleno kislino (H_2SO_4) v vodik in ostalino. Vodik se izločuje na negativnem polu, ter se spaja v vodo s kisikom, katerega jemlje miniju (Pb_2O_3), na polu samem, t. j. na svinčnati plošči, pa se izločuje čist svinec. Žveplov tretroksid (SO_3), izločujoč se na pozitivnem polu, razpada v kisik in v anhidrit žveplene kisline (SO_2); kisik se spaja s svincom v svinčev prekis (PbO_2), anhidrit žveplene kisline pa z vodo v žvepleno kislino. Te presnove nehajo, ako se je razkrojil ves minij na pozitivnem polu v svinčev prekis, na negativnem pa v svinec. V tem slučaju imenujemo akumulator napolnjen; akumulator je postal galvanski člen v navadnem pomenu, kajti imamo dve različni telesi: svinčev prekis in čist svinec, v dotiki z razredčeno žvepleno kislino. Ako zvežemo izven kapljine moleča kosa svinca z bakreno žico v sklenen vodilen krog, kroži v tem krogu električen tok nasprotno meri, kateri isto tako razkraja žvepleno kislino. Vsled tega razkroja se tvori iz svinčevega prekisa na novo minij, in poprej čista plošča dobiva skorjo od minija. Električni tok neha, ako sta obe plošči z minijem zakriti v isti meri, kakor sta bili s prva. Iz tega pa dalje sledi, da množina elektrike, katero daje akumulator, ne more biti večja od one, katera je v njem navedene kemijske presnove prouzročila ali akumulator polnila. Električna se daje v takem členu shranjevati v obliki kemijskih presnov, katere se vrše v notranjem členu, in v tem zmislu je razumevati ime akumulator ali shramba za elektriko. Gledé navadnih galvanskih členov imajo akumulatorji to dobro svojstvo, da se njih tvarine ne kvarijo, gledé dinamoelektričnih strojev pa to, da jih moremo uporabljati, kjer in kedaj hočemo, dočim nam služi dinamoelektrični stroj-le ondu, kjer imamo zanj potrebni motor. Obrtnik, imajoč parni stroj, kateri dela le po dnevi, v večer pa stoji, ne more si z dinamoelektričnim strojem prirejati električne razsvetljave; a on more po dnevi z dinamoelektričnim strojem akumulatorje polniti, kateri mu na večer in v noči dajejo električni razsvetljavi potrebne toke. S pomočjo akumulatorja moremo elektriko prenašati v obliki kemijskih presnov iz kraja v kraj.

Na dunajski razstavi je bilo akumulatorjev na stotine; sicer niso bili vsi po Faurovem sistemu sestavljeni, a bistveno se vendar niso od

teh razlikovali. Iz njih izvirajoči toki so služili deloma za električno razsvetljavo z oblokovnimi svetilnicami ali pa z žarnicami, deloma za to, da so gonili raznotere elektromotorje. Electrical Power Storage Company v Londonu je razstavila „tricycle“ (majhen voziček na treh kolesih), katerega je gonil elektromotor, dobivajoč električne toke od akumulatorja. Isto društvo je imelo na dunajskem kanalu tudi ladjo, v kateri je bilo prostora za 40 oseb. To ladjo je gibal elektromotor, kateremu so oskrbovali potrebne toke akumulatorji, v ladji kot pritežek ležeči. Lohner z Dunaja je razstavil voz z žarnicami razsvetljen, in sicer sta bili dve žarnici namesto običajnih sveč in tretja je iz ojesa cesto razsvetljevala. Akumulator je bil skrit pred kočijaževim sedežem. Nekateri akumulatorji so gonili šivalne stroje. — Zadnji čas so nosile baletne plesalke v laseh kot ukras čisto majhne žarnice, katere so razsvetljevale z majhnimi akumulatorji. Ti akumulatorji so bili skriti pod površnjo obleko nekje zadaj, kjer se hrbet okončuje. Plesalka more, kedar jej drago, žarnico zažareti ali pa ugasniti.

Električne toke za razsvetljavo in raznovrstne akumulatorje so oskrbovali različni dinamoelektrični stroji.

Delujočih dinamoelektričnih strojev je bilo okoli 140, nekateri so bili prav majhni, da jih človek lahko pod pazduho nese, drugi pa pravi velikani. Orjak med temi velikani je bil dinamoelektrični stroj firme Ganz & Comp. iz Pešte, kateri je dajal električne toke za 1200 žarnic. Nekateri teh strojev so potrebovali do 40 in še več konjskih sil. Izdelani so bili ti stroji po različnih sistemih, omenjamo le stroje Grammove, Edisonove, Brushove, Siemens in Halskejeve, Schukertove, Zipernowskyjeve, Feinove, Maximove i. t. d.

Razsvetljave so se udeleževale razstavlajoče firme v zelo različni meri. The International Electric Company je imela n. pr. dva stroja, katerih vsak je dajal električne toke za 40, zaporedoma druga za drugo zvezanih, oblokovnih svetilnic, in poleg teh še celo kopico manjših strojev. Razsvetljevalo je to društvo polovico prve obkrožne galerije s 40 oblokovnimi svetilnicami, levi del arkad pred južnim vhodom, vozno cesto, držečo k južnemu vhodu, večji del prostora, kjer so stali parni kotli in stroji in nekatera s pohištvom opravljena stanovališča. Ganz & Comp. je oskrboval okoli 1200 žarnic in okoli 30 oblokovnih svetilnic z električnimi toki; Egger in Kremenezky z Dunaja okoli 300 žarnic in 40 oblokovnih svetilnic; Piette & Křížik iz Plzna pa okoli 70 oblokovnih svetilnic in še precej veliko žarnic i. t. d. Navedene številke niso sicer

po vsem zanesljive in prej premajhne nego prevelike, ker se je proti koncu razstave prikazalo skoro vsak dan več svetilnic.

Delujoči dinamoelektrični stroji pa so tudi potrebovali ogromnih gonilnih sil. Te gonilne sile je dajalo 20 stabilnih parnih strojev, precejšnje število lokomobil, 8 plinovitih strojev, potem še več vodnih in kaloričnih strojev. Največji parni stroj je bil lastnina prvega brnskega društva za stavbo strojev (erste Brünnner Maschinenfabriks-Gesellschaft), kateri je sam opravljal delo 240 konjskih sil. Delo vseh motorjev pa se računa v okroglem številu na 1200 konjskih sil. Vodene pare parnim strojem je oskrbovalo 13 vzdanih parnih kotlov in 21 kotlov na lokomobilih. Vsi ti parni kotli in stroji bili so že sami záse lepa razstava, katera je bila tem bolj ogledovanja vredna, ker so bili večinoma na novo izumljeni in v dejanstveni uporabi bolj ali menj neznani.

Predno končam svoje vrstice, hočem še omeniti, kako se električni toki uporabljajo za opravljanje različnih mehaničnih del. Na dinamoelektričnem stroji pretvarjamo mehanično delo v električne toke, kajti, ako gonimo ali vrtimo tak stroj s pomočjo mehanične sile, n. pr. s pomočjo parnega stroja ali s turbino, opravljamo mehanično delo; to delo pa navidezno zgineva, a mesto njega dobivamo jakih električnih tokov. Ti toki so tem jačji, čim jačjega mehaničnega dela je bilo njih vzbuditi treba. Obratno pa se dajo tudi električni toki uporabljati, da opravljajo mehanično delo. Vsakemu, kdor se je učil fizike, znani so stroji z elektromagneti, kateri se začnejo vrteti, ako krožijo okoli elektromagnetov električni toki. Take stroje imenujemo potem elektromotorje. Najpopolnejši elektromotorji so dinamoelektrični stroji sami. Ako spustimo v dinamoelektrični stroj jak električen tok, začne se njegov gibljiv induktor vrteti v nasprotnem zmislu, kakor ga je treba vrteti, ako hočemo v njem vzbujati električne toke; induktor pa more služiti potem kakor motor ali gibalen stroj.

Ker moremo električne toke po kovinskih žicah v daljave prevajati, očitno je dalje, da moremo s pomočjo električnih tokov mehanične sile prenašati v daljave. V to zvrho je treba najmenj dveh dinamoelektričnih strojev, katera sta z žicami zvezana v sklenen vodilen krog; jednega teh strojev pa vrteti s parnim strojem ali z drugim poljubnim motorjem. Električni toki, ki se vzbujajo v tem stroji, krožijo potem tudi v drugem in vrté njegov induktor; induktor sam pa more goniti druge stroje, s katerimi je zvezan, in po takem opravljati mehanično delo. Primer takega prevajanja sil je bila n. pr. električna železnica,

katero sta postavila Siemens & Halske iz Berolina. Ta železnica je držala od zahodnega vhoda rotunde do zvezde v praterji, ter je merila 1.5 km. Tir te železnice je bil podoben tiru vsake druge železnice, samo da švelerji niso bili v zemljo vkopani, ampak so takoj na površji ležali. V tem tiru sta vozila dva voza, združena drug z drugim navidezno brez vsake gonilne sile, na vsakem vozu pa je bilo prostora za 30 ljudi. Pod vsakim vozom je bil, le nekoliko viden, dinamoelektričen stroj, kateri je služil kot motor; induktor vsakega stroja je po žičnih vožih zvezan s kolesi na vozu. Ta stroja sta dobivala električne toke od tretjega velikega dinamoelektričnega stroja, stoječega v rotundi, katerega je gonil parni stroj, opravljajoč pri tem delo 24½ konjskih sil. Šine so služile ob enem tudi za to, da so elektromotorjema toke privajale in odvajale. Vozova sta se po tiru gibala s hitrostjo 30 km na uro, kajti preletela sta vso pot v treh minutah. Ljudstvu je ta železnica zelo ugajala, vsak dan se je po njej vozilo 2—3 tisoč ljudi, ob nedeljah in praznikih celo čez 4 tisoč. Kako se je ta železnica priljubila in obnesla, kaže tudi to, da sta Siemens in Halske od ministerstva dobila dovoljenje za stavbo električne železnice skozi različne dele dunajskega mesta, ako Fogerty ne bi zidal že dovoljene mu lokomotivne železnice, in da sta zaradi potrebnega denarja z deželno banko sklenila posebno pogodbo.

Drug zelo poučen primer električnega prevajanja sil je bila razstava Heilmanna Ducommana in Steinlena iz Mühlhausna v Elzaciji. Ta firma je razpostavila v posebnem paviljonu celo vrsto delavnih strojev, n. pr. tokarnice, vrtavne in stružne stroje. Vse te stroje sta gonila dva Grammova stroja, ki sta dobivala električne toke od dveh drugih istolikih, a od njiju precej oddaljenih strojev. Zadnja dva stroja pa je gonil parni stroj. Ta delavnica je bila ob enem z žarnicami razsvetljena in pravi uzor delavnice v prihodnjih časih. Jednakih primerov bi še mogli več naštet.

Tudi telefon je aparat, služeč električnemu prevajanju sil v daljave. Notranja uredba telefona je že toliko znana, da nam je menda ni treba opisovati. Ako govorimo proti železni ploščici jednega izmed dveh v vodilen krog zvezanih telefonov, potresejo zračni zvočni valovi železno ploščico pred magnetom; tresoča se železna ploščica pa vzbuja v žici na navodni cevi navedene toke. Ti toki krožijo po navodni cevi drugega telefona ter magnetu njega magnetnost ali ojačujejo ali zmanjšujejo; vsled tega pa se začne železna ploščica v tem magnetu isto tako tresi, kakor prva; tresoča se pa proizvajati zvok.

Poleg električne razsvetljave in električne železnice so se navadni obiskovalci, nestrokovnjaki v elektrotehniških rečeh, za telefone najbolj zanimali. Telefonov in k njim pripadajočih mikrofonov pa je bila razstavljena zelo obilna množica. Obiskovalcem se je nudila tudi priložnost dejanstveno prepričati se o njih praktični rabljivosti. Različna telegrafijska društva in zasobni razstavljalci so postavili posebne stanice, v katerih je bilo slišati ali petje ali godba iz kraja, s katerim so bili telefoni zvezani. Posebno radi so ljudje v telefonih poslušali godbo in petje iz dvorne opere. Pred dotičnimi stanicami je bila na večer tolika gneča, da je bilo treba časih pol ure čakati, predno je človek prišel na vrsto.

S tem hočem skleniti svoje črtice, dobro si v svesti, da so kolikor toliko površne; natančneje popisati električno razstavo vendar ni bilo mogoče, ker bi s tem jemal „Ljublj. Zvonu“ preveč prostora.

Andrej Senekovič.

Slovenska književnost.

XI.

Prirodopis rudinstva ali Mineralogija.

V porabo nižjim razredom gimnazije in realke. Spisal Fran Erjavec, c. kr. profesor. V knjigo vtisnenih je 37 podob. Cena mehko vezane knjigi 70 kr. — v platno 85 kr. V Ljubljani 1883. Natisnila in založila „Ig. v. Kleinmayr & Fed Bamberg“.

Med šolskimi knjigami, ki so zadnji čas izšle našim slovenskim srednjim učilnicam v porabo, pogrešali smo mineralogije. Matica Slovenska je sicer l. 1867. izdala jednako delo (Rudninoslovje ali mineralogija za nižje gimnazije in realke. Po Sigm. Fellöckerji spisal Fr. Erjavec). — A od tistih dob je prirodopisje čudovito napredovalo in dan danes zahtevamo pri šolski knjigi drugačno razvrstitev in druga vodila, po katerih se mora pisatelj ravnati, kakor pred šestnajstimi leti. Tedaj se lahko razume, da se ono prvo Rudninoslovje, izdano po Matici, ne more meriti z modernimi prirodopisnimi knjigami in ne more več biti primerno učno sredstvo sedanjim šolam. To je pač najbolje čutil g. pisatelj sam — in zato je poslal početkom meseca novembra t. l. v déžel novo mineralogijo, ki ima služiti istim namenom kot prva, a pri tem izpolnjuje zahteve moderne šole in znanosti. Ž njo je dokončana vrsta knjig iz realističnih predme-

to v, kojih trebamo za nižje gimnazije — in tedaj tem vselej pozdravljamo njen prihod!

Kakor kaže naslov, ima biti knjižica vodilo prvemu mineralogičnemu pouku. Zato je v njej opisano primerno majhno število rudnin in nikjer ne nahajamo onega nepotrebnega balasta, kojega so navadno starejše jednake knjige vlačile s seboj. Na gimnaziji je, žal, treba še to malo število v šoli skrčevati, ker sta tam odločeni mineralogiji le ubogi dve uri na teden v jednom samem poluletju!

Opisane rudnine je g. pisatelj razvrstil v sledeče razrede:

I. Vzdušnine (Atmosphärien). II. Kámeni (Steine). III. Prstí (Erden). IV. Kovíne (Metalle). V. Rude (Erze). VI. Soli (Salze). VII. Vnétnice (Brenze oder Inflammabilien).

V bolj podrobno razvrstitev se knjiga nikjer (razven v kratkem „Pregledu“) ne spušča; to po polnem pristuje tej stopinji pouka, na kateri učencu pač ne moreš govoriti mnogo o kakem strogem sistemu. Saj tudi „Organis.-Entw.“ pravi v jednacem zmislu, da naj se učencu k večjemu nekoliko „sanja“ o sistemu — več ni treba; sicer bi se ravnalo zoper vsa pedagoška načela.

Kar se nam v novi knjigi posebno prikuplja, to je, da pisatelj pri vsaki priliki kaže na prirodne sile in „njih delovanje, ki je sicer polagano in baš za tega delj uspešno,“ da privaja učence „k samosvojemu opaževanju, da se priučé tolmačiti razne prikazni in premembe na posamičnih rudninah — a takisto tudi na zemlji, vzeti kot celoto — kakor učinke teh prirodnih sil.“ Zato poudarja posebnost nek raznih rudnin, njihovo razpadanje in prhnenje. S tem oživi suhoparno popisovanje, ki se je do sedaj skoro jedino šopirilo po mineralogičnih knjigah za nižje razrede in povekša razumnost pouka; na drugi strani pa zadostuje s tem terjatvi novega prirodopisja, ki povsodi v prvi vrsti poudarja genetične razmere prirodnih teles.

V II. oddelku opisuje g. pisatelj na kratko najznamenitejše hribíne, iz katerih je naša zemlja sestavljena. Pri tem se je posebno oziral na domača tla; sploh je pri vseh rudninah hvalevredno navé najprej nahajališča v naših zemljah. Marsikako mesto sicer skoro ne zasluži imenovano biti, ker nima nikacega pomena kot rudni kraj — vendar zanimajo taki podatki učenca bolj, nego tuje, dalnje dežele, o katerih nima navadno še pojma. Menim, da bode tak lokalni patrijotizem vsacemu pedagogu ugajal, tembolj, ker pri tem drugi važni kraji niso zamolčani. V tem obziru se je poprej mnogo grešilo; no, pa saj še dan

danes človek naletí na učenca v šoli, ki na pr. ne zna nobenega jezera svoje domovine — tista tam v srednji Aziji pa našteje kakor očenaš!

Ker v mineralogiji prevladujejo tuja imena, je g. pisatelj jako prav ukrenil, da je povsod pridjal razlago terminov. Vrh tega se nahajajo v oklepih nemški izrazi, ki so za naše razmere gotovo tudi živo potrebni. Kar se tiče slovenskih terminov, obdržani so pač večinoma oni, kateri so rabljeni v prvi izdaji l. 1867. Našli smo le malo razložkov. Za „Krystalldruse“ n. pr. rabi g. pisatelju sedaj kopúča, poprej v z-rastek, za „stängelig“ ima protast, poprej stebelčast; „Kugel“ mu je oblica, poprej kroglja; „Härtescala“ zove trdotne gredi, poprej lestvico i. t. d. Sploh pa ima sedanja knjiga izborna bogat zaklad novih izrazov, ki vzbujajo naše zanimanje in kateri se bodo pač obdržali — temu je porok g. prof. Erjavec, ki združuje v jedni osobi prirodopisca in jezikoslovca v taki meri, kakor je do sedaj še pri nobenem našem pisatelji prirodopisci opazovali nismo. Tu čitamo deloma besede, ki so nam iz naroda dobro znane, a pisatelji jih vendar zemarjajo, na pr. šaren, rus (šaren marmor, rusa kreda), deloma pa nam je znana samo korenika — in tedaj uganemo lahko pojem, ko bi tudi nemške besede ne bilo pridjane. To velja o terminih. Kar se tiče splošnega jezika, združuje v sebi pač vse prednosti in kreposti Erjavčeve pisave. Posebno lepa je raba glagolov —; kdor bere „Prirodopis rudninstva“, bode sprevidel moč in krasoto slovenskega glagola, — katerega pač ne zna nobeden tako porabiti kot g. Erjavec! Kako lepo se bere „da se je vrat steklenice orôsil“, „da demant prvakuje“ i. t. d.; kjer koli odpremo knjigo, povsodi se nam zasveti ta prednost in ta naroden duh pisave. Vendar bi morebiti ne bilo škodovalo, ko bi v navadnem pripovedanji g. pisatelj nekatere bolj neznane izraze bil zamenil z družimi, navadnejšimi, ker je knjiga določena elementarnemu pouku; ta mala vtrošena zrnca se ve da ne kratijo splošne jasnosti in jezik tudi zaradi njih ne izgubi one priprostosti in lahke razumljivosti, ki označuje vse spise g. Erjavčeve.

Mnogo latinskih ali grških izrazov je pisatelj poslovenil; tako n. pr. v „Pregledu“: Sololiki (Haloide), Mastnici (Steatite), Plenivci (Phyllite), Stenotvori (Felsite), Trdci (Sclerite), i. t. d.; drugod je deloma obdržal splošna znanstvena imena, ki služijo znanstvenemu svetu. To je posebno hvaliti, kajti prestrogo sloveniti obče veljavne besede pač nikamor ne kaže; zgoraj navedene vzglede smatramo samo kakor sredstvo ložjega razuma splošno priznanih tujk, katere bode

gotovo učitelj povsodi v prvi vrsti rabil, da učenca preveč ne osamoti od družih sorodnih ved.

Razume se samo ob sebi, na tej stopinji pouka, kakeršni je naša knjiga namenjena, o kemični sestavi rudnin ni mogoče mnogo govoriti, kajti učenec nima do tedaj še nikacega pojma o kemiji. Le malokdaj je prilika in se sme nekoliko omeniti o kemični sestavi; tega pravega pravila se je tudi držal g. pisatelj pri opisovanji rudnin ter večinoma ni dodajal kemičnih stvari. Vender bi za svojo osobo želeli tu in tam nekoliko več tega materijala, ki se lahko sproti, v opazkah ali oklepih, nekoliko podrobneje razloži, kakor to delajo nekatere novejšje knjige. Se ve da, predpisi tega ne zahtevajo in šolsko knjigo je pač treba urediti najprej po teh višjih naredbah.

Kar se vnanje oblike tiče, knjiga ne zaostaje nikjer za družimi jednacimi deli. Založnik jo je tako lično in ukusno oskrbel, kakor zadnji čas vse šolske knjige, ki so pri njem ugledale beli dan. Mala podpora, katero je založniku dovolil deželni zbor kranjski, nosi šolski književnosti naši velike obresti. Podob je sicer malo, a pri naših razmerah jih je težko več zahtevati.

G. Erjavcu pa konečno pač moramo čestitati za novi „Prirodopis rudninstva“. Ako smo že lani občudovali dovršeni njegov prevod Somatologije, velja to še v mnogo večji meri o njegovem najnovejšem izvirnem delu, ki nam kaže izkušenega šolnika in pedagoga pri razvrstitvi gradiva, v jeziku pa pisatelja, ki ima slovenski jezik tako v oblasti, kakor malokdo; ki zna njegova svojstva in njegovo krasoto tako uporabljavati in razvijati, da ga mu ni vrstnika. Ne le prirodopisec, temveč v jednaki meri tudi jezikoslovec bode našel obilno veselja na novi knjigi!

Da jo bode vis. ministerstvo v kratkem potrdilo, o tem pač ni dvojbe. Bog daj, da bi jo naši učenci kmalu v roke jemali!

Ivan Šubic.

Franjo Jos. Remec †.

Nisem se nadejal, da mi bode pisati osmrtnico svojemu ljubeznivemu prijatelju, možu, na čegar prerani gomili plakajo vdova in mila otročiča; a ne le ti, tudi domovina slovenska po pravici žaluje o prezigodnji smrti blagega pokojnika.

Franjo Jos. Remec se je porodil v prijazni vasi Rupi, ĉetrġ ure oddaljeni od gorenjskega mesta Kranja v 22. dan meseca novembra 1850. leta. Imel je dva brata in jedno sestro. Roditelja sta kmetškega stanu, a oĉe mu je Źe za rana umrl. Pri hiŹi pravijo pri Kmetovih; od tod tudi njega pisateljsko ime „Kmetov“.

Poĉetne Źole je obiskoval v Kranji; dovrŹivŹi jih prestopi v prvi gimnazijski razred tamoŹnje niŹje gimnazije 1862. leta, kjer sta mu bila soŹolca zdanji advokat dr. Val. Źtĉmpihar in dr. Ivan Svetina, zdaj profesor na ljubljanski gimnaziji.

DovrŹivŹi nauke v Kranji vstopi v ljubljansko viŹjo gimnazijo, ker sta roditelja in njegova strijca PrimoŹ Remec, bivŹi ŹkofjeloŹki Źupnik in Fr. Remec, duhovnik pri novem sv. Antonu v Trstu, menila, da postane duhovnik; a Źelja se ni izpolnila niti jednega niti drugega.

Leta 1869. meseca septembra je bil razpisan telegrafijski teĉaj pri c. k. telegrafijskem vodstvu v Trstu za prihodnje uradnike.

Tedaj je Remec dovrŹil 7. gimnazijski razred; odloĉi se, popustiti Źtudije ter iti v reĉeni teĉaj, kamor je bil tudi vzprejet.

Tu prebije brzojavni izpit z izvrŹnim vspehom meseca decembra, a takoj potem 1870. leta stopi v c. kr. sluŹbo pri glavni trŹaŹki postaji, kamor ga je bilo odloĉilo ministerstvo trgovine in prometa. Ondukaj je stanoval pri svojem jako ljubeznivem strijci, Źe reĉenem, a sedaj pokojnem Fr. Remci, kateri je jako ĉislal mladega netjaka; a vender je trebalo vselej dovoljenja, ako je hotel ĉez navadno uro zunaj dĉma ostati, bodi si v druŹbi svojih prijateljev, bodi si v ĉitalnici. Nikakor pak ne treba misliti, da je strijce to zahteval bojeĉ se Bog zna ĉesa, temveĉ iz gole oĉetovske skrbi in ljubezni do svojega netjaka, dasi je dobro znal, v kakŹno druŹbo mladi Franjo zahaja.

Ker je bil pokojnik izvrŹten pevec, ni mogel nastopiti pevski zbor nikdar brez njega, a trebalo je reĉi strijcu, naj ta in ta dan ali veĉer dovoli, da se vrne pozneje domov nego navadno.

Za taka dovoljenja je ĉesto vloŹil svojo veljavno besedo naŹ slavno-poznati prelagatelj Schillerjevega Viljema Tela in ValenŹtajna.

Ko si je Fr. Jos. Remec 1872. l. gmotno toli opomogel, da je Źivel ob svoji plaĉi, ni ostal dlje ĉasa pri strijci, temveĉ Źel je stanovat h gospĉ Alojziji Degregorio, kjer smo vkupe prebivali PodmilŹak, Remec, Ant. MoŹina in jaz.

Tu se Franjo seznanil z gospodinjino sestro Dragotino Ogorelĉevo iz Źkofjice pod Ljubljano, s katero se oŹeni 1875. leta v Źmariji na Dolenjskem. Tako si ustanovi svoje ognjiŹe, katerega se je jako veselil.

Odslej postane mož v najplemenitejšem pomenu besede; kjer je bilo treba delati v prospeh in narodno probujenje, povsod je bil Franjo med prvimi in odločnimi voditelji, v čitalnici ga vidimo med pevci, v gledališči med najspretnejšimi gledališkimi predstavljalci in v odboru čitalničnem blagajnika, kjer je opravljal ta posel do svojega odhoda v Ljubljano dne 24. junija 1879. l.

Mnogostransko delovanje poleg težke stanovske službe je zelo neugodno vplivalo na njega nežen organizem. Osobito oslabilo ga je njegovo izredno ponočno službovanje, kjer mu je bilo poleg Hughe-sovega aparata po več ur sključenemu sedeti. A prvi kal neozdravne bolezni si je v svoje prsi zasejal, kakor je sam pravil, na nekem sprehodu v tržaškem gozdiči (Boschetto). Nekega prijaznega spomladanskega dne se gre sprehajati v gozdič. Utrujen od ponočne službe leže v senco ter začne čitati. Spanec ga premaga, a ko se čez nekoliko ur prebudi, bil je trd in mrzel po vsem životu. Od tega trenutka ni bil več zdrav. Zato je menil, da do dobrega okreva, ako se preseli v Ljubljano. Toda varal se je. Tudi v njega ožji domovini ni bilo pomoči zoper sušico v grlu, dasi je mnogo hodil okrog zdravnikov. Leto dnij pred smrtjo dobi dlje časa dopust ter se gre zdraviti na Brankovo poleg Velikih Lašč, meneč, da si v svežem in čistem vzduhu kaj opomore, a celó nič mu ni koristilo; ker ga je na poti dež ujel ter do polti premočil, vrnil se je še slabejši v Ljubljano. Naposled izgubi glas, da ni mogel brez velicega truda s svojimi dragimi občevati. V srce se je moral smiliti človeku, ko je o lepih dnevih, kadar ni imel službe, posedal po ljubljanski „Zvezdi“, okrog njega pa je skakal njegov starejši sin, živi Bogomil. V svesti si gotove bližnje smrti svoje, je vender skrbeč, da ne bi ga dejali v pokoj ter predragi obitelji njegovi skrčili dohodkov, do zadnjega trenutka opravljal težavno svojo službo. Dne 31. oktobra omedli v pisarni, pelje se domov, leže ter 4. novembra ob 1/2 10. izdihne blago svojo dušo.

Pokojni Remec je bil vrlo omikan mož. V Trstu se priučil po polnem francoskemu in vlaškemu jeziku, nato se loti ruskega jezika in slovstva, kateremu je bil v toliki meri vešč, kakor malo kdo v Slovencih. Na ruski jezik ga je opozoril njegov ujec, g. c. kr. auditor S., ki je leta 1870. s Kuhnovim polkom prišel v Trst ter ondu našel svojega netjaka. On ga je zalagal z dragimi ruskimi knjigami.

Znanje ruskega jezika in slovstva ga privede do slovenskega pisateljavanja, hotečega Slovence seznaniti z bogato rusko književnostjo.

Iz njegovega peresa so bili ti le prevodi iz ruskega objavljeni v raznih tečajih „Slov. Naroda“: A. Maksimova „Lov na tigra“,

Vsevlada Solevjeva „Dvojna prikazen“, M. Rudakova „Drag medved“, v letošnjem tečaju pa krasni povesti „Strašen dolg“ in „Stari Gud“ od Vsevlada Solevjeva. Prevod „Ulične pevke“ po N. K. Lebedovu priobči „Slovenski Narod“ meseca decembra t. l. Turgenevljevi „Lovčevi zapiski“ I. in II. del sta bila že dovršena 1881. leta, katere sem tedaj čital obiskavši ga rečenega leta. Dlje časa pili in popravlja prevod, katerega naposled izroči na moj nasvet „Matici Slovenski“ v objavo. Poleg že navedenih prevodov se nahaja jedna daljša povest iz ruskega pri slavnem „Kresovem“ uredništvu v Celovci. Najbrž je prevod iz ruskega lista „Njiva“. Zadnji čas je prevajal neki ruski roman, kateri težko da bi bil dovršen, ker mu je smrt iz roke iztrgala njega spretno pero.

Tudi „Ljubljanskemu Zvonu“ je bil pokojni ves čas dober prijatelj in vrl sotrudnik. Iz raznih ruskih novin mu je nabiral novice iz ruske književnosti, kolikor jih je mogel list pri svojem skromnem prostoru porabiti.

Kot uradnik je bil pokojni izvrsten delavec, točen in do skrajne meje vesten ter značajan mož. Zaradi njegovih možatih in blagih svojstev so ga čislali ne samo tovariši njegovi, temveč tudi višji so znali uvaževati njega spretnost in nadarjenost.

Po pravici smem reči, da vsi, ki so v življenji poznali to čisto in blago dušo, žalujejo o prerani smrti tega plemenitega triintridesetletnega moža.

V slovenski književnosti pak si je s svojim neumornim delom postavil sam sicer mal, a lep spomenik.

G. Jeréb.

Slovenski glasnik.

Josip Novak †, večletni dekan v Kočevji, umrl je ondu po dolgem bolehanji za vodenico 11. novembra. Novak je bil dné 25. decembra 1833. porojen v Podbrezji na Gorenjskem, gimnazijo je zvršil l. 1853. v Ljubljani ter je potem dve leti služil pri c. kr. pošti v Ljubljani; a tisti dan, ko je bil prejel dekret, s katerim ga je poštna uprava imenovala za c. kr. poštnega asistenta, stopil je v ljubljansko semenišče, kjer je bil 26. julija 1859. posvečen v duhovnika. Novak se je dijak in bogoslovec ozbiljno pečal s slovenščino, osobito s slovenskim pesništvo in več pesni njegovih je natisnenih v Vodnikovem spomeniku, v „Glasniku“, „Novicah“ in drugod. Pokojni je bil omikan mož, poštna slovenska duša in zaradi svojih ljubeznivih svojstev v vseh socialnih krogih čislana in priljubljena osoba. V. M. P.!

Kako se je praznoval sedemdeseti god Miklošičev. Slavnemu našemu rojaku Miklošiču zasijal je 20. novembra preveseli in dan danes že tako redki sedemdeseti rojstveni dan. Slovenski narod je pokazal že v septembru, ko se je vršila slavnost njegova v ožji domovini njegovi, v Ljutomeru, v koliko čast si šteje, imeti takega sinu. Pa tudi sedaj, ko se je približal ta veseli god ter je naposled napočil, držal se je znanega izreka: narod, kateri svojih velikih mož ne časti, jih vreden ni. Ljubljansko mesto in ljutomérski trg sprejela sta ta list naše gore med svoje častne občane; 39 telegramov pa, kateri so došli iz raznih stranij zemlje slovenske in od Slovencev razkropljenih po tujih deželah, priča dovolj spoštovanje, ljubezen, udanost našega naroda za rojaka, kateri se sme ne menj po pravici imenovati „monstrum scientiarum“, nego učitelj in prijatelj njegov Kopitar.

Rano v jutru — Miklošič bere v zimskem tečaju ob 8., v poletnem pa že ob 7. uri — voščili so mu na univerzi poslušalci sreče, čilosti, zdravja in mnogih let, da bi še dolgo mogel delati v prid slovanskim narodom in poučevati ukazeljne njih sinove, došle na Dunaj iz vseh stranij široširnega Slovanstva. Žalibog se je bati, da strogi zakon, po katerem mora vseučiliški profesor s sedemdesetim letom odstopiti od svoje stolice, oropa morda dunajsko univerzo v kratkem času najizvrstnejše moči, najboljšega učitelja! In čudne li usode! Ravno Miklošič je bil l. 1868. v gosposki zbornici referent tega zakona, ob enem pa tudi o zakonu o uredbi plač vseučiliškim profesorjem. Miklošič se je protivil prvemu zakonu, ali vlada je rekla: ako se prvi zakon ne sprejme, propade drugi. Zastran te neljube alternative je podpiral Miklošič tudi prvi zakon, ker ni hotel škodovati svojim vrstnikom. In lastna šiba bo zadela zdaj njega samega, ako se stvari kakor si bodi drugače ne zasučejo.

Vse jutro so dohajale jubilarju neštevilne čestitke: pisma, telegrami, adrese, odlikovanja. Odlično mesto med adresami zavzema adresa vseučilišča v Bonn u, podpisana od 25 profesorjev filozofske fakultete. Med drugimi častnimi besedami se bere: „posrečilo se Vam je, vspeti se v prvo vrsto preiskovalcev na jezikoslovnem polju in dokler bosta živeli imeni ustanoviteljev germanskega in romanskega jezikoslovja, vedno se bode Vaše ime kot tretje imevalo.“

Adresa jugoslovanske akademije slove: „Visoko poštovani gospodine! Ker se sav učeni svet raduje, što Vam je božja providnost dovolila na korist znanosti doživjeti sedamdesetu godinu svoga vele zaslužnoga živofa: ne može ni ova akademija, koja se ponosi, što Vas od postanka svoga svojim zove, a da se obćoj radosti učenoga, na pose pako slovjenškoga svieta nepri-druži iskreno i zanosno. Podpunim zadovoljstvom možete se obazrieti na svoje 40 godišnje učeno djelovanje na polju slovjenškoga jezikoslovja, koje ste svojim neumornim i neprekinutim trudom do one visine podigli, na kojoj se sada znanosti na uhar a Slovnjstvu na čast nalazi. Uz ovu radost očituje i akademija i tu želju, da Vas svemogućí još više godina zdrava i krepka znanosti uzdrži, pak da i ovoj akademiji ne ukратite ni u buduće one privrženosti, koju ste joj svakom prigodom do sada izkazivali. U Zagrebu 11. studenoga 1883. Jugoslov. akad. zn. i umjetnosti. Dr. Rački, dr. Šulek, dr. Matković.“

Tudi varšavska univerza je poslala jako lepo adresno. Peterburška akademija je naznanila s telegramom, da se je odposlala po pošti slavljencu adresa, kjer so podpisani vsi njeni člani. V adresi rumunske akademije znanosti nahajamo ta stavek: „Vaša dela o primerjajočem jezikoslovju so Vam že davno zagotovila hvaležnost Rumunov“.

Za častnega člana so izvolile Miklošiča univerza peterburška in ‚novorozijska‘ v Odesi, pa filozofska fakulteta v Moskvi; to se je oznánilo slavljencu s telegrami. Tudi župan ljubljanski in ljutomérski sta mu s telegramoma poročila izvolitev za častnega občana.

Došli so dalje častilni telegrami od bolgarskega literarnega društva v Sófijsi, univerze v Harkovu in brez števila drugih. Minister Piročanac je telegrafoval, da je kralj Milan poklonil jubilarju red sv. Save I. vrste; ruski poslanec Lobanov pa je pisal, da je car Aleksander III. odlikoval Miklošiča s carskim ruskim redom Stanislavljim II. vrste avec plaque.

Med pismi bi posebno bilo omenjati lista, ki ga je pisal zagrebški profesor Vojnović, v katerem spomina Miklošiča na tisti čas, ko mu je bilo dano, družiti se s slavljencem in Vukom Karadžićem. Podpisal se je doktor Vojnović: „profesor na sveučilištu in hrvatski zastupnik“. Profesor Janko Pajk iz Brna je poslal latinsko odo.

Ob dveh popoldne se je prijavila jubilarju deputacija dunajske univerze. V njej so bili naslednji profesorji učenjaki: Arneth, Brücke, Siegel, Fleischl, Exner, Demelius, Pfaff, Lorenz, Büdinger, Hartel, Gomperz, Lieben, Barth, Weiss, Maassen, Mussafia, Bühler, Heinzel, Brentano, Schmidt, Zehokke. Deputacija je izročila Miklošiču veliko zlato medaljo z njegovo podobo in latinsko adresno, katere slove:

„Francisco equiti de Miklosich, viro integritate animi constantiaque non minus quam doctrina famaue conspicuo, Slavicae grammaticae conditori, qui studiis suis linguarum indogermanicarum origines ac fontes explanavit, linguarum Romanensium atque in primis Daciae historiam sagacissime explicavit, Zingarorum per Asiam et Europam vagantium itinera ac facta enarravit, res imperii Byzantini amplissimo monumentorum thesauro congesto illustravit, Universitatis Vindobonensis, in qua per septem lustra professoris publici munere egregie functus est, et totius Austriae lumini ac decori die XX. mensis novembris, quo die ante hos annos septuaginta in lucem est editus, a. MDCCCLXXXIII. hunc nummum aureum effigie eius ornatum dedicaverunt venerabundi, quorum sequuntur nomina“.

Nató pridejo imena vseh onih, ki so mu poklonili medaljo. Ker imena govore bolje, nego piše moje okorno pero, hočem jih nekaj postaviti le sem, ker iz njih razvidijo slovenski bralci, kako spoštujejo in čislajo Miklošiča po svetu zunaj domovine njegove. Nate jih nekoliko:

Aleksander princ Oldenburški, Archangeljskij, Arneth, Ascoli, baron Bach, Bauernfeld, Belrupt, Benndorf. bar. Bezécny, Billroth, O. Boethlingk, N. Boglić, Bonitz, M. Bošković, Roman Brandt, Budmani, Brücke, Büdinger, Bulić, Byčkov, Castrapelli, Conrad Eybesfeld, Curtius, E. Czerkowski, bar. Czoernig, M. Drinov, B. Dudik, Düntzer, Eitelberger, bar. Engerth, bar. Felder, Ficker, Fiedler, Fortunatov, Gustav Freytag, J. Gebauer, L. Geitler, A. Gindely, H. Grimm, J. Grot,

J. Hann, Hartel, Hasdeu, Heinzel, Hirschfeld, Hübschmann, bar. Hye, V. Jagić, U. Jarnik, Jedlička, H. Jireček, J. Jolly, M. Iskrzycki, Th. Istomin, Jurgiewicz, G. Kalužniacki, Karl, bar. Kaulbars, Kirchhoff, Kirilowicz, Kirpičnikov, Kolisko, D. A. Korsakov, Kočubinskij, Kruszewski, Kulakovskij, E. Kunik, V. Lamanskij, Lavrovskij, Legér, Leontovič, Leskien, Ljubič, Lorenz, Majorescu, J. Majer (Poljak), Malecki, Manglovič, E. Martin, Malinowski, Matković, Moimmsen, Nauck, Nekrasov, Ogonowski, Ossokin, Patočka, St. Pawlicki, F. Petračić, R. Pilar, škof dr. J. Zl. Pogačar, Popov, Potebnjá, Pypin, Rački, Ranke, Rostafinski, Rozanov, Rožanovskij, Smirnov, Smičiklas, Strossmajer, filološko društvo v Budimpešti, Suk, Šulek, Tkalčić, M. Valjavec, A. Veber, Vasiljevskij, Wattenbach, Veselovskij, knjaz Vjazemskij, Grof Wilczek, Windisch, Viskovatov, A. Weber, E. Zahradnik, Zupitza, Stenzel in drugi.

Profesor Schenk je imel lep nagovor, v katerem je poudarjal zasluge Miklošičeve na jezikoslovnem polju in na vseučilišči. Miklošič je odgovoril prav pohlevno ter se zahvalil za presrečno priznanje njegovih „malih“ zaslug.

Posebno veliko veselja je naredila slavljencu akademija, katero je zvečer napravila slovanska mladina na Dunaji v dvoranah tako zvane „Gartenbaugesellschaft“. Zbralo se je bilo nad 800 ljudi, po največ se vé da iz dijaških krogov. Bila so tu zastopana društva „Slovenija“, „Sič“, „Akademický spolek“, „Zora“, „Ognisko“, „Tatran“, „Bukovina“, novo „Društvo slavistov“ in Bolgari. Da niso prišli Hrvatje, je res žalostno; pa zadostuje nam, da odličnjaki hrvatski: Rački, Šulek, Matković, Ljubič, Smičiklas, Strossmajer, Veber in mnogo mnogo drugih, niso jednakih mislij, kakor mlečnozobi šovinsti, katerim je vir vse znarnosti jedino le sušiška „Sloboda“. Z univerze sta došla samo dva profesorja: dvorna svetovalca Eitelberger in Zimmermann! Sicer je bilo videti še mnogo odličnih gospodov in gospá, imenujem le poslanca Gnieuwosza in Kowalskega, srbskega pesnika Zmaja-Jovanoviča, profesorja Stritarja, Šumana, višje sodnije svetovalca Rybičko, in mnogo drugih. Ko je stopil v dvorano Miklošič, klicalo se mu je od vseh strani živahno: slava in živio; slavljenc je bil od tega navdušenega sprejema kar iznenadejan in ginen. Prične se akademija. Slavnostna kantata, kompozicija prerano umrlega Förchtgott-Tovačovskega, dopadla je izborno in do srca so sezale nam besede njene:

Velmoži šlechetnému,
v němž slávká proudí krev,
vlastenci horlivému,
at' mocně zní náš zpěv!

Pelo jo je slovansko pevsko društvo pod vodstvom znanega profesorja na konservatoriji, g. Buchte. Za tem so se pričela poklanjati jubilarju razne deputacije in društva.

Poljak dr. Jan Leciejewski, predsednik slavnostnega odbora, nagovori v slovenskem jeziku slavljenca ter poudarja njegove zasluge za staroslovenski jezik in slovansko slovstvo sploh. Seme, katero sta usejala blagovestnika Ciril in Metodij na slovstvenem polju ter je po kratkem rastenji malo da ne zamrlo, začelo je po trdih in delih blagovestnika Miklošiča z nova kliti in kazati svojo lepoto. Govornik izroči jubilarju v znamenje ljubezni in spoštovanja do ljubljene profesorja in učenjaka-velikana lep, 132 fotografij obsezajoč album in

krasen srebrni lovorvenec, katera mu poklanja vseučiliška mladež slovanska na Dunaji.

Album, krasno vezan in občudovan od vsega občinstva, ima na prvem listu prelepo podobo slovanskih blagovestnikov sv. Cirila in Metodija. Slikal je ta list na pergament mlad Čeh Kovačovič z akademije obrazovnih umetnostij. Tam nahajamo tudi dedikacijo v slovenskem jeziku, ki slóve tako-le: „Prvaku naše znanosti in najboljšemu učitelju o sedemdesetletnici v životu in o štiridesetletnici neumornega znanstvenega delovanja poklonili 20. novembra slavisti in hvaležni učenci.“ Spodaj se nahaja votivna tablica z napisom: „I světu vó temě světitě se, i tuma jęgo ne objętu.“ (Jan. I. 5.)

Za tem pridejo na vrsto fotografije raznih slavistov in mnogih bivših in sedanjih učencev Miklošičevih. Ker tudi tukaj imena najbolj glasno govore, kako je naš rojak pri slovanskih bratih in svojih rojakih spoštovan, podajmo vsaj nekoliko teh imen. V albumu nahajamo: vseučiliške profesorje Jagića iz Peterburga, Nehringa iz Vratislave, J. Gebauerja iz Prage, Kreka iz Gradca, L. Malinowskega iz Krakova, J. Baudouina de Courtenay iz Kazánja, E. Kalužniackega iz Črnovec, A. Budilovića iz Varšave, R. Brandta iz Moskve, Dragomanova, Smirnova iz Varšave, J. Boškovića iz Belega Grada. Dalje so priposlali svoje fotografije naslednji učenjaki, profesorji, direktorji in čestitelji: Sime Ljubić, Matija Valjavec, A. Matzenauer, L. Wagner, profesor v Presburgu (ki je za Miklošičevo sedemdesetletnico izdal tudi posebno knjižico „Miklosich und die magyarische Sprachforschung“, v kateri razlaga, kolikih zaslug si je pridobil Miklošič s svojo razpravo „Die slavischen Elemente im Magyarischen“, izšle l. 1871.), J. Šuman, L. Hrovat, dr. Fr. Celestin, A. vitez Klodič-Sabladoski, P. Končnik, J. Marn, M. Pleteršnik, A. Einspieler, dr. Jarnej Zupancec, vladni svetnik dr. Alojz Valenta, J. Žakelj, Fr. Levec, M. Vodusek, T. Zupan, V. Župančič, A. Raič, K. Glaser, M. Žolgar, M. Valenčak, dr. J. Sket, dr. Jožef Pajek, Jak. Žnidaršič, Janko Pajk, J. Scheinigg, dr. P. Turner, dr. F. Simonič, D. Nemanič, dr. J. Purgaj, Kleinmayr, Koprivšek, Brežnik, Čuček, dr. Firbas, Zelenik, Fr. Globočnik, A. Kaspert, Fr. Orožen, J. Hubad, A. Laharnar, A. Bartel, Kragelj, Jak. Hafner, Tanšek, Podgornik, dr. Poznik, Trtnik, Novak, Tavčar, Mazek, Bošnjak, Vidmar, Košéal, Ivanović, Castrapelli, L. Zore, St. Kučak, Vuletić, dr. V. Puljišić, Šenc, dr. Vidrič, J. Živanović, A. Sandić, N. Petrović, Lukačević, Grubković, Semenović, A. Prečan, G. Kupčanko, Petrušević, Želechivskij, O. Lepkij, Dědickij, Dubravskij, Lučakovskij, Pjurko, Rymarkiewicz, dr. Leciejewski, Kulda, Fr. Bartoš, K. J. Jireček, Vymazal, Halabala, Prusik, A. Fleischmann, J. Woldriřh, Stoviček, E. V. Černy, Tkač, Hošek, dr. Masařik, Fejta, Štourač, Branžovsky, Barvič, Brzobohaty, Sklenář, Hlaváček, in še 20 sedanjih poslušalcev slavljencev.

Srebrni lovorvenec ima na blazinici napis v slovenskem jeziku: „Dvornemu svetniku gospodu profesorju dr. Franju vitezu Miklošiču“, na srebrnih trakovih pa: „Velikanu znanosti slovanskih jezikov in pospešitelju slovanske vzajemnosti v spomin dne 20. novembra hvaležna slovanska mladež“. Na listih se nahajajo imena društev, ki so ta venec poklonila, in sicer: „Verein der Slavisten“, „Slovenija“, „Akademicky spolek“, „Ognisko“, „Bukovina“, „Tatran“, „Sič“, „Zora“.

Po Leciejewskem stopi pred jubilarja profesor Wachnianin iz Lvova, kateri mu po daljšem govoru izroči adresso profesorskega zbora rusinske gimnazije, ruskih bogoslovcev, in akad. bratstva v Lvovu. Vse te adrese so prelepo izdelane in ornamentika v njih je eminentno narodna maloruska. Profesor Wachnianin je v svojem govoru slavil Miklošiča, ker je maloruskemu jeziku odločil samostojno mesto ter ga ni smatral kot ruski dialekt. „Jaz govorim tukaj v imenu 20 milijonov Malorusov. Jezik naš je prognan iz palač in krogov meščanskih. Ti, Miklošič, branil si ta jezik z orožjem resnice. Sprejmi, ti zora pred vzhodom slovanskega solca, te pohlevne, ali z vsem srcem poklonjene darí, in ne zabi nas, kakor tudi mi tebe nikdar ne bomo pozabili.“

Za Wachnianinom izročil je stud. jur. D u d y k e v i č adresso ruskega „akademického kružka“ v Lvovu in adresso „istoriko-filologičeskago instituta knjazja Bezbrodka v Něžině“. V tej so podpisani med drugimi naslednji bolj znani učenjaki ruski: Foht, Ždanov, Roman Brandt, M. Berežkov, M. Sokolov. Ob jednem se v njej naznanja, da izide v kratkem v učenih zapiskih imenovanega instituta ruski prevod III. dela „primerjajoče slovnice“ Miklošičeve.

V imenu srbske Matice v Novem Sadu je čestital jubilarju znani pesnik Z m a j - J o v a n o v i ć.

Tudi slovensko akademično društvo s predsednikom gospodom M u r k o m je stopilo s prekrasno adresso pred jubilarja. G. Murko je bil sploh duša odboru, kateri je slavnost pripravljal; ako bi njega ne bilo, ne vém, ali bi sploh bilo mogoče Miklošiča na Dunaji proslaviti; s svojo neumorno delavnostjo in spodbujajo je dosegel vendar svoj namen v najlepši méri ter si tako zaslužil hvalo in spoštovanje vsega slovenskega naroda. — Adresa „Slovenije“ nam kaže Minervo, boginjo znanosti z njenimi emblemi, v grbu trobojnico slovensko, v srednjem polji z napisom „Slovenija“, v belem „1848“, katerega leta je bil Miklošič predsednik društvu jednakega imena, v modrem polji pa „1869—1883“, leta društvenega obstoja sedanje „Slovenije“. Okrog se ovijajo trakovi z znanim Stritarjevimi voščilom Bleiweisu:

Sedemdeset	Malo mirú,
Mnogo je let;	Dosti sadú;
Mnogo življenja,	Zarja večerna,
Mnogo trpljenja;	Slava nezmerna!

V adresi sami naznanja odbor „Slovenije“, da je 14. nov. 1883. l. slavljenca sprejel med častne svoje člane. Murko je v svojem govoru med drugim rekel: „Z brezprimerno marljivostjo in mnogoletnim trudom neumornega znanstvenega delovanja poslavili ste Vi naše ime, naš jezik. Zategadelj je Vaša sedemdesetletnica velik praznik posebno Slovencem.“

Tudi akademično društvo „Sič“, čegar deputacija se je za „Slovenijino“ poklonila jubilarju, izročila mu je lepo adresso, v kateri se mu naznanja, da ga je „Sič“ sprejela med častne člane.

Naposled izroči g. Leciejewski v imenu poznanjskih Poljakov Miklošiču adresso „Słowiańskiego literackiego towarzystwa w Wrocławiu“.

Slavljence je poslušal vse govore, kateri so se govorili v različnih slovanskih jezikih in so bili predolgi — vsaj nekateri —, stojé in je bil ves ginen,

videti tako srčno udanost in veliko spoštovanje. Vsakemu govorniku se je zahvalil posebe in mu pedal roko.

Po teh poklonih se je vršila akademija po redu do konca. Vse, kar se je tu pelo ali igralo, dopadalo je neizmerno. Pa kako se je tudi pelo, kako igralo! Profesor Wachnianin iz Lvova je pel dve maloruski pesni: Mynajut dni, mynajut nočy in svojo kompozicijo „Čy takaja naša dola?“ Gospica Frieda Zwierzina igrala je na klavirji „Die Forelle“, kompozicijo Schubert-Hellerjevo. Dobila je od vseh stranij občno pohvalo in morala ponavljati svojo nalogo. Jako primerna za slavnost je bila Ipavčeva „Kdo je mar?“, tako da so nekateri dunajski žurnalisti mislili in pisali, da se je nalašč za Miklošičevo slavnost pridelalo par kitic. Gromovito je bil pohvaljen dvorne opere pevec Broulik, ki je pel tri češke pesni in večkrat izzvan, naposled pridelal še jedno. Z veliko spretnostjo in lahkoto je igral potem na goslih mlad Poljak St. Kochanowski M. Hauserja rapsodijo: „La Hongroise“ in Wieniawskega „Legendo“, kateri sta vsem dopali. Naposled je zapelo pevsko društvo slovansko venček narodnih pesnij. Burna pohvala je pokazala, da ohranijo Slovani tudi na tujem razum za narodno poezijo svojo.

Po akademiji je odšel slavljence na tihem, ker je bil očitno truden in je drugi dan že ob 8. zjutraj imel predavati na univerzi. Pod vodstvom g. Murka se prične komers, pri katerem so se vrstile razne napitnice in pesni, tako n. pr. Hej Slovani, Naprej, Kde domov mŭj, Brankovo kolo, Wstajmy bracia. Tudi na cesarja, pod čegar pokroviteljstvom in vlado je bilo Miklošiču dano dospeti tako visoko, napilo se je in pela se je stoji cesarska himna. Med posamnimi točkami je svirala Fahrbachova godba. Družba je ostala vesela in živa vkupe do dveh po polunoči; vse je izšlo lepo in mirno, ako. nočemo omeniti malega prepirčka med Rusi in Malorusi, v katerem vidijo sevėda dunajski časnikarji celo vojsko.

Telegramov je došlo zvečer: 39 slovenskih, 33 maloruskih, 9 poljskih, 10 čeških, 18 ruskih, 13 bolgarskih, 9 hrvatskih, 23 srbskih. Omeniti hočemo le te: iz Lvova od univerze, iz St. Petersburga od „imp. istoričesko-filologičeskago instituta (Kedrov, Nekrasov, Sokolov), od peterburških slavistov: Anea-kova Knjaževa, Krakana. Petrova, Regela, Sokolova, Syrku-a; od blagotvoritelnago občestva; iz Moskve od redakcije juridičeskago Vėstnika (Muroncev, Prjevalskij); od St. vladimirske univerze v Kijevu (Rektor Rennenkampf) od vilen-ske „arheografičeske kommissije“ (Jak. Golovackij), od društva „Kačkovskega“ iz Lvova; od magistrata v Sėfiji (kmet Suknarov), od Slavjanske besede v Sėfiji, od „sofijskoje jago visočestva vojennoje učilište“ (podpolkovnik Remmlingen), od učiteljskega društva v Sištovu in tako dalje in tako dalje.

Da je slavnost res bila sijajna, to je izrekel znani profesor cerkvene umetnosti, dvorni svetovalec dr. Rud. Eitelberger von Edelberg, kateri je v četrtek po slavnosti omenil svojim poslušalcem imenitnega godŭ, ki ga je praznovala dunajska univerza ter ob jednem tudi slavnosti v cretličnih dvoranah: „Bila je to lepa slavnost, vredna Miklošiča, kateri jo je tako zaslužil, kakor noben drugi.“

Matica Slovenska je te dni začela svojim družabnikom razpošiljati knjige za l. 1882. in 1883, in to tako, da tisti matiėnjaki, ki so plačali letnino samo

za l. 1882., prejmó „Lovčeve zapiske“ in „Letopis“; tisti, ki so plačali samo za l. 1883., prejmó le „Spomenik“; a vse tri knjige prejmó samo ustanovniki in tisti matiĉnjaki, ki so plačali letnino za 1882. in 1883. leto. Vse tri knjige imajo knjigarske vrednosti 7 gld. 50 kr. ter so tudi po vsebini take, da sme ž njimi vsak zadovoljen biti. Ker bomo o teh knjigah obširneje poročali po novem letu, zato danes č. gg. matiĉnjake opozarjamo samo na občni zbor, ki bo de 5. decembra t. l. ob 3. uri popoldne v čitalnični dvorani v Ljubljani. Na dnevnem redu je med drugimi točkami volitev 8 odbornikov in prememba Matiĉinih pravil.

Kar se tiče volitve, sklenili so nekateri priporočati matiĉnjakom izmed vnanjih članov za kandidate dozdanje odbornike gg. Božidara Raiča, Luka Svetca in prof. Jos. Šumana; izmed ljubljanskih članov dozdanja odbornika gg. Feliksa Stegnarja in prof. Ivana Vaurova, in kot nove kandidate g. Janka Kersnika, c. kr. notarja na Brdu, g. dr. J. Svetino, c. kr. gimn. profesorja, in g. Antona Zupančiča, semeniškega profesorja, oba v Ljubljani. Oziralo se je pri novih kandidatih na to, da so se nasvetovali taki gospodje, ki stanujejo v Ljubljani ali vsaj blizu Ljubljane ter se torej morejo udeleževati tudi odborovih sej, in ki so vrhu tega sami znani pisatelji in delavni možje ter bodo, kakor mislimo, tudi delavni in zvedeni odborniki.

Prenaredbe pravil se dotikajo letnega doneska in uprave. Odbor je z vsemi glasovi zoper ^{občnem} glasi sklenil nasvetovati občnemu zboru, da bi se letnina 2 gld. povišala na 3 gld. Do tega imenitnega nasveta je odbor napotilo najprej dozdanje nepravilno razmerje med ustanovniki in letniki. Ustanovniki morajo založiti po 50 gld. ustanovnine ter tedaj plačujejo, ako nizko računamo obresti te ustanovnine, po 2 gld. 50 kr. na leto in vrhu tega še izgubé o svoji smrti ustanovni kapital, ki pripade Matiĉini glavnici. A vender faktično za to ne dobivajo nič več knjig, nimajo nobenih večjih pravic, ne uživajo nobene večje koristi od društva, nego letniki, ki plačujejo samo po 2 gld. na leto. Sicer ukazuje §. 4. Matiĉinih pravil, da samo ustanovniki dobivajo vse knjige, kar jih Matica daje na svetlo, letniki pa samo po toliko knjig, da so vredne polovico prodajalne cene vseh tisto leto izdanih knjig. Toda to določilo se dejanski nikoli ni izvrševalo in ako bi je hotel odbor res izvršiti, gotovo bi med vsemi letniki, razvajenimi po dozdanjem ravnani, nastala velika nejevolja, ne gledé na to, da bi potem škodo trpela tudi naša književnost, ker bi se knjig za ustanovnike tiskalo samo po kakih 300—400 izvodov.

Drugi in glavni razlog za povišanje letnine je pa ta, da z dozdanjimi dohodki svojimi Matica nikakor ne more vspešno delovati in vsestranski napredovati. Kaj pravim: vsestranski napredovati! Saj o tem ni nobene dvojbe, da Matica zdaj v občé nikakor ne napreduje, ampak peša z ozirom na število družabnikov in z ozirom na svoto svojih dohodkov. Število družabnikov znaša po letošnjem Letopisu sicer 1517, toda jako dvojim, da bi bilo to število resnično, nego dozdeva se mi, da je gospod, ki je to število sestavljal, družabnikom za leto 1883. prištel tudi nekoliko takih družabnikov, ki so plačali svojo letnino za l. 1882., a ne tudi za l. 1883. Podpisani je te misli, da je v „Ljubljanskem Zvonu“ (1883, str. 731) za letos povedano število matiĉnjakov 1357 veliko bliže resnici, nego nejasno uradno poročilo v letošnjem Letopisu, kjer

so matičnjaki l. 1882. in 1883. pometani skupaj v jeden koš. Grozovito pa se krči število ustanovnikov; kajti v tem, ko jih je bilo l. 1869. že 197, l. 1875. celo 204, imamo letos samo 172 ustanovnikov. S številom družabnikov se pa od leta do leta zmanjšujejo tudi Matičini dohodki. Matica je imela n. pr. l. 1869. za izdavanje knjig celih 4740 gld. 20 kr. na razpolaganje; poznejša leta se je sicer ta svota zmanjševala, vendar je znašala navadno nekoliko stotakov nad 3000 gld.; proračun za leto 1881. pa daje Matici samo 2733 gld. na razpolaganje in proračun za leto 1882. 3103 gld.! In s takim zneskom, ki niti od daleč ne dosega novcev, katero n. pr. mi potrebujemo samo za tiskovne stroške „Ljubljanskega Zvona“, delaj in napreduj literarno društvo, od katerega zahtevajo naši ljudje, nezadovoljni z dozdanimi Matičinimi knjigami, najbolj pretiranih poskušenj in književnih eksperimentov! Kajti navzlic zmanjšanim dohodkom se od leta do leta množijo tožbe, da Matica premalo dela. Nekateri bi jo hoteli na vrat na nos preosnovati v znanstveno akademijo, ne meneči se za to, da Matica za tako drago poskušnjo nima niti novcev, niti pisateljev, in da ima tudi obojih, potem bi ne imela v narodu samem dovolj zaslombe in podpore. Z akademijami se morejo dičiti narodje, katerim je možno stotine tisočakov takim zavodom dajati na razpolaganje ter imajo poleg tega omikan srednji stan, veliko razumništva in učenjakov, a naša ubožna Matica z 2—3 tisočaki dohodka na leto more vesela biti, ako napolni svoj Letopis z učenim gradivom ter skrbi za najnujnejše literarne potrebe vsega naroda slovenskega, a ne samo posamičnih stanov.

Šolskih knjig tudi Matica ne more zalagati, ker bi poleg tega morala zanemarjati tiste svoje družabnike, ki zahtevajo od nje zabavnega in poučnega berila. Tudi kaže dozdanja skušnja, da se šolske knjige jako počasi prodajejo ter jako počasi pri glavnici na posodo vzete novce povračujejo. Privatni podjetnik, kakor je n. pr. g. Bamberg lahko vtakne nekoliko tisočakov v šolske knjige. Njemu ni nikomur računa dajati o svojih novcih; a potrosi naj Matica svoje letne dohodke za šolske knjige, kaj porekó potem družabniki, ki ostanejo čisto na suhem? — Z letniškimi doneski se pa že zdaj komaj pokrivajo stroški za navadne knjige Matičine. A niti za te kmalu ne bode imela dovolj novcev, ako se dohodki ne povišajo. Stroški za knjige so od leta do leta večji. Tisek se je podražil. Pred 18. leti, ko so se osnovala Matičina pravila, stala je tiskana pola 25—30 gld.; dan danes jo težko dobiš po 35 gld. Pisatelji zahtevajo večji honorar. Kdor je bil pred dvajsetimi leti zadovoljen z 10., 15. ali 20. gld., hoče dan danes nagrade 20, 25 ali celo 35 gld. To je v naših razmerah velika svota, osobito ako pomislimo, da niti Čehi znanstvenim razpravam navadno ne plačujejo večje nagrade, nego 24—32 gld. Toda usus — tyrannus velja tudi tukaj in odpraviti se ne dá, ker dan danes celó beletristični časopisi naši plačujejo po 20—25 gld. za tiskano polo. In pomniti je, da našim pisateljem plačana nagrada, ako je tudi visoka, ni zavržen denar. Načelo naše bodi: dobrega pisatelja dobro plačaj, da ti bode vedno več in vedno bolje pisal! V tem oziru Matica nikakor ne more novcev stiskati in skopariti, ker bi bilo to na škodo njej in naši književnosti. Ni tedaj drugega pripomočka, nego povišati letnino. Rekel bode morebiti ta ali oni, da s tem Matica izgubi mnogo družabnikov. Možno, da jih od dozdanih 1400, ki Matici plačujejo kakih 2800 gld. letnine, res odleti okoli 200, več gotovo ne!

A ostalih 1200 družabnikov jej bode plačevalo 3600 gld. na leto. In to število se bode še pomnožilo, ako se začne resno delati in agitovati za Matico, ako se vsi stanovi brez razlike političnega prepričanja res poprimejo dela ter jej med omikanimi Slovenci pridobivajo novih članov. Matica, kakeršna je zdaj, mogla bi se imenovati samo družba kranjskih in štajerskih Slovencev; na vsem Koroškem ima samo 50, na vsem Goriškem samo 93 letnikov! Odprimo imenik, kjer hočemo, v vsakem večjem kraju pogrešamo še mnogo znanih narodnjakov, ki niso matičnjaki. Tu čaka naših poverjenikov še mnogo posla, a ne samo dozdanih poverjenikov, ampak tudi novih, katerih bi bilo tu in tam postaviti. A ne samo poverjenikov, tudi naša duhovščina, naši posvetni odličnjaki in v prvi vrsti naši časopisi gledé Matice ne izpolnjujejo svoje domovinske dolžnosti. Nihče ne uvažuje slabega novega stanja Matičinega, vsakega je samo zabavljanje in ujedanje nánjo! Ako se začne občeno in agitatorno zanimanje za Matico ter se vrhu tega poviša letnina na 3 gld., potem Matica ne bode izdajala samo takih knjig, kakor do zdaj, nego misliti bode mogla tudi na to, da izdá politično in književno zgodovino slovensko, slovensko narodno blago in druge večje knjige. Naravno, da tudi potem naša Matica ne bode mogla dosežati „Matic Hrvatske“, katera ima 5550 članov, 72.239 gld 28 kr. glavnice in 23 439 gld. letnih dohodkov, pa jo vrhu tega še s tisočaki podpirata deželna vlada in deželni zbor hrvatski. „Matica Hrvatska“ nam ostane na vse čase nedosežen uzor, po katerem se nam bode ravnati. Da se Matica naša tudi z družbo sv. Mohorja nikoli ne bode mogla meriti, to je jasno, kajti družba ima toliko tisočakov vsako leto na razpolaganje, kolikor Matica niti stotakov ne!

Kdor vse tu navedene razloge ozbiljno razmišlja, gotovo se ne bode ustavljal malemu narodnemu davku, nego glasoval bode v občnem zboru za odborov predlog, da se poviša letnina na 3 gld.

Vrhu tega je na dnevnem redu tudi preuredba uprave Matičine. Prof. Fr. Šuklje predlaga z devetimi tovariši (Grasselli, Levec, Pleteršnik, Praprotnik, Senekovič, Tomšič, Wiesthaler, Zupančič) več preuredieb, izmed katerih je najimennejša ta, da naj občni zbor voli samo 20 odbornikov in sicer posebej 15 v književni odsek in 5 v gospodarski odsek, katera opravljata vsak svoj delokrog nezavisno drug od drugega ter se shajata v skupno sejo samo v posebnih, v Šukljetovem predlogu natanko naštetih slučajih.

Dozdani aparat 40, po vsem svetu raztresenih odbornikov je silno okoren. Odkar živi Matica Slovenska — in dolga vrsta let je tega — nikdar še ni videla zbranih vseh svojih odbornikov. Da, nekateri č. gospodje odbornikujejo po 5, 10 do 15 let, ne da bi se bili udeležili samo jedne odborove seje in kdo bi jim mogel zameriti, ako se ne vozijo iz daljnega Dunaja, Maribora ali iz Gorice k odborovim sejam, da bi tu poslušali, kako odbornik A. poroča o tem ali onem rokopisu; kako odbornik B. pripoveduje, da je treba počasni tiskarni žugati z globo i. t. d. i. t. d.

Rekel bode kdo, da z odborništvom čestito zaslužne možé slovenske. A pomniti je, da Matica ni zavod za vzajemno slavljenje in češčenje, ampak literarno društvo, pri katerem odborništvo ni nobena čast. Odborništvo nalaga vsakemu pravemu odborniku mnogo resnega dela in raznovrstnega posla. In kdor ne dela, ta se tudi odbornik ne imenuj! To se je dozdej premalo po-

udarjalo in volili so se v Matičin odbor večkrat sicer vsega spoštovanja vredni moške, samo da so bili za vse prej sposobni nego za literarno delovanje ali za gospodarstvo z Matičinimi novci. In ako so bili tudi sposobni za oboje, bivali so zunaj Ljubljane in njih delovanje je bilo omejeno po največkrat na to, da so vsako leto prejemale namesto nevezanih — v papir trdo vezane društvene knjige! Faktično do malega vsi vnanji odborniki in tudi nekateri ljubljanski res uživajo samo čast, toda ta čast je vsaj po mojih mislih jako dvojben, delo se pa nalaga samo nekaterim tukajšnjim odbornikom; a tudi ljubljanskih odbornikov je preveč in nikdar še nisem videl vseh zbranih v seji. Drug se zanaša na drugega, misleč, saj bodo tudi brez mene opravili! To pa mori in tare vsako uspešno delo, ker se vsake seje udeležuje po nekaj gospodov, katerih pri prejšnji seji ni bilo, in spet drugi izostanejo, ki so bili navzočni pri prejšnji seji. Zatorej pravim: malo odbornikov volite, a tiste delavne, v literarnih stvareh preskušene in zvedene. Kdor je zmožen za delo ter ima tudi voljo delati, tisti bodi odbornik in čem manjše število takih energičnih, pametnih in delavnih odbornikov, tem uspešneje pojde delo od rok, ker se ne bodo zanašali drug na drugega, nego vsak bode točno storil, kar se mu naloži.

Iz istega vzroka je pa tudi ločiti delokrog književnega odseka od ónega gospodarskega odseka. Kaj se zdaj vse ne obravnava v naših sejah! „Gospodarje“ ne zanimajo posebno naše literarne stvari, nas ne posebno njih poročila, kako se steka stanovna, kako je treba počediti gnojščice v Matičini hiši, kako jej bode popraviti streho in strešne cevi i. t. d. In kar je glavna stvar: preveč gospodarjev je in znano je, da še stanovati ni dobro v hiši, kateri jih več gospodarji. Za tega delj tudi vsaj nekoliko peša Matičina imovina. Volite v gospodarski odsek pet v novčinih in gospodarskih stvareh zvedenih gospodov (in če tudi ne znajo pravilne slovenščine pisati, da znajo le pravilno računati!), dajte jim ves Matičin imetek v roke in preverjen sem, da bode njih gospodarska zvedenost, združena z gorečim domoljubjem, vladala Matičine novice tako, da bode društvo lepše napredovalo v materijalnem oziru, nego je do zdaj, ko so književniki in pisatelji s svojo večino lahko odločevali tudi v novčinih stvareh, če je tudi n. pr. g. Robič na glas protestiral.

„Ljubljanski Zvon“ s svojega stališča zatorej živo priporoča nasvet prof. Šukljeta in njegovih tovarišev, ker je preverjen, da je samo po tem poti pomagati naši Matici do uspešnejšega delovanja. A izrecno poudarjam, da te vrstice niso nobena zatožba zoper dozdanji odbor. Živo sem prepričan, da je dozdanji odbor vsa leta delal tako, kakor je po svojem domoljubju mislil, da je najbolje. Marsikaj lepega in koristnega je ukrenil, marsikaj dobrega zvršil. A prepričan sem tudi, da bi odbor, sestavljen po Šukljetovem nasvetu, še več dobrega, lepega in koristnega mogel storiti. In za to ga priporočam.

Nihče pa ne misli, da za predlogom prof. Šukljeta in njegovih tovarišev je nastavljena past — komur si bodi. Od vsakega zahtevamo, da lojalno misli o nas. Vodi nas samo domovinska skrb in briga, kako bi pomogli naši Matici, ki je oprta na vse stanove in katera more napredovati samo tedaj, ako jo vzajemno podpirajo vsi stanovi naroda našega. Odbornik bodi, kdor je s svojimi dozdanjimi deli pokazal, da je vreden tega zaupanja, — pa bodi si duhovnik ali posvetnjak!

Slovenski čebelar in sadjerejec. Glasilo čebelarstva in sadjerejskega društva za Kranjsko Izhaja vsaki mesec jedenkrat in se pošilja udom brezplačno; neudom za 1 gld. 30 kr. na leto. Inzerati in priloge računijo se po najnižji ceni. — Letina za ude znaša samo 1 gld. Odgovorni urednik Anton Klein. — Izdajatelj J. Modic, društveni predsednik. — Tako je naslov novemu listu, ki je izšel v Ljubljani v prvič meseca oktobra t. l. Ako pomislimo, da je kranjska čebela svetovno znana — in vender čebelarstvo naše tiči vedno na jednom mestu, ali bolje rečeno propada, moramo novi list veselo pozdraviti in mu želiti najboljšega vspeha. Jednako je z našo sadjerejo, da se zanemarija in da se premalo gleda na povzdigo tega važnega pridelka, ki bi marsikaterim gospodarjem prinašal leto za letom lepih novcev, ko bi znali in — hoteli ga oskrbovati. Ustanovilo se je tedaj društvo, ki ima namen kranjsko čebelarstvo in tudi sadjerejo pospeševati, in razširjevati. Novi list mu je glasilo, kateremu je želiti obilnega razširjevanja in bogate podpore. I. Š.

Meje so bile pri vseh narodih svete in s posebnimi zakoni kolikor mogoče natanko določene. Zato spadajo med najstarejše jezikovne spomenike opisovanja mej. V Istri so že l. 1275. opisali meje oglejskih in goriških posestev v treh jezikih, t. j. v slovenskem (z glagolico), latinskem in nemškem. Tudi drugod po Slovenskem so bile meje že zgodaj opisane in to v narodnem jeziku, ker so morali ti opisi večkrat ljudstvu prebrani biti, da si jih je zapomnilo.

Na Bolškem so imeli navado vsako leto na sajm sv. Florijana na Srpenici zbranimu ljudstvu oznanjati okrajne meje. Te meje so bile v slovenskem jeziku zabeležene v urbarji bolške gosposke takole: „Naj popried na Copo (Kopo), od Cope na coriudo, (ommissis), od Vzthiza (Učiča) na bielli Potoch, od bielliga Potocha noter v' uedo utzka (Učka), od vode utzke noter v' belichi Camen, v katerim so trij Chrishy (križi) useчени od letiga Camna na Musiz, od Musiza na Borginschi uurrh, (ommissis), od Gradiza na Coboriski uurrh, od Coboriskiga uurrha na Coboriski Muest (v bolškem narečji = most), od letiga Mosta po polu uode Sozhe na Jellenie brued (= brod), od Jelleniega bronda na Jelenie Rob, od Jeleniega robu na Pollovnik, (ommissis), koker camen imu voda uliezhe“.

Omenjeni urbar je bil izvestno sestavljen v XVI. stoletji, in to najbrž l. 1509, ali vsaj l. 1524. Iz urbarja je prepisal bolško mejo l. 1647. takratni glavar Jakob Vacani iz Šempasa, da je dokazal pravice svojih podložnikov proti zahtevam Tolminec. Iz tega se vidi, da spada ta mejni opis med najstarejše spomenike novoslovenskega jezika. Zanimiv je zaradi tega, ker nam iz njega odseva govorica Bolčanov, ki ima v marsičem svoje nenavadne jezikovne posebnosti. Listina se nahaja v grofovskem arhivu tolminskem, sedaj lastnina g. notarja dr. Premersteina v Tolminu. S. R.

„Slovensko literarno društvo na Dunaji“. Leta 1879. februarja meseca so si osnovali mladi Slovenci na Dunaji društvo, ki naj bi mu bil namen: „gostiti slovensko slovstvo in se vaditi v vedi in umetnosti, izimši politične tendencije“ (§. 1. društvenih pravil). Prišlo je bilo ravno tedaj na dunajsko vseučilišče več novincev Slovencev, ki so kazali veselje in talent za delo na našem slovstvenem polji. Novo društvo se je napovedalo s posebno „Spomenico“ (natisneno tudi v „Slov. Narodu“), ki se je z vabilom vred razpošljala do ro-

jakov slovenskih. Ali, kakor že menda to mora biti: malo, jako malo podpore in vzpodbuje je tem težnjam dohajalo iz domovine; hvalo more društvo vedeti v tem oziru le gospodom: S. Gregorčiču, prof. Levcu, prof. Marnu, prof. dru. Miklošiču, I. Navratilu in dru. Pokljukarju. In dasi je bilo tudi ovir, vendar se je delalo v „slovenskem literarnem društvu“ v nekih časih zelo pridno. Ali starejši društveniki so odhajali, novih močij pa ni htelo biti. Vendar pa jih je še tudi letos bilo dovolj vnetih za tako društveno delovanje, ko ne bi slednjič odvalgo prepričanje, da ne more biti šole, če učitelja ni. Zato je „slov. lit. društvo“ letos prestalo junija meseca. Toliko pojasnila in opravičenja. — Koliko je pridovalo to društvo svojim članom, koliko vplivalo na preudarek in rabo njihovih duševnih močij, to razsodi lahko vsak sam, kogar vežejo spomini na lepe večere tega društva. Ali pa zasluži „slovensko literarno društvo na Dunaji“, da se tudi njega omenja v večji književni povestnici slovenski? Mislimo, da. Veliko se je spisalo naravnost po tem medsebojnem navduševanju, mnogokaj tega je bilo tudi priobčenega po Stritarjevem „Zvonu“, „Ljubljanskem Zvonu“, „Kresu“ in „Slovenskem Narodu“, in društvo je bilo sploh slovenskim literarnim svrham primerna šola, kjer se je dobil marsikak lep raben nauk. Na vnanje se je društvo tudi kazalo, ko je bilo 1880. l. slaviti tisočletnico slovanskega jezika v službi božji in je razpisalo z rodoljubno pomočjo predragega člana gosp. Radivoja Poznika nagrado 60 goldinarjev za najboljši spis, ki bi rešil nekoliko vprašanj o cirilici in glagolici. Spis došel je samo jeden, a tudi ta ni bil, da bi se mu prisodila nagrada. Sploh je bilo to društvo po svojih odbornikih in članih zastopano na vseh večjih slavnostih naših. Pri razhodu svojem je pa volilo knjižnico akad. društvu „Sloveniji“ na Dunaji, denar pa svoj, 70 gld., „Jurčičevi ustanovi“. — Predsedniki „slov. lit. društvu na Dunaji“ so bili gospodje: Anton Trstenjak, Ivan Jarc, Josip Hubad in Danilo Majaron. (Ivan Kapistran Jarc, drd. med., je predsednik umrl v 9. dan oktobra 1880. l. na naglem na Dunaji; porodil se je 1850. leta v Medvodah, bil jako blag človek, vnet narodnjak in pod imenom „Kapistran“ je v „Zvonu“ 1880. l. krepko zastavil peró; žal, da je takoj na to vzela ga smrt; v prijazni besedi in pisavi bi mnogo zdravniških naukov še podal svojim rojakom. Lahka mu tuja zemlja!) Društvo je zborovalo na mesec redno dvakrat, časih trikrat; na vsakem zboru je bilo na dnevnem redu po jedno ali več beril, o katerih so člani kritiko izpregovorili ali spisali. Poročila o sejah in predavanjih ter o društvenem gibanju sploh je čitati: O II. letu v „Slov. Narodu“ (1880, št. 173), o III. letu v „Slov. Narodu“ (1881, št. 271), o IV. letu v „Ljubljanskem Zvonu“ (1883, zv. 4.); o društvenem letu I. in V. ni tiskanega poročila; „Slov. Narod“ je tudi blage volje naznanjal vsako posamno sejo in zbor. — Tako tedaj o „slovenskem literarnem društvu na Dunaji“. Mladi naši Slovenci na Dunaji so čutili potrebo v sebi, shajati se v taci mislih in idealnih namérah; kadar se zopet prikaže taka potreba, pozdravimo jo z velikim veseljem!

x.

Pismo iz Amerike. Tako redko se kaj čita po evropskih časnikih o nas Slovanih v Ameriki, a vendar nas je precejšnje število in tudi pri nas se napreduje. Hočem Vam torej jaz danes dve literarni novici poslati: Prva je, da je v zalogi podjetnih knjigotržcev gospodov J. Geringer & Keclik v Chicagi, Ill.

prišel izhajati nov ilustrovan časopis „Čechoslovan“. Glavni urednik mu je Václav J. Koerner (bivši starosta „Slov. Spolku“ v motropolitanskem semenišči v St. Francisu, Wis. — dokler je bival ondu). List zraven beletristike, sosebno v prilogah, prinaša tudi kratke politiške i. dr. novice iz Amerike in Češkega. — Bila je že nujna potreba takega lista, kajti izven St. Louiskega „Atlasa“ ni ga poštenega češkega časopisa v Ameriki. Kakor slišim, list se hitro razširja. Druga novica je, da je izšel že tako težko pogrešani prvi češki katoliški koledar v Ameriki. Ime mu je „Americký Čechoslovan“, Nákladem „Českého Tiskového Spolku“, Chicago, Ill. Izdala sta ga v družbi nekoliko drugih češko-ameriških pisateljev g. Josef Molitor in Václav J. Koerner. Koledar je tiskan v veliki 4^{ki}, ki na 170 straneh obseza razven navadnih koledarskih stvari mnogo poučnega in zabavnega berila. Tudi ima 20 lepih podob; naj omenim nekatere: biskup J. J. Strossmayer in stolna cerkev v Djakovem, biskup Jirsík, urednik „Hlasu“ g. Josef Hessoun, mož, kateri si je pridobil za ameriške Čehe največ zaslug. Med spisi mi najbolj dopadajo zgodovinske črtice o razvoji čeških katoliških naselbin po Severni Ameriki. Spis ta se bode še nadaljeval, tako da vendar upamo kedaj imeti celo zgodovino tukajšnjih čeških naselbin. (Prosim obetanih poročil. Ured.)

Ivan K. Solnce,
St. Francis, Milwaukee Co. Wis.

Hrvatska književnost je zadnje mesece zopet obrodila nekoliko novih plodov. V Dobrovniku prišla je na svetlo XIV. knjiga „narodne biblioteke“, v kateri je Car Marko priobčil svoje književne poskušnje pod naslovom „za kišljive dnevi“. Akademjska knjigarna v Zagrebu je v 11. in 12. zvezku „Hrvatske biblioteke“ izdala Šekspirjevo tragedijo „Otelo“ v prevodu od Ivana Trnskoga, a v 13. zvezku znano francosko pripovedko „Pavao i Virginija“ od Bernardina St. Pierrea. „Univerzalna biblioteka“ nam je prinesla v 4. zvezku Afričev prevod španjolske pripovedke „Farizejka“ od Caballera, a v 5. in 6. zvezku Šekspirjevo tragedijo „Otelo“ v prevodu od Josipa Karlovića. Spoštovani čitatelj se bode čudil, kako da sta ob istem času prišla na svetlo dva hrvatska prevoda jedne in iste tragedije, in vendar to ni nič čudnega. Med založniki, pa tudi med pisatelji je premalo vzajemnosti, pa drug za drugega ne ve, kaj dela. Pri velikih narodih nič ne škodi, če dva ali trije isto klasično delo predstavljajo, pri nas pa je to za zdaj še nepotrebno, a nekoliko tudi škodljivo, kajti vsa književna podjetja imajo skoraj isto čitateljstvo, pa človeka težko stoji, isto delo dvakrat kupiti. Iz istega uzroka mislimo, da je akademjska knjigarna prezgodaj dala natisniti „Pavla in Virginijo“, kajti še ni davno, kar nam je isto pripovedko prinesla zabavna knjižnica „Matice Hrvatske“. Zarad „Otela“ je nastal celó prepir, kateri prevod je boljši, kajti med tem, ko „Sloboda“ hvali prevod Karlovičev, stavlja „Vienac“ Trnskoga na prvo mesto. Sicer pa nam ravno ta dogodek jasno kaže, kako potreben bi v Zagrebu bil „literarni klub“, o katerem se je v hrvatskih književnih krogih že lansko zimo mnogo ugibalo. Najbolje bi bilo pač, ko bi se „Hrvatska Matica“ tudi temu začetju na čelo postavila.

V zadnjem našem poročilu oglašene pesni „Slobodarke“ so med tem tudi že zagledale beli dan v prav lični zunanji obliki, kakor se za take pro-

izvode spodobi. Harambašić ima prelepih pesniških darov, in dasi mlad, pridobil si je že lep glas; njegove pesni se sploh rade čitajo. „Slobodarke“ pa so v sedanjih rezbujenih dnevih posebno dobro došle. — Narodna literatura se je zadnji čas zopet pomnožila za dve novi knjigi; v Vukovaru je Tordinac izdal „Hrvatske nar. pjesme i pripoviedke“, ki jih je nabral po Bosni, a v Dobrovniku prišle so na svetlo „Narodne satirično-zanimljive podružgačice“ od Vrčevića nabrane po Boki, Črni Gori, Dalmaciji in Hercegovini. — V Varaždinu je Nikola Ličanin izdal 1. snopič „Iskric svjetske književnosti“, t. j. modre izreke učenjakov in pesnikov, katere je nabral iz raznih knjig ter jih preložil na hrvatski jezik. Če mu bode kazalo, bode pisatelj izdavanje teh „Iskric“ nadaljeval, kar mu od srca želimo; a podobna knjižica bi nam tudi v slovenski literaturi dobro došla. — Od lepe knjige omenjati nam je še „Kosovsko djevojko“, opereto v 1. dejanji od Vujatovića, ki nam priča, da se je tudi to polje jelo obdelovati, in veselo igro v dveh dejanjih „Seljaci u gradu“ od Nikole Kosa v Petrinji — Za poznavanje minulih bosenskih razmer je imeniten Batiničev „Životopis Fra Augustina, biskupa i apošt. namjestnika u Bosnoj i Hercegovini“, kajti takšni životopisi nam marsikako stran bosenskega življenja bolje razjasnujejo, nego vsaka druga razprava. Tu nam je omeniti tudi treh monografij iz ožje hrvatske zgodovine, prva je „Grad Zrin i njegovi gospodari“ od Kukuljevića, druga „Obćina Draganička“ od Rade Lopašića, in tretja „Uspomena na put u slunjsku krajinu“ od istega pisatelja. Zdaj, ko nam je Smičiklas pokazal celo sliko hrvatske prošlosti, zanimajo nas take monografije mnogo bolj, nego poprej in tudi bolj razumljive so nam. — Staro-klasičke prevode pomnožil je Perić v Dobrovniku s Platonovim „Razgovorom Sokrata sa Kritonom“. — Tudi v odgojni literaturi hrvatski imamo danes zaznamovati dva nova ploda, namreč pripovedko „Terezija ili mala milosrdnica“, ki jo je hrvatski mladeži iz talijanskega preložil Narcis Damin, in „Nauk ob uzgoju umnom, čudorednom i tjelesnom“ od Spencer Herberta v prevodu od Širole. — V Vukovaru prišla je na svetlo knjiga „Bilježnik i Marko“ od Mihaljevića, ki v priprostih razgovorih poučuje ljudstvo o pravnih razmerah. Jako poučna je mala knjižnica „Spomenica o Lepoglavskoj kaznični“, v kateri nam bivši duhovnik Lepoglavske kaznovalnice M. Ilijašević prav bistroumno razlaga, zakaj v nekaterih krajih na Hrvatskem narod propada. Gospod pisatelj je duhovne in posvetne oblasti opozoril na mnoge napake, ki bi se dale odpraviti, in narod mu bode gotovo hvaležen za skrbno njegovo preiskavanje. Dobro bi bilo, ko bi vsi duhovniki po kaznovalnicah napisali takšne spomenice. — Med tem ko je „Dalmatinska Matica“ v Zadru izdala „Higijeno“ ali zdravoslovje sploh, je v Zagrebu dr. Gjurkovečki jel izdovati „Zdravoslovje djeteta“ ter ravno v izišlem I. delu govori o hrani deteta v prvem letu. — Od dr. Derentšnevega „Tumačak obćemu aust. zakoniku“ je prišel na svetlo 5. zvezek II. knjige. — Vinogradnikom je gosp. Biankini v Zadru napisal koristno knjigo „o uporabi dropa i drugih vinskih zaostataka“. — S podporo jugosl. akademije je g. Vukotinić izdal „Podobe hrvatskih hrastova okoline zagrebačke“. — Pod uredništvom Franja Miličevića je v Mostaru začel izhajati nov zabavno-poučni list „Bosiljak Hercegovački“

po dvakrat na mesec. — Od koledarjev za leto 1884. sta doslej prišla na svetlo „Danica“ in „Zvonimir“, Poslednji se odlikuje z jako zanimivim člankom „Petdeset godina iz kulturnega života Hrvata“, a krasi ga 27 podob, med katerimi je tudi podoba našega učenega rojaka dr. Miklošiča s primernim životopisom. — Akademija znanosti izdala je LXVII. knjigo Rada s tole vsebino, „O nekem pojavima kvantitete i akcenta u jeziku hrvatskom ili srpskom“, od dra. Maretića; „Prinos k naglasu u novoslovenskom jeziku“ od Valjavca, „Knez Medo Pucić“ od dra. Markovića; — „Izvod iz zapisnika jug. akademije znan. i umjet.“; — Pravila za akademičku galeriju“. Tedaj neumorna delavnost, kamor pogledamo!

Čehi o Slovencih. Zadnje mesece smo po čeških časopisih čitali več spisov, govorečih o Slovencih in o slovenski književnosti. Tako n. pr. je Jos. Kouble priobčil v julijskem zvezku „Květov“ prav lep članek „Slovensky básnik Simon Gregorčič“, v katerem govori o prvih naših pesnikih (Vodniku, Preširnu, Koseškem, Levstiku, Jenku in Stritarji), a osobito o S. Gregorčiči. Na kratko opisuje njegovo življenje ter ocenjuje njegove „Poezije“. Spisu je pridejana tudi prav dobro narejena podoba, katero je po fotografiji risal Janez Patočka. Ta podoba se dobiva tudi v Ljubljani v „Narodni Tiskarni“ po 25 kr. izvod. Dvakrat smo svoje čitatelje že opozorili na „Slovansky Sbornik“, katerega uredjuje g. Ed. Jelinek v Pragi. Iz nova ta časopis priporočamo vsakemu, kdor se hoče poučiti o sodobnem literarnem delovanju vseh narodov slovanskih; kajti „Slovansky Sbornik“ je poln najzanimivejših literarnih novic ter po gaslu „Spoznavajmo se!“ točno objavlja vse važne pojave v raznovrstnih slovanskih literaturah in v kulturnem življenju slovanskem v obče. O Slovencih je ta list zadnje mesece priobčil popotno črtico „V domovini Slovencev“ od O. Mokrega; dalje „V hiši slovenskega pesnika V. Vodnika“, spisal E. Jelinek; „Literarno društvo v Ljubljani“. B. Polivka je priobčil spis „Paberki o literaturi slovenski“, v katerem našteva, kako so Slovenci v književnosti napredovali preteklo leto; znani prelagatelj Jan Hudec je priobčil dve Gregorčičevi pesni „Pozabljenim“ in „Oljka“; V. Pakosta pa v „Kvĕtích“ Gregorčičevo „V pepelnici noči“. V „Světozoru“ priobčuje prof. Brechtler krasno risane prizore iz Julijskih Alp, oziroma iz Soške doline in znani prijatelj Slovencev, gospod Lego, izda v kratkem ilustrovano knjigo o naši lepi gorenjski pokrajini. Vrhu tega češki umetniki in pisatelji nameravajo izdati lep album na korist našega „Narodnega Doma“.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: za vse leto 4 gld. 60 kr., za pol leta 2 gld. 30 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld., za dijake po 4 gld. na leto.

Založniki: dr. I. T a v č a r in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levce**.
Uredništvo: v Novih ulicah 5. — **Upravišтво:** na Marije Terezije cesti 5.